

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK
TIDSSKRIFT.

JUBILÆUMSHEFTE

UDGIVET I ANLEDNING AF

SAMFUNDET FOR DANSK-NORSK GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIES 25AARIGE BESTAAEN

VED

G. L. GROVE

I KOMMISSION HOS

H. HAGERUP,
KJØBENHAVN

OG

MARIUS LUND,
CHRISTIANIA

1905

Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie.

Medlemsbidraget er 6 Kr. aarlig.

Samfundet har udgivet:

Personalhistorisk Tidsskrift.

1. Række, Bind I—III (1880—82) ved *Fr. Krarup*,
1. — , — IV—VI (1883—85) ved *G. L. Wad*,
2. — , — I—IV (1886—89) ved Samme,
2. — , — V—VI (1890—91) ved *H. W. Harbou*,
3. — , — I—III (1892—94) ved Samme,
3. — , — IV—VI (1895—97) ved *G. L. Grove*,
4. — , — I—II (1898—99) ved *C. E. A. Schøller*,
4. — , — III—VI (1900—03) ved *G. L. Grove*.
5. — , — I (1904) ved Samme.

Samfundets Medlemmer kunne erholde Aargangene 1881—91 (1880 er udsolgt) til nedsat Pris af 3 Kr. for det enkelte Bind, hvorhos Prisen for Aargangene 1881—85 samlede (1. Række) yderligere er nedsat til 10 Kr., for 1886—91 samlede (2. Række) til 15 Kr.

Bogladeprisen for det enkelte Bind er 9 Kr. Enkelte Hefter sælges ikke særskilt.

Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660,

ved **Kr. Erslev**.

For Medlemmer 1 Kr. — Bogladepris 1 Kr. 50 Øre.

Gehejmekonferentsraad J. P. Trap.

Gehejmekonferentsraad M. H. Rosenørn.

Rigsarkivar H. J. Huittfeldt-Kaas.

Rigsarkivar, Dr. phil. C. F. Bricka.

Personahistorisk Samfunds afdøde Formænd.

Samfundet for Dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie.

Fem og tyve Aars Historie

ved **H. J. Huitfeldt-Kaas.**

Om Sommeren 1879 udgik der efter en forudgaaet Aftale en Indbydelse til Dannelsen af et Samfund, der havde til Hensigt at udgive et Tidsskrift for dansk-norsk Personalhistorie. De danske Indbydere afholdt et Møde i Kjøbenhavn 22. Septbr., hvorved til Bestyrelse valgtes Assistent i Statsanstalten for Livsforsikring S. Elvius, Biskop. Dr. N. C. T. Engelstoft i Odense, Hofmarskalk, Kammerherre C. A. Løvenskiold, Arkivar O. Nielsen, Stiftamtmand, Kammerherre M. Rosenørn, Sogneprest Dr. H. Rørdam, Geheimelegationsraad A. Skrike, Geheimeetatsraad J. P. Trap og Kontorchef, Kammerjunker F. Algreen Ussing. Til Formand valgtes Geheimeetatsraad Trap, og Skriftcomitéen, der skulde bedømme de indkommende Arbejder, blev besat med Bibliotheksassistent C. F. Bricka, Arkivar O. Nielsen og Dr. H. Rørdam. S. Elvius valgtes til Secretair og Redacteur af Tidsskriftet, men efter første Heftes Udgivelse fratraadte han paa Grund af Sygdom og efterfulgtes af Arkivassistent F. Krarup.

Ved et Møde i Christiania 16. Octbr. 1879 valgte de norske Indbydere til Bestyrelse (Samfundsraad) Provst J. F. Lampe i Bamle, Adjunkt M. Arnesen paa Frederikshald, Overretsassessor E. O. Heiberg, Bureauchef W. Lassen, Arkivfuldmægtig H. J. Huitfeldt-Kaas, Arkivassistent E. A. Thomle, Professor H. Asche-

houg, Capitain D. Schnitler og kgl. Fuldmægtig T. Boeck. Suppleanter: kgl. Fuldmægtig A. Collett og Læge F. Kiær. Da Professor Aschehoug ikke ønskede at modtage Valg, tilkaldtes første Suppleant, Fuldmægtig Collett, ved næste Møde, 10. Novbr., da der valgtes en engere Bestyrelse, bestaaende af Bureauchef Lassen, Arkivfuldmægtig Huitfeldt, Arkivassistent Thomle og de kgl. Fuldmægtige Collett og Boeck. Til Formand blev valgt Bureauchef Lassen og til Secretair Fuldmægtig Boeck; de tre øvrige Herrer skulde danne Skriftcomitéen og have fungeret i denne Egenskab lige til Nutiden. Den norske Skriftcomité har saaledes aldrig haft Medlemmer udenfor Bestyrelsen. I Danmark fattedes 1882 Beslutning om, at Medlemmer af Skriftcomitéen og Secretairen eo ipso ogsaa skulde være Medlemmer af Bestyrelsen. Dette er Grunden til, at den i Danmark til sine Tider har talt lige op til 11 Medlemmer; i nogle Aar har den norske Bestyrelse derimod kun haft 8.

Af de ovennævnte Medlemmer af den danske Bestyrelse ere følgende afgaaede ved Døden: Geheimeconferentsraad Trap og Kammerjunker Algreen Ussing, begge 1885, Biskop Engelstoft 1889, Geheimelegationsraad Skrike 1891, Arkivar O. Nielsen 1896, Hofmarskalk Løvenskiold 1898, Geheimeconferentsraad Rosenørn 1902, efter at være aftraadt 1901 af Helbredshensyn. Justitsraad Elvius udtraadte 1903, og saaledes er nu kun Dr. Rørdam tilbage af den oprindelige Bestyrelse. Nye Medlemmer ere: Arkivsecretair Bricka fra 1882, Secretair G. L. Wad fra 1883, Arkivsecretair A. Thiset fra 1889, Capitain H. W. Harbou fra 1890, Arkivsecretair G. L. Grove fra 1895, Jægermester C. E. A. Schiøller 1898—99 og fra 1903, Professor N. Bøgh fra 1899, Professor C. Nyrop fra 1901, Arkivassistent L. Bobé fra 1903.

Formænd i Selskabets danske Bestyrelse have været: Geheimeconferentsraad Trap 1879 til sin Død 1885, Geheimeconferentsraad Rosenørn 1885—1901, Rigsarkivar Bricka 1901—3 og Arkivar Thiset fra 1904.

I den norske Bestyrelse fungerede Bureauchef W. Lassen som Formand fra Selskabets Stiftelse og til 1882, da nuværende

Rigsarkivar H. J. Huitfeldt-Kaas valgtes til hans Eftermand, fra hvilken Tid han stadig har fungeret som saadan. Af de øvrige Bestyrelsesmedlemmer døde Assessor E. O. Heiberg 1885, Provst Lampe og Oberstlieutenant Schnitler 1889 samt kgl. Fuldmægtig Boeck 1901; Adjunkt Arnesen udtraadte 1891. Bureauchef Lassen var 1882 udgaaet af Bestyrelsen, men indtraadte igjen paa Anmodning 1885. Nye Medlemmer af den norske Bestyrelse have været: Professor, Dr. L. Daae siden 1882, Rector A. E. Erichsen og Sogneprest D. Thrap fra 1889 samt Oberstlieutenant H. Munthe og Arkivamanuensis A. W. Rasch fra 1902. — Kgl. Fuldmægtig Boeck afgik som Secretair 1882, og siden har Expeditionschef A. Collett velvillig fungeret som saadan.

Den danske Skriftcomité har foruden Tidsskriftets Redacteur, der heri har 2 Stemmer, bestaaet af C. F. Bricka fra 1879 til hans Død 1903, Arkivar O. Nielsen fra 1879 til hans Død 1896 og Dr. H. Rørdam fra 1879 til hans Fratrædelse 1896. I disses Sted ere valgte nuværende Oberstlieutenant H. W. Harbou og Arkivar G. L. Wad i Odense, begge fra 1896, samt Arkivar Thiset fra 1903. Som ovenfor nævnt, har den norske Skriftcomité lige siden 1879 havt de samme Medlemmer.

Redactører og Secretairer have været: Registrator F. Krarup 1880—82, Fuldmægtig G. L. Wad 1883 til Udgangen af 1889, Capitain H. W. Harbou 1890—94, Arkivsecretair G. L. Grove 1895—97, Jægermester C. E. A. Schøller 1898—99 og atter Arkivsecretair Grove fra 1900 til Nutiden.

Egentlige skrevne Love har Selskabet aldrig havt. Man enedes fra første Færd om at se Tiden an for at vinde nogen større Erfaring. I 1882 fremsattes vistnok et Forslag til Love, som man dog fandt lidet nødvendige, og Styrelsen har ogsaa hidtil vist sig at kunne gaa godt og roligt efter de Vedtægter, der efterhaanden have dannet sig af sig selv. Den oprindelig paatænkte Plan at lade Tidsskriftet trykkes afvejlende i Kjøbenhavn og Christiania, 3 Aar paa hvert Sted, blev af praktiske Hensyn snart opgivet.

Siden 1881 har Personalhistorisk Tidsskrift bragt aarlige Fortegnelser over de vigtigste Dødsfald i Danmark og Norge.

I Danmark have de været redigerede af Baron C. S. Th. Adeler 1881—86, Cand. phil. O. A. Schleisner 1887—88, S. Elvius 1889, Cand. L. Bobé 1890, Genealogisk Institut 1891, Capitain H. F. Grandjean 1892—95, Justitsraad S. Elvius 1895—1900 (fra 1897—1900 tillige Bryllupper), Arkivskriver J. Bidstrup 1901—3. — I Norge have Fortegnelserne været redigerede af Arkivfuldmægtig O. G. Lundh 1881—90 og af Arkivassistent A. W. Rasch 1891—1903.

Ved et personalhistorisk Tidsskrift er det af Vigtighed at have et fuldstændigt og nøjagtigt Register. Til de 4 første Aargange 1880—83 ere Registrene udarbejdede af Cand. phil. Ch. Brøndsted. I Aargangene 1884—91 ere de ikke mærkede med noget Navn. For Aaret 1892 har daværende Capitain J. C. W. Hirsch skrevet Registret, 1893 bærer intet Navn, 1894 G. L. Groves, 1895 er atter anonymt. Fra 1896—1901 har Capitain H. F. Grandjean leveret Registret og 1902—3 Arkivassistent H. C. Roede.

I 3. Rækkes 1. Bind (for Aaret 1892) har Capitain H. W. Harbou leveret en god Indholdsfortegnelse til de 2 første Rækkes 12 Bind, i 5. Rækkes 1 Bind (for Aaret 1904) findes en tilsvarende til 3. og 4. Rækkes 12 Bind af Arkivsecr. G. L. Grove.

I de første 10 Aar sendtes Samfundets Regnskab til Revision af den norske Bestyrelse, men denne udtalte da, at Sagen vistnok med større Lethed og Sikkerhed maatte kunne foretages i Danmark, hvor alle ønskelige Oplysninger bedre kunde indhentes. Siden har derfor Revisionen været foretaget af derom anmodede Mænd, som velvillig have paataget sig dette Hverv, saaledes i flere Aar af Geheimeconferentsraad F. Schlegel († 1896) og Etatsraad, Grosserer S. W. Isberg († 1895); senere har for kortere eller længere Tidsrum Revisionen godhedsfuldt været besørget af Godseier C. Mansa, Musikhandler S. Hagen, Oberstlieutenant J. C. W. Hirsch, Forlagsboghandler E. Hagerup, Jægermester C. E. A. Schøller og Oberstlieutenant H. F. Grandjean.

Selskabets Commissionairer vare oprindeligt Boghandler Rudolf Klein for Danmark og Boghandler Oscar Knobelauch for Norge, men efter sidstnævntes Fallit 1882 antoges Boghandler

Klein til Fællescommissionair for begge Riger. Efter hans Død i 1890 overtog Boghandler Otto B. Wroblewsky i Kjøbenhavn fra 1891 den forretningsmæssige Bestyrelse, og efter hans Forslag antoges fra samme Tid en Hovedcommissionair for Norge. Som saadan har Boghandler Marius Lund i Christiania siden fungeret. Efter derom udtalt Ønske fratraadte Hr. Wroblewsky ved Udgangen af 1901, hvorefter Forlagsboghandler Eiler H. Hagerup traadte i hans Sted.

Selskabet begyndte sin Virksomhed med et Medlemsantal af 611, hvoraf 4 vare livsvarige efter en Indbetaling af 100 Kroner en Gang for alle. Medlemsantallet forøvrigt var fordelt med 357 paa Danmark og 260 paa Norge (16 udenfor Landene). Contingenten var 6 Kr. aarlig med Indskrivningspenge $1\frac{1}{2}$ Krone. Hvert Medlem erholdt Diplom som saadant.

Medlemsantallet svandt imidlertid i adskillige Aar betydeligt ind. I 1884 var det samlede Antal 539 (320 danske, 208 norske og 9 udenfor Landene), i 1888 var Tallet sunket til 401 (275 danske, 118 norske, 8 i andre Lande). I de sidste Aar synes dog Nedgangen standset. 1897 var der 210 danske, 95 norske og 7 i Udlandet bosatte Medlemmer, tilsammen 312, og i 1903 af danske 207, af norske 99 og i Udlandet 9, tilsammen 315. Det forstaar sig selv, at man ved saadan Reduction i de oprindelige Indtægter ikke kunde give Tidsskriftet samme Omfang som hidtil, saa meget mere, som Trykningsomkostningerne i Aarenes Løb vare stegne betydeligt. Af denne Grund besluttede man derfor fra 1899 at udgive Tidsskriftet i 3 aarlige Hefter istedetfor 4. Til Gengæld ere de enkelte Hefter noget større end de nærmest foregaaende Aar, saaledes at Indholdet dog ikke blev synderligt mindre end da, og nu forhaabentlig atter vil kunne noget forøges, da det aarlige danske Statstilskud i 1903 er blevet forhøiet.

Tidsskriftet vilde overhovedet alligevel ikke have kunnet bestaa saa længe uforandret, som det dog har gjort, hvis det ikke havde haft Støtte fra forskjellige Kanter. Det danske Kirke- og Undervisningsministerium har saaledes siden 1882 støttet Samfundet med et aarligt Bidrag paa 300 Kroner, hvilket i flere Aar

anvendtes til Erhvervelse af forskjellige Hefter af Sogneprest J. Vahls „Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen“. Ogsaa det Raben-Levetzauske Fond har ved forskjellige Leiligheder ydet Samfundet større Bidrag. Et norsk Medlem, der ønsker at være unævnt, skjænkede 1888 en Gave paa oprindelig 1000 Kroner, af hvis Renter Halvparten foreløbig skal tillægges Capitalen; det udgjør nu c. 1300 Kr. Hertil kommer endvidere de livsvarige Medlemmers Bidrag samt enkelte Forfatteres frafaldte Honorarer.

Foruden sit almindelige genealogiske og personalhistoriske Indhold har Tidsskriftet ogsaa givet sine Medlemmer Anledning gennem Rubrikerne „Spørgsmaal“ og „Svar“ til at skaffe sig og meddele Oplysninger i herhen hørende Materier, som ellers vanskelig vilde kunne erhverves, fordi man ikke vidste, hvor eller til hvem man kunde henvende sig med sit Spørgsmaal eller sin Oplysning. Den herved givne Anledning har ogsaa ret hyppig været benyttet. Imidlertid har selvfølgelig Tidsskriftet ikke kunnet indlade sig paa at skaffe Svar paa alle Spørgsmaal, især angaaende praktisk-økonomiske Forhold som Arv, Legater, Stiftelser etc., og det maa derfor ansees for hensigtsmæssigt, at denne Side af Sagen nu kan finde Behandling og Supplering ad anden Vei, f. Ex. det i 1888 stiftede „Genealogiske Institut“ (Forretningsfører Justitsraad S. Elvius. Se Personalhist. Tidsskr. 2 R. III S. 79 f.) og siden 1901 „Personalhistorisk Bureau“ under Ledelse af Cand. phil. Th. Hauch-Fausbøll, der udgiver „Personalhistoriske Samlinger“ i 12 aarlige Hefter.

Samfundet har i Aarenes Løb modtaget en Mængde Bøger og Manuskripter af genealogisk og personalhistorisk Indhold, hvilke opbevares hos Forretningsføreren til Brug for Medlemmerne. En Undtagelse er dog gjort for Overcontroleur W. Blichs Gave i 1885, Uddrag af Bergens ældste Skifteprotokoller, omfattende Aarene 1695—1785, hvilke indtil videre bevares i det norske Rigsarkiv, hvor der selvfølgelig oftest vil blive Spørgsmaal efter den.

Det tør efter det her meddelte ikke være uden en vis berettiget Tilfredsstillelse, Samfundet kan se tilbage paa de forløbne

25 Aar, idet man med forholdsvis smaa Midler har opnaaet et Resultat, der for en meget lang Fremtid vil sikre det en stor Anerkjendelse for, hvad det paa sit særlige Feldt har formaaet at bringe for Dagen og gjøre til Almenhedens Eiendom. De fire tilendebagte Rækker af Tidsskriftet, hver omfattende 6 Bind, indeholde en næsten uoverskuelig Mængde af Slægtsoptegnelser, Genealogier, fuldstændige Slægtshistorier, Memoirer, Inscriptioner, Kirkebogsuddrag, Breve og Aktstykker etc., der ville gjøre Tidsskriftet til et Magazin for Fremtidens Specialhistorikere, som derfra vil kunne hente en overordentlig Mængde Detailoplysninger samlede og ved Hjælp af gode Registre forholdsvis let tilgængelige. Foruden de fleste kjendte Navne paa ældre og yngre Genealoger og Personalhistorikere i Danmark og Norge vil man blandt Tidsskriftets Medarbejdere ogsaa støde paa en Mængde af de ældre, velkjendte egentlige Historikere i begge Lande, hvilke have havt mere specielle Bidrag at yde.

Allerede har Tidsskriftets femte Række udsendt sit første Bind, og naar den ældre Generation blandt Bestyrere og Bidragsydere nu skal medsende den nye Afdeling af det allerede vidtløftige Verk sine gode Ønsker for en fremtidig, forhaabentlig lang, Fortsættelse, vides intet bedre at udtale, end at det maa forundes den nye Generation at levere ikke ringere, men gjerne bedre, Stof for Tidsskriftet end det hidtil meddelte.

Efterskrift af Redaktionen. Kort før Trykningen af dette Hefte har Samfundet haft den Sorg at modtage Efterretningen om, at Forfatteren af ovenstaaende Tilbageblik over Samfundets Historie, den mangeaarige Formand for dets norske Afdeling, Rigsarkivar H. J. Huitfeldt-Kaas er afgaaet ved Døden. Han havde været Medlem af Samfundets Bestyrelse siden dets Stiftelse og vil længe mindes for sin aldrig svigtende Interesse for dets Anliggender.

Christen Holcks Stambog.

Ved **A. Thiset.**

Vor Tid har let ved at fæstne og beholde Mindet om Slægt og Venner, fra hvilke Livets Pleil eller Dødens Le adskiller os. Fotografiapparatet bevarer os de Bortdragnes Ansigtstræk i en saa paalidelig og en saa let overkommelig Gjengivelse, at Fortiden aldrig har kjendt noget Tilsvarende. Blot et Par Menneskealdere tilbage, i vore Bedsteforældres Tid, maatte man tage til Takke med kostbarere og dog mindre paalidelige og mindre fyldestgørende Gjengivelser, Portraitmaleri, Kobberstik, Tegning eller Silhouette, og endnu længere tilbage var man omtrent ene henvist til Portraitmaleri eller Kobberstik, og de vare kun til for de Rige eller i alt Fald kun for de Velstaaende i Samfundet. Kunde eller vilde man da ikke erhverve den Bortdragendes Billede valgte man et andet personligt Minde om ham: hans Haandskrift i Form af et Vers, en Sentents, et Valgsprog eller en Venskabsbevidnelse med Underskrift. Disse indskreves i en dertil anskaffet Bog, de saakaldte Stambøger, der synes at være komne i Brug i det 16. Aarh., da Skrivefærdighed var bleven Allemandseie i de dannede Klasser, og at de, om end i vore Dage stillede i Skygge, dog ikke er gaaede rent af Brug, skjønnes bedst af, at selv en saa ny Indretning som Københavns nye Raadhus har anskaffet sig en Stambog, i hvilke dets mest notable Gjæster have at indskrive deres Navne.

Imidlertid var dog det 16. og 17. Aarh. Stambøgernes gyldne Tid. Blandt Andet fordi det hørte med til enhver nogenlunde velstillet ung Mands Uddannelse, at han skulde foretage en eller flere, ofte fleraarige Reiser i Udlandet med Studier ved fremmede Universiteter, og disse Udenlandsreiser og -ophold gav naturligvis

Det ovenstaaende Portrait er taget efter et med Christen Holcks fædrene og mødrene Vaaben forsynet Maleri paa Holckenhavn.

Anledning til en Mængde Bekjendtskaber og „evigvarende“ Venskaber, som ganske vist ofte ikke efterlod sig andre Spor senere hen i Livet end de faa Linier, som man havde indskrevet i hinandens Stambøger. Men disse Linier havde dog deres Mission; de vare for de hjemmeblevne Forældre og Værger et ubedrageligt Vidnesbyrd om det gode Selskab, den unge Mand i Udlandet havde søgt, og for ham selv i Alderdommen et talende Minde om lyse og glade Ungdomsdage.

Der er bevaret ikke saa faa af disse gamle Stambøger, indeholdende ret værdifulde Bidrag til Oplysning om en længst forsvunden Tids Levevis og Tænkemaade, dels ved de indskrevne Sententser og Venskabsbevidnelser samt Valgsprog i alle Landes Tungemaal — Valgsprogene dog ofte kun angivet ved de vedkommende Ords Begyndelsesbogstav, saa Tydningen nu er høist usikker, om ikke ganske umulig — dels gennem de til Optegnelserne stundom knyttede Tegninger af forskjellig Art. Disse Tegninger ere sjelden egenhændige som Optegnelserne, men tværtimod udførte af Folk af Faget, fortræffelige Kunstnere, der aabenbart have skaffet sig en Levevei ved disse Stambogsillustrationer. Om imidlertid det, der ved denne Fremgangsmaade vandtes i Retning af kunstnerisk Udførelse, just opveier den nu manglende personlige Eiendommelighed, som Tegningerne sikkert vilde have frembudt, om de havde været lige saa egenhændige som de tilhørende Navne, er naturligvis et stort Spørgsmaal; men vist er det, at flere af disse Bøger ere fyldte med Illustrationer, som ere en sand Øienslyst, selv, hvor de kun bestaa af heraldiske Fremstillinger.

Dette gjælder i høi Grad om den Stambog, som her skal omtales og som stammer fra Rigsraad *Christen Holck*. Den findes paa Holckenhavn, hvis nuværende Eier Kammerherre, Hofjægermester, Lehnsbaron *Holck*, en Ætling i lige Linie af *Christen Holck*, har havt den Godhed midlertidig at deponere Bogen i Rigsarkivet til min Afbenyttelse. Bogen er dog ikke, som man skulde vente det, gaaet i Arv directe fra Mand til Mand; thi en Optegnelse paa dens sidste Side viser, at den af Raadmand i Faaborg *Jacob Jørgensen* 5 Marts 1695 er bleven skjænket til

den bekjendte Genealog *Peder Jensen Lucoppidan*, daværende Sognepræst til Lunde og Breininge paa Taasinge, som atter 1 Juli 1717 har givet den til Holckenhavns daværende Besidder, Christen Holcks Sønnesøns Sønnesøn *Eiler Baron Holck*. I Mellemtiden havde Lucoppidan forsynet Bogen med et værdifuldt Register over dens ca. 300 Navne. Det er ubekjendt, hvorledes Bogen i sin Tid var kommen fra Christen Holck til den Faaborg-Raadmand.

Christen Holck var Søn af den kongelige Secretair *Henrik Holck* til Rønhave paa Als, af en gammel sønderjydsk Adels-slægt, der fører sine Ahner tilbage til det 14. Aarhundredes Begyndelse; Moderen var Fru Magdalene Reventlow fra Søbo i Fyn. Han blev født 29 Mai 1558 paa sin fædrene Gaard, men da der ikke haves nogen Ligprædiken over ham, har man hidtil savnet enhver anden Oplysning om hans Barndoms- og Ungdoms-historie indtil hans 24. Aar, 1582, da han blev Secretair i Danske Kancelli. Stambogen yder da en dobbelt velkommen Oplysning til hans Historie, først og fremmest den, at Christen Holck, som det var at vente, havde studeret i Udlandet og navnlig opholdt sig et Par Aar ved Universitetet i Strassburg¹⁾. Her har han nemlig anskaffet og først anlagt sin Stambog.

Denne er et lille Bind i Kvartformat paa 383 Sider med trykt Titelblad (i 2 Exemplarer!), saalydende: Thesaurus amicorum — derunder en Bogtrykker-Vignet, en paa en flyvende Kugle siddende Grif, omgivet af en Renaissance-Ramme, hvori Bogtrykkerens Bomærke, og forneden: — Argentorati. Excudebat Nicolaus Vvyriot, Anno M. D. LXXIX. Medens Vignetten er trykt med sort Sværte, ere Bogstaverne røde, og hvert enkelt af Bogens øvrige, oprindelig ubeskrevne Sider er omgivet af en bred, ornamental, i rød Farve trykt Ramme, der ved den neden nævnte Ombinding tildels er bleven bortskaaren. Bogen synes oprindelig at have været uindbunden, men blev 1589, vistnok i Anledning

¹⁾ Mærkelig nok nævner S. M. Giellerup i sin desværre aldrig fuldendte Biografi af keiserlig Feltmarskal Henrik Holck (Hist. Tidsskrift 5. IV.) ikke Christen Holck blandt de danske Adelsmænd, der have studeret i Strassburg (S. 654 f.).

af de høikongelige Navne, den da var bleven beriget med, indbunden i et stadseligt hvidt, nu forlængst gulnet Pergamentsbind, der paa Forsiden har et kronet sammenslynget F S [Fredericus Secundus], derover Bogstaverne: H G F S W G, forneden C. H [Christen Holck], paa Bagsiden: ANNO 1589, Alt oprindelig i Guldtryk. Disse to Sider ere bevarede den Dag i Dag, skjøndt Bogen i en nyere Tid er bleven ombunden i brunt Læder.

Da Indførslerne i Bogen begynde 3 Juli 1579, om ikke før, har Bogen altsaa været ganske ny „udkommen“, da Christen Holck anskaffede den. Den er imidlertid ikke taget i Brug Side efter Side, Blad efter Blad, men Navnene ere indskrevne i Flæng rundt i Bogen, dog med en umiskjendelig Bestræbelse efter at samle de fornemste Navne forrest Bogen, hvad der sagtens er Aarsag til, at dens 17 første Sider den Dag i Dag ere ubeskrevne. De kongelige Herskaber, som 1589 skrev sig ind i Bogen, have nemlig benyttet den 18. Side, og da naturligvis Ingen blev befunden værdig til at skrive sig foran dem, blev de 17 første Sider aldrig benyttede. Her skal nu forsøges en Oversigt over og et Uddrag af Bogens Indhold i den Rækkefølge, Indførslerne efter deres Datering have fundet Sted, altsaa uden Hensyn til den Orden, hvori de ellers staa i Bogen.

Den ældste, fuldt daterede Indførsel er den sachsiske Adelsmands *Heinrich von Cramms* af 3 Juli 1579. Den gjengives her, fordi den kan give en Forestilling om deres Indhold i det Hele taget:

G. M. T.

Sis memor oro mei contra memor ipse
manebo

(Slægtvaabnet)

Henricus a Kram

scripsit Argentinae 3 Julii

Anno etc. 1579.

Argentina eller Argentoratum er Strassburgs latinske Navn. Vaabnet er særdeles fint og smukt, saavel i Opfindelse som i Udførelse. 6 Juli følge saa *Urban* og *Heidenrich von Boineburg* og en østrigsk Adelsmand *Wulfgang Theodor Kirchschläger*, den

sidste med et ikke mindre smukt udført Vaaben, ved hvilket en anden Haand har tilskrevet nogle Bogstaver og den Formaning, der kunde skrives ved dem alle: Vergis mein nicht; saa 10 Juli *Albert Finck* med tilføiet Vaaben. Dog det vilde blive for vidtløftigt at opremse dem alle, thi allerede inden Nytaar 1580 tæller Bogen 30 Navne, der vistnok alle ere skrevne i Strassburg og ere unge studerende Adelsmænds. Kun et Par enkelte skal fremhæves. En nydelig udført Tegning viser et Vaaben, holdt af en paa et Pindsvin siddende ung Kvinde i paradisisk Nøgenhed, om end pyntelig friseret og holdende en Guitar i den anden Haand. Paa et slynget Baand bag hende læses: Das macht mein fürwitz, das ich auff eim igell sitz. Over den hele Fremstilling er skrevet: 15 79 A prece principium de prece finis erit. H. C. B. M. G. H. (?), og under Billedet: Hæc scripsit *Hermanus Kotze*, saxo, fratri suo charissimo Christiano Holck, Argentinæ 12 Augusti ao. ut supra. Mindre morsomme, men mere fornemme ere Indførslerne for 4 unge Grever *Eberhard, Conrad, Alberic* og *Hermann* af *Tübingen* Herrer til *Liechteneck, Wulfgang Ernst* af *Ysenburg* Greve af *Buddingen, Johannes Albert* og *Reinhard* Grever af *Solms* Herrer af *Müntzenberg* og *Sonnenwald, Philip* og *Bernhard* Grever af *Waldeck, Johan* Greve af *Salm* Herre til *Reiferscheid, Dyk* og *Alfter* og *Emmerich* von *Dawn* Greve af *Falchenstein*. Alle disse fornemme Navne, tildels med tilhørende Vaaben findes i Bogens første Fjerdedel, — den unge Christen Holck har aabenbart søgt udsøgt Selskab. En fortræffelig Afvexling blandt de mange Vaaben yder det her S. 19 gjengivne Billede af en ung Borgerjomfru (i graa Trøie og Forklæde med sort Fløils Besætning, rød Kjole med lysegrønne Borter, graa Hue, sort Taske), som en sachsisk Adelsmand, *Rudolph von Büchau*, lader anbringe ved sit Navn. Efter Bogen at dømme, har Christen Holck derimod ikke dette Aar truffet danske Adelsmænd i Strassburg, men dog Holsteneren *Wolf Pogwisch*, der over en skøn Gjengivelse af sit smukke Slægtvaaben, skriver: 15 79 Olim meminisse iuuæbit TGVGVG og har tegnet et af to Pile gjennemboret Hjerte; under Vaabnet staaer: Wolf Powisck

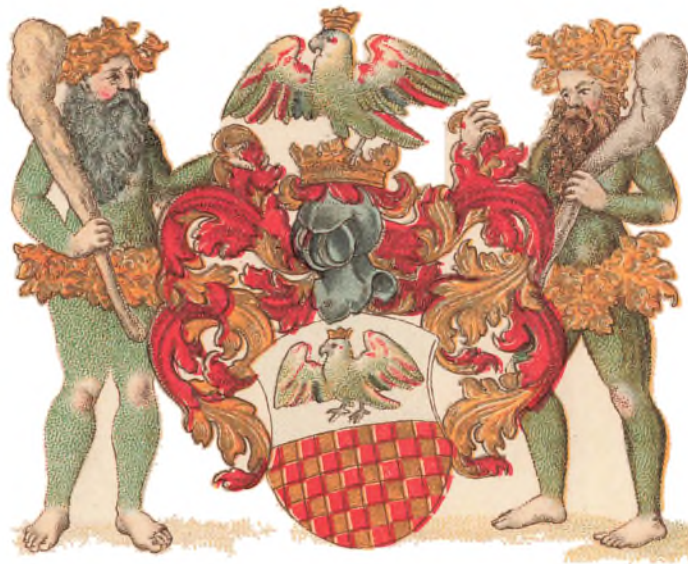
scripsit hoc Christiano Hoelk(!), fratri suo suauissimo, Argentinæ 29 Decemb. Anno ut supra.

I 1580 har Christen Holck gjort en lille Udflugt til Tübingen, uden dog at lade sig indskrive ved det derværende bekjendte Universitet; dertil var ogsaa Opholdet alt for kort. Endnu 9 Febr. var han i Strassburg, thi da dateres herfra en Indførsel af en østrigsk Adelsmand af det særlig i tydske Øren, skulde man synes, ildelydende Navn *Abraham Stockharter*, men 25 Febr. er han i Tübingen og faaer i de følgende Dage til 7 Marts adskillige Navne og Vaaben indført i sin Bog: *Bartholdt Kirchof*, *Hieronymus de Abenberg*, *Georg von Honhorst*, *Gregorius Leonhart Ulm*, *Helmhardus Kirchpergerus*, hvilken sidste over den her S. 19 gjengivne Tegning af en fornem Adelsjomfru i pelsforet sort Fløilstrøie og lilla Kjole med gule Ærmer, sort Fløilsbaret med røde og hvide Fjer, røde Handsker, skriver Aarstallet: 1580 samt: *Spes fouet exules*, og under Billedet: *Helmhardus Kirchpergerus minor natu scripsit hæc Tübingæ 3 Non. Martii Ao. ut s.* Endvidere *Heinrich Reuss* Baron af *Plawen*, *Georg Sigismund Wolfskeel*, *Albertus Schillinck*, over hvis Vaaben, en Gemsebuk, læses: *Schuz füglich velicht triffts dich*, og endelig en Magister *Pancratius Süsssebach* fra Hirschberg.

Man maa lade Bogens unge Eiermand, at han har været om sig under det korte Tübingen-Ophold, vundet sig hele 9 Venner til Stambogen, de fleste endog illustrerende denne med deres Vaaben, men Bekjendtskabernes mere flygtige Art skinner dog igjennem i Optegnelsernes forholdsvis lakoniske Form, saaledes som den nys anførte Prøve viser. De fleste indskrænke sig til Valgsprog, Vaaben og Navne, uden alle Venskabsbevidnelser, som der ellers vrimle af i Bogen. Desuden ere disse Tübingen'ske Optegnelser let kjendelige, fordi de tilhørende Vaaben ere udførte af en anden Haand end den fra Strassburg, ogsaa en særdeles duelig Kunstners, men de ere ikke saa pyntelige i Udførelsen som hans Fælles i Strassburg.

10 April var Christen Holck atter i Strassburg, og de første Navne han efter sin Hjemkomst erhvervede til sin Bog var to Landsmænds *Knud Brahes* og *Claus Podebusks*. De tilhørende

Vaaben ere vel nok Strassburger Kunstnerens største Mesterværker i Christen Holcks Bog og de gjengives derfor her, saavidt mulig i al deres Farvepragt. Det synes ikke at have været Trang til Lærdom, der havde ført disse to lystige Ungersvende til Universitetsbyen, og de vides heller ikke at have ladet sig indskrive ved Universitetet der. Den da attenaarige Claus Podebusk havde maaske intet andet Ærinde end at besøge sin yngre Broder *Predbjørn*, der Aaret før var kommen til Strassburg og var i Huset hos selve det berømte Universitets berømte Rector *Johann Sturm*. Man undre sig nu ikke over, at denne *Predbjørn Podebusk* ikke var kommen i Christen Holcks Stambog, skjøndt de altsaa i et helt Aar havde opholdt sig samtidig i den fremmede By, thi en fyldestgjørende Forklaring ligger lige for: Christen Holck var en 22 Aars Yngling, *Predbjørn Podebusk* kun en 11—12 Aars Dreng. Over Claus Podebusk's Vaaben læses Aarstallet 15 80, adskilt ved et sammenslynget I. H. S. (Jesus Hominum Salvator), derunder følgende Linie: Tuto quel che luce non e oro (∴ Ikke alt, der glimrer, er Guld, — hvad der dog ikke gjælder om det i hans Vaabentegning anvendte Guld, thi det funkler den Dag i Dag, som da det blev paasat), derunder fem gaadefulde W'er — under Vaabnet: Datum Strasburg denn 10 Aprilii Claus Podebusk. Det vil bemærkes, at den kaade unge Mand har ladet Tegneren ombytte den kongelige Ørn, som findes i hans Slægtvaabens Skjold og Hjelm, med en spraglet Papegøie. Endnu mere vovet er Knud Brahes Vaabenfremstilling, især naar den sees i Belysning af Aarsagen til hans Udenlandsreise. Han, den berømte *Tyge Brahes* yngste, 1555 fødte Broder havde egentlig forlængst afsluttet sin i Viborg Skole begyndte Uddannelse med et Ophold hos forskellige Adelsmænd og derefter i Nederlandene og hos Fyrsten af Anhalt. Derefter havde han 22 Aar gammel antaget Tjeneste som Hofjunker hos Kong Frederik II, men den Tjeneste fik en brat Afslutning. I Huset hos hans Søskendebarn Fru *Sidsel Urne*, *Albrecht Oxes* Efterleverske, var nemlig en ung adelig Jomfru *Sidsel Mogensdatter Mormand*, hvem han der i Huset havde lært at kjende. Hun har formodentlig kastet sine Garn efter den høifornemme Junker, men har vovet sig for langt

paa Jagten efter det ædle Vildt — om Forholdet da ikke har været det omvendte, at han var Jægeren og hun Vildtet, Vaabentegningen i Christen Holcks Bog tyder nok nærmest derpaa — nok er det, en skønne Dag redede Jomfruen til Barsel. Det var i de Dage en Skandale af Rang, især da hendes Slægt, saa langt fra at skjule Skammen, vilde bruge denne til at fremtvinge et Bryllup, hvad Knud Brahes høitstaaende Slægt ikke vilde høre Tale om. Frivillig eller givende efter for et Tryk fra sine Slægtninges Side unddrog Knud Brahe sig, ved at drage udenlands, fra Følgerne af sin Letfærdighed, der ogsaa giver sig et saa talende Udtryk i hans dristige Vaabentegning. Thi at de ved hans Slægtvaaben opstillede Skjoldholdere, den freidige Jægersmand med Horn, Spyd og Hund og den letklædte Dame, synes at være en Vedkjendelse af Anledningen til hans Udenlandsreise, lader sig neppe betvivle. Naturligvis har Knud Brahe ikke 10 April i Strassburg drømt om den forargelige Comedie, den hjemme blevne Sophie Mogensdatter snart efter vilde anstifte, idet hun, uvist i hvilken Hensigt, i Ledtog med nogle af sine Slægtninge 19 Mai 1580 lod holde sin egen Ligbegængelse i Musse Kirke ved Hjælp af en med Halm, Kalk og Jord fyldt Kiste¹⁾.

Medens Knud Brahe alt efter to Aars Forløb kunde vende hjem til sit Fædreland, som om Intet var passeret, paany blive Hofjunker, faae saa anseelige Forlehninger som Aarhusgaard og siden Bygholm, ja allerede 1584 gjøre et anseeligt og fordelagtigt Giftermaal med Jens Kaas' Enke Fru Margrethe Lange, Søster til den siden saa bedrøvelige Guldmager Erik Lange, ved hvilket Giftermaal Knud Brahe fik baade det skønne Herresæde Engelsholm ved Veile og en for Lærdom bekjendt Hustru, saa han forhaabentlig har havt let ved at glemme den forføreriske Sophie Mogensdatter, saa fik denne selv naturligvis en mindre straalende Livsbane. „Der var noget Galskab ved hende“, skriver Fru Lisbet Bryske om hende, „saa hun blev gift med en ufri Mand“ — forøvrig en kongelig Enspænder ved Navn *Borkvard Maas*.

Men tilbage til Stambogen! Til Knud Brahes Vaaben har

¹⁾ D. Mag. 2. IV. 158 ff.

hørt en egenhændig Indskrift, foroven Aarstallet 15 80 adskilt ved et sammenslynget A O (vel Anno), derunder Bogstaverne C W V E og paa Italiensk: Del amici mi guarda iddio, de dalli inimici guardaro mi bejo (∴ Gud bevare mig fra mine Venner — mon Knud Brahe ikke tænker paa Veninder —, mine Fjender skal jeg selv vogte mig for). Af hvad der har staaet under Vaabnet kan nu kun læses Ordene: Knud Brahe . . . Resten er udslidt, det mest ulæselige Sted i Bogen, utvivlsomt en Følge af, at saantlige Fingre, som i de siden forløbne 325 Aar have gjennebladet Christen Holcks Bog, med særlig Forkjærlighed have dvælet ved denne Side.

I de følgende Maaneder af Aar 1580 beriges Bogen med mange skjønne Vaaben over varme Venskabsforsikringer og høitklingende Navne. De fleste ere tydske, men ogsaa andre Nationer ere repræsenterede. Der er saaledes en Englænder *Robert Sidney*, for hvem Stambogsskriveriet aabenbart er en Slags „business“, som man maa tage praktisk paa. Hans Vaaben er nemlig et udklippet Træsnit, hvorpaa der er smurt lidt Farve hist og her, ret plumpt, hvorefter det er indklistret i Bogen. For at spare Udgifter til Tegning har han aabenbart hjemmefra medbragt Træsnit af sit Vaaben i Arkevis. Det stikker vist fælt af mod de andre Vaaben i Christen Holcks Stambog, men til Englænderens Undskyldning taler, at hans Vaaben er saa overfyldt med Felter og Figurer, at det nok turde være bleven en ret kostbar Historie, hvis det ofte skulde udføres i Haandtegning. Hvilken Modsætning er der ikke mellem hans Blad og *Françoys du Boys Champenoys'*. Under Valgsproget „Espoir me guyde“ er tegnet hans parlente Vaabenskjold, ligesaa smukt som simpelt, en af tre Guld-Agern omsat Guld-Sparre i Blaafarvet, paa Hjelmen en halv nøgen Vildmand, svingende en Kølle i den høire og en grøn Kvist i den venstre Haand. Midt i Aarstallet 15 80 har han selv tegnet et Agern. Alt i alt vel den smagfuldeste Side i Bogen. Til de smukkeste Sider hører forøvrigt ogsaa en anden fra dette Aar og det en dansk Adelsmand *Corfitz Grubbes*. Hans simple Vaaben, der tager sig ganske fortrinligt ud i Strassburger-Kunstnerens omhyggelige Udførelse, staaer under Bogstaverne

V. C. F. og over et „Corfitz Grubbe scribebat hæc Argentinæ 24 Septemb. anno 80“, hvad der især i Betragtning af Landsmandsskabet nok maa siges at være lovlig tørt og kjøligt.

Resten af de 35 Navne fra dette Aar ere tydske. Her skal kun fremhæves *Johannes von Arnims*, fordi han tilhøre for sit Vaabens Hjelmtegn har anbragt Ridderordenen af den hellige Gravs røde Ordenstegn, et stort Kors omsat af fire mindre Kors, og paa den modsatte Side et i Vaabnet indstukket Sværd, paa hvis Fæste hænger et halvt Marterhjul. Af særlig høitstaaende Personers Navne findes *Jacobus Marchio Badensis* et *Hochburgensis* (altsaa en Markgreve af Baden) og *Christoff Ladislaus* Greve af *Nellenburg* Herre til Thengen, Domprovst i Strassburg, der forøvrig døde 1592 som sidste Mand af en ældgammel berømt Slægt.

Ogsaa 1581 er et for Stambogen rigt Aar, særlig fordi Strassburg-Opholdet lakker mod sin Slutning. Flere af de indskrevne Navne synes at være Universitetslæreres og 22 Febr. har selve „*Joan Sturm* Rector“ skrevet sit Navn i Bogen; ved Siden af det har Christen Holck efter Johann Sturms Død tilføiet: Nota obiit 1589. Paa Bogens allersidste Side har yderst beskedent *Andreas Diefenbeck*, Quæstor academiae Argenti, indskrevet sit Navn og Datum 8 Martis 1581 under det trøsterige Valgsprog: Post nubila Phebus. Der er dog endnu Stunder til at forsyne Bogen med smukke Tegninger, saaledes det omstaaende, desværre uden de smagfulde Farver gjengivne Billede af en ung Mand (sort Hat med gult Baand og gul Fjer, brun Trøie med gult Baand, sorte Fløilshoser, hvide Knæbaand, blegrøde Strømper, sorte Sko, graa Kappe med sort Fløils-Besætning) og en ung Kvinde (blegrød Hue, mørkegraa Kjole med sort Fløils-Besætning, hvid Under-Kjole forneden med en blaa og en gul Kant, Bræmmen mellem Underkjortelen og Kjolen afvekslende gul og blaa, hvidt Forklæde, sort Bælte med Guld-Beslag) til hvilket hører følgende Indskrift: 1581 K F F B Hic ursus laniat rus. Derhos D. M. D. 2. 1., dog er hvert Punktum i Bogen en lille Tegning af et Hjerte. Mellem Figurerne er skrevet: Wullen wirdt einmahl besser werden dan sammeln, og under dem staaer: Hoc amico amicissimo . . .

ratri charissimo in patriam reversuro . . . amoris nunquam intermorituri symbolum posuit *Gotthardus Kettler* Christiano Holck Ao. u. s. 7 Martii Argentorati. Ogsaa paa denne Indskrift, der udtrykkelig har antydet Christen Holcks forestaaende Hjemreise, har mange Fingre slidt. Skriveren er vel neppe den bekjendte Hærmester i Lifland, da Hertug i Kurland, men maa vel være en Slægtning af ham. Den 8 Marts synes Christen Holck ikke at have taget sig andet til end at gaae rundt og bede om Navne i sin Stambog. Mindst 14 er fra denne Dag, deriblandt tre holstenske Adelsmænds *Georg* og *Melchior Rantzow* samt *Gotskalk Wensin*, saa et Selskab unge Patriciersønner fra Flensborg: *Henricus Johannis*, *Poul Sperling*, *Thomas Finck*, *Thomas Kellinghusen*, *Thomas* og *Cosmus Vake* og *Thomas thor Smedes*, og skjøndt der ikke til noget af disse Navne var sat Plads af til Afbildning, langt mindre findes en saadan, saa er der dog andre fra samme Dag, til hvilke der er bleven Stunder til at tegne smukke Vaabentegninger; saaledes har en vis *David Ennencklo* et saare stadseligt, med 3 Hjelme udstyret Vaaben, under hvilket er skreven det forbeholdne Ønske: Allen, die mich kennen, denen geb gott, was sie mir gönnen; men til *Liborius von Holtzendorff's* 9 Marts indskrevne Navn blev der ikke Tid til at tegne Vaaben, skjøndt der er sat Plads af til Tegningen. Faa Dage efter har nemlig Christen Holck forladt Strassburg, og 19 Marts er han i Frankfurt a. M.

I denne By gjorde Christen Holck et 8 Dages Ophold, der berigede hans Bog med adskillige Navne, hvoraf enkelte dog synes at være gamle Bekjendtes fra Strassburg. En *Samuel Baumgarter*, der udtrykkelig kalder sig „vonn Strassburg“, skriver 19 Marts i Frankfurt bl. A.:

Bawen, freyen, pflantzen vndd werben,
hatt seinen gang, biß das wir sterbenn.
Mensch, deinen baw auffs ewig richt,
denn die lange weyl alles zerbricht.

En Slægtning af ham, *Abraham Baumgarter*, ogsaa „von Strasburg“ skriver mere gemytlig: Der wein ist gutt vndt schmeckt mier woll. Ich will nicht dar von, ich sey dan stücke-

den (!) vnd wicken voll (forgjort?). En anden Strassburger skriver følgende: Lauß deo 1581 den 26 Martzi zu Franckfortt am Mayn, saa det mistrøstende Valgsprog: Alle weyß heytt ist vonn gott dem herren vnnnd bleypt bey im ewiglich — og saa følgende ærbødige Tilegnelse: Seinen gunstigenn liebenn junckhern Christiano Holckenn hatt *Sampsonu Liechtensteiger* burger zu Straßburg diß zu freuntlicher freundschaftt geschribenn den 26 Martzi 1581. Ogsaa han holder sig beskedent til en af de allersidste Sider i den gunstige Junkers Bog. Endvidere gjorde Christen Holck i Frankfurt Bekjendtskab med en Landsmand, Dr. jur. *Georg Schomaker*, der siden i Hjemmet blev Secretair i Tydske Kancelli, som Christen Holck blev det i Danske Kancelli, en tydsk Adelsmand *Franz von Dumstorff* og tre polske Adelsmænd *Jakob* og *Andreas Krotoski* og *Jakob Bromiroski*. Endelig har i Frankfurt 20 Marts 1581 indskrevet sig en vis *Albert von Wotckau*, og til hans Navn er der i Modsætning til de andre i Frankfurt indskrevne Navne knyttet en Vaabentegning, som imidlertid maa være udført før Christen Holck skiltes fra Vaabentegneren i Strassburg, thi den er aabenbart tegnet af denne fortræffelige Kunstner.

Derimod er der fra dette Aar 1581 en lille Gruppe Vaaben, udførte af en tredie Kunstner, forskjellig fra dem vi kjendte fra Strassburg og Tübingen, men da de tilhørende Indskrifter hverken give Dag eller Sted, kunne vi ikke afgjøre, om disse Vaaben stamme fra Frankfurt eller mulig fra et helt andet Sted, hvor Christen Holck kan have gjort Ophold paa sin Hjemreise. Disse Vaaben tilhøre en liflandsk Adelsmand *Reinhold Varensbeck*, der aabenbart har dyrket Gud Bacchus lige saa ivrigt som den nys nævnte Abraham Baumgarter, thi ved Siden af sit Vaaben har han ladet tegne en stor Vinpokal, og to Brødre *Heinrich* og *Eggert von Eynnen*, hver med sin Vaabentegning; den sidste har foroven ved Vaabnet ladet tegne en paa en Sky staaende Helgeninde med udslaget gult Haar i rød Kjortel, bærende et Kors og en Palmegren, og ved hendes Side et Lam; men Indskriften er ikke ganske i Overensstemmelse med denne fromme Figur. Den lyder: Ich klage vnd drage ge dulth. Ick bin der ick bin, wilth

ist mir min sin, hoch ist mir min moth, klep̄th ist min guth, vnd fan wem ick nichtten han, der schal mich wol zu freden lan. Endelig er, som det synes, udført af samme Tegner, et Ægtepars Vaaben: *Ernst von Lüneburgk* og hans Hustru *Appolonia von Haselhorst*. Over hans Vaaben er skrevet: Vortrawe nicht einem iederen mann, der dich vor ogen denen kann, den menniger spricht offt mit sinem munt, das vil anders meint seins hertzens grunt. Disse fem Vaaben ere ogsaa ganske flot udførte, men ere dog mindre omhyggelig tegnede end Vaabnene fra Tübingen, for slet ikke at sammenligne dem med dem fra Strassburg.

Fra 26 Marts 1581 i Frankfurt og til Marts 1582 findes ingen daterede Navne i Bogen; men i Mellemtiden var Christen kommen hjem til Danmark. 13 og 16 Marts var han i Besøg paa Løistrup ved Langaa og fik her ikke blot Eieren *Mads Sandbergs*, men ogsaa hans Broder *Tyge Sandbergs* og endvidere *Glob Krabbes* Navne ind i sin Bog. Tyge daterer 16 Marts, de to andre 13 Marts, alle tre Løistrup; men alle tre Indførsler ere ellers saa tørre og lakoniske som vel mulig, idet de foruden Navn og Datum kun give nogle Bogstaver, henholdsvis G. W. M. G. (Gott wolle mein Glück?), D. A. E. P. M. (?) og G. E. S. D. (Gott erhalte seinen Diener?). Der er ved dem alle sat Plads af til Vaaben, men det er blevet derved.

I Juli Maaned s. A. blev Christen Holck Secretair i Danske Kancelli og fik nu sagtens andet end sin Stambog at tænke paa. Der er da ogsaa fra Marts 1582 til Jan. 1583 kun en eneste Indførsel i Bogen, og den skyldes den bekjendte *Christian Barnekow*. Han skriver: G. V. G. Vt ameris, amabilis esto. S. G. G. Cicero 3tio officiorum: Optima hæreditas a patribus traditur liberis, omniqve patrimonio præstantior, Gloria virtutis rerumqve gestarum, cui dedecori esse, nefas et uitium iudicandum est. Scriptum manu Christiani Barnekau Dani Roschildiæ 4to nonatis Octobris anno reparatæ salutis humanæ 1582.

Nytaarsdag 1583 har indskrevet sig en vis *Chunradt die Wrede*, det eneste Navn fra det Aar, og for Aaret 1584 er Udbyttet lige saa fattigt, nemlig kun en vis *Hans Kobergers* Navn;

ingen af dem skriver ellers andet end nogle Begyndelsesbogstaver til ukjendte Sententser, men Aarene 1585 og 1586 ere dog endnu fattigere, thi fra dem er der slet ingen Navne, hvad saa end Aarsagen har været. Først i September 1587 kommer Bogen atter i Brug. Da var Christen Holck med Kongen paa Koldinghus, hvortil kom nogle hessiske Gesandter, om hvis Navne Stambogen giver Oplysning, nemlig *Johan von Rolshausen*, *Hans Ludvig von Harstall*, (dat. Kolding 17 Sept. 1587), *Alexander von der Thann*, *Morthenn von Starhemberg* samt Dr. jur. *Herman Vultejus*, og nu begynder Bogen atter at blive prydet med Vaaben, Slægten Bilds med Overskriften I H S (sammenslynget i Aarstallet:) 15 87 (og desuden paa hver Side af efterfølgende Bogstavrække) H D T G V G M A G R — *Preben Bild E.* geshrieben zu gutter gedechnis zu Kolding den 20 Septembris. Endvidere Slægten von Eppingens, hvorover: 1587 I B M G, og forneden: *Wilhelm von Eppingen* der iunger dis hab ich meinem gutten gesellen vnd brudern zu gutter gedechnus geschriben zu Kolding den 29 Septembris. Forøvrig har Preben Bild kun kunnet overkomme selv at skrive sine Valgsprogsbogstaver og Navnet Preben Bild E.; medens Resten (geschrieben etc.) er tilføiet af Wilhelm von Eppingen. Endelig Slægten Schenck von Tauttenbergs Vaaben med Navnet *Rudolff Schenck* Freiherr zu *Tauttenburgk*. Disse to sidste tyske Adelsmænd ere dog ikke Medlemmer af det hessiske Gesandtskab, men tjente som Hofjunkere ved det danske Hof, von Eppingen fra 1586 til 1591, Friherren af Tauttenburg fra Dec. 1586 til Juli 1588. Preben Bild var alt 1581 bleven Hofjunker, blev 1590 Hofmarskal og takkede 1593 af fra Hove.

De til de sidstnævnte 3 Navne svarende Vaaben ere udførte i Guld og Farver, aabenbart af en hjemlig Stambogsmaler, og ham skyldes paa faa Undtagelser nær alle fra nu af i Stambogen indførte Vaaben. Daarlig udførte kan man ikke kalde dem, især ikke i Sammenligning med andre heraldiske Arbejder her hjemme fra, men sammenlignet med Bogens i Tyskland udførte Vaaben staae de meget langt tilbage.

I Aarets sidste 3 Maaneder kom ikke flere Navne til; men Christen Holcks Interesse for hans Stambog var bleven gjenvakt,

og i de følgende Aar blev der rig Anledning til at fylde den med Navne. Kong Frederik II.s Død og Ligfærd 5 Juni 1588 drog en Mængde fremmede Herrer her til Landet, og mange af dem slap ikke for at skrive i Stambogen. Saaledes indskrev sig 30 Juni 1588 paa Frederiksborg Slot de meklenborgske Adelsmænd *Vicke Bülow* til Rensow, *Joachim Kruse*, *Joachim Bassewitz* og den meklenborgske Kansler, men dansk fødte *Jakob Bording*, der alle vides at have gaaet i Ligprocessionen, samt *Joachim Levetzow* og *Joachim von Oldenburg*. Fra samme Tid er vel ogsaa de følgende talrige Navne, der kun have Aarstal, men ingen Angivelse af Dag eller Sted: *Hans Georg*, *Christian*, *Bernhard* og *August* Fyrster af *Anhalt*, *Werner*, *Otto* og *Hans Hahn*, *L. Morin*, *Jochim Stralendorff*, *Gunther Penz*, *Dietrich Beuernest*, *Staffen* og *Køne Quitzow*, *Vicke Wangelin*, *Heinrick Sperlingck*, *Otto Spiell*, *Engelke Copplow*, *Davidt Reuentlow*, *Walter von Pless*, *Jürgen Leuetzow*, *Lutke Krakewitz*, *Wulff Barsse*, *Hilbrandt von Eber*, *Goslich Barner*, *Christoffer Karberck*, *Vlrich Bassewitz*, *Diderich von Plesse*, *Adam von Passow* og *Ludewich Hornn*. Ved en saadan Indskrivning en masse blev der naturligvis ikke Tale om at indtegne Vaaben, der er end ikke sat Plads af til saadanne Tegninger; kun de obligate Begyndelsesbogstaver af ukjendte Valgsprog, Navn, Aarstal og hist og her et kort „Gnad Dir Gott“ eller deslige, det er det hele. Allerede ved *Apitz von Grünenbergks* Navn, der er dateret Hælsingoræ 8 Juli 1588, er der dog sat Plads af til Vaaben, men Pladsen staaer tom, skjøndt *Apitz* blev her i Landet til sin Død 31 Aug. 1612. Det samme gjælder Liffænderen *Reinholt Anrepp*, der endog giftede sig med en dansk Adelsjomfru; han har indskrevet sig 9 Juli paa Kronborg. Men har man endnu ikke faaet Ro til at tegne Vaaben, er der dog bleven rigeligere Tid til at bruge Pennen. En Indskrift lyder: 15 88 M F I G Der tugentreych ist wollgelartt, ohn tugent adell ist vhurtlorn, tugent vhur allem adell ghatt, adell mitt tugent trefflich sthett. Tu quod jura petunt, facias pietatis amore. Nec metuas quenquam quisquis obesse velit. Thue recht, scheuw keynmandt. Diß habe ich *Burchardt Daldorff* meynem alten gesellen vnd vhurtreulichen bruder Chri-

stian Holcken zu gueter gedechtenuß geschrieben, geschen zu Helschenør den 10 Julii Anno vt supra. Men da Burchard Daldorff havde tjent som Hofjunker hos den afdøde Konge fra Juli 1586 til Juli 1587, har der mulig ogsaa været et nøiere Bekjendtskab mellem ham og Christen Holch. Endnu mere gjælder dette om Liflænderen *Fromholt Berg*, der 12 Juli indskriver sig paa Kronborg og ligeledes kalder Christen Holck for „Bruder vnd gueter gesell“; han havde nemlig tjent som Hofjunker lige siden 1581. Nu efter Kongens Død havde han taget sin Afsked, men allerede Aaret efter kom han paany til Danmark, blev paany Hofjunker, fra 1594 Kammerjunker og forlod først endelig Landet 1597. Kongens Død gav i det Hele taget Anledning til et større Opbrud i Hofjunkernes brogede, internationale Skare, og flere af de Bortdragende skrev Mindeord i Christen Holcks Stambog, sikkert under Klangen af tømte Afskedsbægere. En af dem, *Wolff von Jerrgleben*, der fra Juni 1581 til 8 Aug. 1588 var dansk Hofjunker, tilstaaer det rent ud. Efter at have skrevet: Das habe ich meinem vortrautten lieben brudern vnd gar gutten gesellen Christian Holck zu bruderlicher vnd guder gedechtniser freundschaft in dis buch geschrieben. Actum Croneburg den 12 Julij — tilføier han i en lille Klamme: *bei berauschter weisse*; men det bør siges, at den faste smukke Haandskrift tyder paa, at Rusen ikke har været overstadig, men kun af dem, som den brave Rigsraad *Esge Brock* i sin Dagbog betegner med 1 Kryds, i Modsætning til de vildere Drikkegilder, der anmærkedes med 2—3, ja endog 4 Kryds. Fra 12 Juli er formodentlig ogsaa Greve *Georg af Gleichens* og *Lorentz von Khüedorff's* udaterede Navne, thi de fratraadte 13 Juli 1588 deres Hofjunker-Tjeneste, som den første havde beklædt siden 1586, den sidste fra 1584, men han gjorde dog Tjeneste som Kammerjunker endnu i nogen Tid og forlod først i September Maaned Danmark. Baade disse to og Obersten *Idel Heinrich von Kirchberg* har ladet Vaaben indtegne, alle ved een og samme, ellers ikke i Bogen forekommende Tegner, men Obersten har desuden selv forsøgt sig som Kunstner, idet han som Illustration til følgende egenhændige Skildring af sig selv: Ein Kautz bin ich, alle vogell hassen mich, wie woll sie mich

hassen, doch mussen sie leben lassen, — har tegnet en saare barnlig udført Ugle.

I Resten af Aar 1588 kom kun et Par Navne til, nemlig først *Georg von Eppingens*, han havde været Hofjunker siden 1586, med ledsagede 1589 Dronning Anna til Skotland og traadte i hendes Tjeneste. Maaske i Forudfølelse af Christen Holcks forestaaende Avancement til Øverste Secretair skriver Georg von Eppingen i Bogen: Keynen freundt zu hoch solt ehrheben, die zeyt wirdt ihn woll zu erkennen geben. Vf Kronburgk den 12 Decemb. Dernæst et 26 December dateret Vaaben for *Casper Mildnitz*, daværende Lieutenant paa Kronborg. Endelig et Par danske Adelsmænds Navne *Erich Bilde Frantzøn*, ledsaget af nogle mystiske Tal: 2:7:19:8:2°:7: og saa *Morten Schinckell*. Til det sidste Navn er paabegyndt en Vaabentegning, som dog aldrig er bleven fuldført, men som aabenbart er udført af samme Vaabentegner, som foran omtales at have udført Preben Bilds, Vilhelm von Eppingens og Rudolph Schencks Vaaben. Derimod har samme Tegner paa de Morten Skinkels Vaaben nærmeste Blade, før og efter, fuldført en hel Række danske Adels Vaaben, nemlig Juul, Dresselberg, Brockenhuus, Dresselberg, Trolle, Ulfeld, Dresselberg, Sparre-Kaas, Beck, Harbou og von Andersen. Ved det første Dresselberg-Vaaben er der skrevet: T K L G W Quod fuit durum pati meminiscē dulce est. Amico et fratri suo dilectissimo Christiano Holck, regio secretario, hæc debitæ obseruantia ergo Haffniæ scripsit *Gulielmus Dresselberg* 24 Septemb. 1589, og ved Ulfeld-Vaabnet er tegnet et Timeglas og skrevet: H G K d ff s v Th 90 og den for en Stambog særlig velvalgte Sætning: Acerrimum vlcus defectus amicorum. *Friderich Wlfeldt* min hanndt. Da nu baade Vilhelm Dresselberg og Frederik Ulfeld vare Secretairer i Danske Kancelli, den første fra 1572 til August 1588, den sidste fra Mai 1588 til Juli 1589, er det neppe for dristigt at antage, at den hele Vaabenrække tilhører Secretairer i Kancelliet og er udført i Forsommeren 1588, og det bliver da ikke vanskeligt at bestemme de enkelte Vaabens Eiermænd, skjøndt Travlheden i Kancelliet ikke har levnet dem Stunder til at vedføie deres Navne, hvad jo ogsaa Vilhelm

Dresselberg og Frederik Ulfeld først har faaet gjort længe efter, at de vare udtraadte af Kancelliet. Det første Vaaben er Øverste Secretairen *Absalon Juuls*, ham, der 2 Sept. 1589 fratraadte nævnte sit Embede til Christen Holck, sikkert af Helbredshensyn, thi han døde 16 Nov. s. A.; det tredie Vaaben er *Johan Brockenhuus*, Secretair fra 1572 til 8 Aug. 1588, saa *Erik Dresselbergs*, Secretair fra 1580—91, *Jakob Trolles*, 1581—92, *Peder Dresselbergs*, 1584—92, saa selve Kanslerens, *Niels Kaas*, saa *Sivert Becks*, 21 Nov. 1589—1596, saa *Jens Mogensen Harbous*, 1586—1603, og endelig *Hans von Andersens*, 1586—92.

Aaret 1589 bragte langt fornemmere Navne ind i Stambogen; det skjønnes, at Christen Holck er bleven Øverste Secretair. Paa den allerforreste af de beskrevne Sider læses: 15 + 89. Gott vor lest die seinen nicht, *Sophia*, konigin zu Denemarcken wittue, Es komett alles von gott, gluck vnd vngluck, armutt vnd reichthum, das leben vnd der dott. Derunder staaer med en anden Haand: 15 89. Es stehet alles in gottes handt, *Anna* vortrwode konigin in Schotlant. Endvidere med en tredie Haand: 1589 Gott wirts wol schickenn, *Elisabeth*, freulein zu Dennemarckenn. Paa den næste Side staaer med Kong Christian 4.' velbekjendte prentede Bogstaver: Regna firmat pietas, *Christianus IIII*, d[ei] g[ratia] electus princeps et rex Daniæ, Noruegiæ etc. Anno 89 m[anu] p[ro]p[ria]. Derunder læses: In dextera Jehovæ sortes meæ *Vldaricus*, og endelig paa den tredie Side: Est nobilis ira leonis, parcere subiectis et debellare superbos *Jacobus R.* Denne Kong Jakob af Skotlands Optegnelse er dateret 1589, ligesom de andre kongelige Navne, hvilket er lidt paafaldende, da han først 21 Jan. 1590 kom til Kronborg fra Norge, hvor han havde opholdt sig de sidste Maaneder af 1589; tør man heraf slutte, at Christen Holck har været i Norge hos Kongen i 1589? Ved Siden af disse Navne blegne alle andre fra dette Aar. Der er *Wulfgang Ernst* Greve af *Stolberg-Wernigerode*, *Jodocus von der Beche*, Abbed i Stade, et Par meklenborgske Adelsmænd *Henning Kruse* og *Henrik von der Lühe*. Ingen af dem angiver Datum, kun den sidste daterer fra Kronborg. Formodenlig stamme de dog fra Slutningen af Aaret 1589, thi den tidligste, fuldt daterede

Indførsel fra dette Aar, *Baldassar a Nostitz'* in Noës, er skrevet 5 September i Kjøbenhavn, medens en *Jo. Jageman* og *Quirinus Daus* fra Halberstadt datere Kronborg 20 September. Disse sidste ialtfald ere aabenbart Sendebud fra Biskoppen af Halberstadt Hertug Henrik Julius, hvis Ægteskabskontrakt med Frøken Elisabeth blev underskrevet paa Kronborg 17 Sept. 1589. Ogsaa et Par Landsmænd have dette Aar faaet Plads i Bogen: Adelsmanden *Mogens Gøye* (*Nichil occultari quod non revelabitur Mons Gehe* met egen hand) og to borgerlige Mænd, der beskedent holde sig til Bogens sidste Sider, nemlig Christian 4.'s bekjendte Lærer *Hans Mikkelsen*, der skriver: *Virum consultum decet et ornat et in primis commendat, esse in audiendo facilem, in agendo humanum, in satisfaciendo promptum. Vince hono malum. Iohannes Michaelis Rhandrusiensis Anno 89 die Octob. 15.* Den anden er den i sin Tid ansete Skolemand *Poul Pedersen*, da Lærer for Prinds Ulrik; han skriver: *15 + 89. Fælix cui dederit mediocria commoda vita, noticiamque sui filius ipse dei Jac. Strasburg. Nil melius quam scire deum, licet omnia norit, qui Christum nescit bellua totus homo est. Studiosæ obseruantia ergo scripsit Paullus Petræjus. Hafniæ 14 Octob. ao. 89.* Det feiler neppe, at disse to værdige Skolemænd have indskrevet sig i Bogen ved samme Leilighed, som deres kongelige Elever, og altsaa ere disses samt de kongelige Damers Navne ogsaa skrevne midt i October 1589.

1590 kom Hertug *Henrik Julius* af Brunsvig selv hertil for Paaskedag paa Kronborg at feire sit Bryllup med Kongens Søster Frøken Elisabeth. Christen Holck forsømte ikke den første gunstige Leilighed til at forelægge Hertugen sin Bog, og som det sig hør og bør en forelsket Brudgom, kneb denne sit Navn ind paa den sparsomme Plads, som paa første Side var bleven tilovers under Navnet: „*Elisabeth freulein zu Dennemarckenn*“. Han skrev forøvrigt: *1590 Pro patria consumor. Henricus Julius dei gratia episcopus Halberstadensis et Lunæburgensis manu sua s[cripsit].* Efterfølgende samme Aar indskrevne Navne tilhøre formodenlig Herrer af Hertugens Følge: *Anthonius Heinrich* Greve af *Schwarzburg*, *Henning Kruse* den ældre, *Christoffer von Plate*

den yngre, og *Heinrich von Weidensee*. Sidstnævnte vedføier sit Navn det bekjendte Vers: Junge p[af]ffen, alte affen, wilde kehren, sol keiner in sein haus begeren. Ogsaa af Kong Jakobs Følge finde enkelte Herremænd Vei til Christen Holcks Bog. Det hedder i den: *Virescit vulnere virtus. Unice dilecto suo fratri Cristiano Holk Ludouicus Belleriders, Scotus regni consiliarius ac liber baro perpetuæ amicitiaë causa chyrographum suum huic libro apposuit Hafniæ vj Martii 1590.* Endvidere: 1590 Viuit post funera virtus. *Georgius comes marischallus hæreditarius regni Scotiæ Kroneburgi 21 Aprilis.* Denne Indtegnelse er altsaa *George Greve af Keiths*, ham, som ved det foreløbige Bryllup paa Kronborg 1589 i Kong Jakobs Sted var bleven sat paa Brudeseng hos Frøken Anna. Endelig: *Nihil auspice Jehouæ sapienti arduum. Jo. Metellanus Scotiæ cancellarius. Elsingoræ XXIII April MDXC.* Hans skotske Navn var Sir *John Maitland*, født 1545, død 1595, vist den samme, som Slange i sin Christian 4'. Historie kalder Greven af Mackel.

Flere Navne kom saa ikke til i 1590 og ikke et eneste i 1591, men da i August Maaned 1592 Hertugen af Kurland kom til Danmark, kom Stambogen atter i Brug. Paa et af de forreste Blade har Hertugen selv skrevet: 15² 92. *Deo duce, virtute comite, Vuilhelmus Curlandiæ et Semigalliæ dux manu p[ro]p[ria];* hvorhos med Pen er tegnet hans Vaaben uden Farver. Dette er formodenlig skrevet paa Antvorskov, thi herfra ere følgende Navne daterede: *Damianus von Winterfeldt, Johannes Nold* (29 August), *Gerharth Nolde*, Erbher auf Hasenpott vnd Gramsden, og *Johan von Lüdingkhausß* genannt *Wulff*, og disse maa vel antages at være Hertugens Følge. Mulig ogsaa dertil hører en vis *Johannes Simonius*, der daterer Anderschovii 25 Aug. 1592, *Jodocus Borch*, men neppe den lyneborgske Adelsmand *Heinrich von Heimbruch*.

Fra 1593 skrive sig 3 i Stambogen nydelig udførte mindre Vaaben i Guld og Farver. Det første viser et liggende sort Dyrehorn i Guld-Felt og to sorte Dyrehorn paa Hjelman, derover staaer: 15 93 (midt i Aarstallet er tegnet et Kløverblad) Alles mitt der zeitt, — og under Vaabnet: *Amicitiaë et obseruantiaë ergo domino et amico meo obseruando scripsi Jacob Clausi.*

Hafniæ 14 Martij Ao. vt supra. Hvem denne Mand er, er uvist. Det kan ikke være den *Jacob Clausen* af Slægten *Mylting*, som 1611—12 var Lieutenant paa Flaaden, thi Slægten Myltings Vaaben var to røde Vesselhorn paa en rød Bjelke i Sølv, og desuden blev denne Jacob Clausen først gjort værgagtig 1610, da han var Livdreng hos Kongen. Han har altsaa været i sin tidligste Barndom 1593 og kan derfor ikke være Stambogens Jacob Clausen. Dennes Vaaben findes ikke i dansk Heraldik, men stemmer paa det nøieste overens med den svenske Slægt *Horn* af Kankas' Vaaben. Formodenlig er han altsaa svensk eller snarest en Liflænder ligesom de andre to Vaabens Eiermænd, *Caspar von Tisenhausen* og *Hermen Fersen*. Disse 3 Vaaben ere de seneste heraldiske Afbildninger i Bogen, fra nu af findes ingen flere og det Spørgsmaal paatrænger sig: Hvem betalte Bogens Illustrationer, de Indskrivende eller Bogens Eiermand?

Af den Omstændighed, at der ved saamange Navne er sat Plads af til Vaabenafbildning, uden at denne er bleven udført, og af, at Vaabnene nu helt ophøre, maa man vel nærmest slutte, at Bogens Eiermand selv har maattet drage Omsorg for dens heraldiske Udstyr, og at dette derfor helt lægges paa Hylden, da han som moden Mand, høitstaaende og betroet Embedsmand helt optages af andre og alvorligere Sager.

Endnu indskrev sig 27 April 1593 i Kjøbenhavn: *Ernestus Comes ac dominus in Mansfeld* et dominus in Heseputling og en Dr. *Johannes Weisius*, den første langt foran i Bogen med en ualmindelig pyntelig Haandskrift, den anden langt bag i Bogen.

I Aaret 1594 kom to Gesandtskaber til Danmark, og følgelig kom nye Navne i Stambogen, thi det kan jo ikke skjules, at den gode Christen Holck har sat mere Pris paa at fylde sin Bog med Udlændinges end med sine Landmænds Navne. Det første Gesandtskab var her i Juni og Juli Maaneder og var sendt af Grev Moritz af Nassau, som det antoges for at fri til en af Kongens Søstre¹⁾. Det andet og langt det fornemste kom hen paa Ef-

¹⁾ Jvf. Bricka og Fredericia Kong Chr. IV. Breve I S. 6.

teraaret fra den stik modsatte Leir, fra Gouverneuren over de spanske Nederlande, Erkehertug Ernst, for at bevæge Kongen til at spærre Sundet for Hollænderne¹⁾. Begge Gesandtskaber havde lige lidt Held med sig — men de kom i Christen Holcks Stam-bog, og forsaavidt vare deres Reiser ikke forgjæves. Greve Moritz' Gesandter er aabenbart: *Gerard Vothh*, indskrevet 30 Juni, *Symon Meynædi*, Hornanus, og *Joannes van Warch*, J. D., consiliarius ciuitatis Medioburgensis in Zelandia, 2 Juli og endelig 12 Juli Reytærus Cautius, Amstelrodamus, og *Johannes a Duenuvirdt et a Woud*. Derimod var den tidligere paa Aaret, 17 Mai, indskrevne *Petrus Junius a Setoun* vel ingen Hollænder. Langt fornemmere synes som sagt det andet Gesandtskab at have været, men ganske vist ikke saa talrigt. Det bestod af *Charles Greve af Egmont*, en Søn af den bekjendte Greve af Egmont, som Hertugen af Alba lod henrette, *Ferdinand Lopez de Villanova*, Gouverneur i Kerpen, og endelig Lic. jur. *Johan Nienkerke*. Alle disse tre Herrers Navne findes i Bogen, de opholdt sig her i Landet fra 22 October til 6 Nov. gammel Stil. Under Citater af Cicero og andre Klassikere, der dog for de to første Herrers Vedkommende ikke ere egenhændig nedskrevne, have de selv tilføiet henholdsvis — Greven af Egmont med en meget smuk Haandskrift —: Aduersis moueri nefas, Carolus Comes ab Egmont Princeps Gaueriæ et Catolici Regis Legatus. Actum Hafniæ XII Nouembris stilo nouo 1594 — og de Villanova kun sit Navn: Ferdinandus Lopez de Vilanoua, medens Licentiaten kalder sig: Joannes Nyekerke S. L. et Regiæ Cathol. Matis. ad Sereniss. Daniæ Regem orator 12 Nouemb. Ao. 1594.

Forøvrigt har i 1594 kun indskrevet sig og det uden Dagsangivelse Enkedronning Sophies Kammerjunker *Joachim Barnewitz*. Hans lakoniske Indførsel lyder: 15 94 Johim Barnetz, got ist mein shutz.

Fra Aar 1595 findes ikke et eneste Navn i Bogen, men da havde Christen Holck ogsaa andet at tage vare; idet han indtraadte i Ægttestanden, hvad der ogsaa var paa Tide, da han

¹⁾ Hist. Tidssk. 5 V 661 ff.

nu var 37 Aar gammel; 20 Juli 1595 feirede „Prindsen“ paa Kjøbenhavns Slot saavel hans Broder Ditlev Holcks som hans eget Bryllup henholdsvis med Margrethe Krabbe og med Karen Krafse. Men des rigere blev Aaret 1596. Kroningsfestlighederne 29 August og følgende Dage, i hvilke Christen Holck deltog som nys optaget Medlem af Rigens Raad, drog en Mængde fremmede Herskaber til Kjøbenhavn, og af dem maa flere have givet sig god Tid her i Landet. Under selve Festlighederne i Kjøbenhavn har der vel heller ikke været Ro eller Stunder til at faae Stam-bøgerne frem; men paa Veien hjem til Tydskland over Gjedser har, som det synes, en Del af de fyrstelige Herskaber og deres Følge gjort Ophold underveis, bl. A. som Enkedronningens Gjæster paa Nykjøbing Slot. Af de faa, fuldt daterede Indførseler er *Reinhard von der Schulenburgs* dateret Köcke (Kjøge, Christen Holck var da bleven Lehnsmand paa Tryggevælde) den 11 September. En anden lyder saaledes: 15 96 Vt redeat miseris abeat fortuna superbis. In vnglück trage eins lewen mueth, traw gott, es kan noch werden gueth. *Albrecht von Schlieben* schreib diß zu freuntlicher gedechtnus zu Kocke den 14 Septembris anno vt supra. 19 September er Christen Holck kommen fra Kjøge til Nykjøbing Slot og faaer her Prøver af Greverne *David* og *Otto* af *Mansfelds* Haandskrift, *Henrich Schenck* vndt Freyherr zu *Tauttenburgks* samt af *Heinrich* „*Rhus*“ Herr von *Plawen* der Ander vnd *Jungers*, og i de nærmeste Dage og vel ogsaa paa Nykjøbing Slot er hele den efterfølgende Række Navne sagtens skrevet, skjøndt de kun have Aarstal uden Dag og kun et ganske enkelt Navn udtrykkelig angives at være skrevet paa Nykjøbing. De Paagjældende have skrevet i følgende Rækkefølge i Bogen, begyndende nær efter de kongelige Herskabers 2 Aar før indskrevne Navne: *Christian* og *Joachim Ernst* Markgrever af *Brandenburg*, *Heinrich Reuß* her von *Plawen* der junger, *Harttman Wullff* vonn *Guttenbergk*, *Adam Gantz* Edler herr zu *Puslitz*, der herrn vnd Margrafen *Brandenburgh* erbmarshall, *Ernst*, *Christian*, *August*, *Friedrich* og *Magnus* Hertuger af *Brunsvig* og *Lüneburg* — Hertug *Christian* ønsker sig: Ach gott, laß mich erwerben ein ehrliches leben vnd seliges sterben — *Alexander*

Hertug af *Slesvig og Holsten*, *Hans Georg* Greve af *Hohenzollernn*, *Abraham von Grünbergk Compton*. Saa følger Markgrevinde *Katarina* af Brandenburg, Erkebispnen af Magdeburg Markgreve Joachim Frederik af Brandenburgs Hustru, født Markgrevinde af Cüstrin, Kong Christian IV' vordende Svigermoder. Hende gaaer det saa nær til Hjerte, at den engang saa livsglade, men nu høisalige Kong Frederik ikke har kunnet deltage i de lystige Kroningsfestligheder, at hun selv i Christen Holcks Stambog maa give denne Sorg et synligt Udtryk. Hun har nemlig over sit Navn tegnet et af en Pil gjennemboret kronet Hjerte, hvori er indskrevet den afdøde Konges Navnechiffer. Det er at haabe, at Christen Holck har havt den Omtanke at henlede Enkedronning Sophies Opmærksomhed paa dette talende Vidnesbyrd om en stor Medfølelse i hendes nu 8 Aar gamle Enkesorg, og derved efter Evne fremmet de Ægteskabsforhandlinger, som vel alt dengang fandt Sted mellem de to høie Damer. Danmarks vordende Dronning har selv efter sin Moder indskrevet sit Navn i Stambogen (15 96 R. M. H. D. D. H. G. *Anna Katharina* M. z. B. mpp.) og efter hende atter hendes da 12aarige Søster *Barbara Sophia*, der siden blev gift med Hertug Johan Frederik af Württemberg. Paa de følgende Sider følger saa disse høie Damers hele kvindelige Hofstat: *Bregitta* von *Lossen*, geborne von *Maltitz*, fürstliche machdeburgshe hoffmeisterin, *Hippolitta* von *Esebeck*, geborne *Leutzin* — den første med det let gjennemskuelige Valgsprog M(ein) H(offnung) Z(u) G(ott), den anden med det lige saa let tydelige: A(lles) K(ommt) V(on) G(ott) — *Cristina* von *Seiderstorf*, *Dorothea* von *Schlieben* — der i Aarstallet 15 96 tegner et Hjerte og mellem 2 Kløverbladstegninger skriver Bogstaverne A B C D E F, som om hun har villet gjøre sig lystig over de andre Damers Valgsprog-Bogstaver —, endelig: *Elisabeth* von *Leutzin*, *Kattharina* von *Etztorff* og *Anlei* (!) von der *Schulenburgk*. Paa en følgende Side kommer atter en fremmed Hofstats høierestaaende Personale, antagelig den unge Markgreve Johan Sigismunds og Markgrevinde Annas, nemlig: *L. Rautter*, *Maria Rautterin* geboren von *Rollshausen*, *Elisabeth Kariorthen*, der kommer for Skade at skrive 1569 istedetfor 1596, hvilken Feil

den efterfølgende, *Gertraudt von Rosenhagen*, tankeløst gjentager, hvorimod den næste Dame, *Sophia Smazorsewska*, atter har det rigtige Aar; endelig *Maria Rautteren* og *Friedrich burggraff vnd herr von Dhona*, hvilken sidste daterer fra „Niekøping“. Og saa følger — endnu engang det ældre markgrevelige Hofs hele kvindelige Personale, begyndende med *Bregitta von Lossen*, geborne von *Maltitz*, *fürstliche machdeburgshe hoffmeisterin*, og endende med *Amelei von der Schulenburgk*, Ord til andet som foran, kun at *Christina von Seiderstorff* angiver sig at være: *fürstliche magdeburgische cammer jungfraw*. Man har her et ligesaa talende som fornøieligt Vidnesbyrd om, i hvilken Grad man ved slige Sammenkomster kjørte rundt i hinandens Stambøger. Hverken *Christen Holck* selv eller en eneste af de syv Damer synes at være kommen i Tanke om, at Stambogen alt engang havde circuleret i deres Kreds. Forøvrigt havde ifølge *Lucoppidans Register* ogsaa *Mårgrevinde Katarina* selv og hendes Datter *Anna Katarina* indskrevet deres Navne to Gange, men den ene Gang paa nogle nu manglende Sider i Bogen. Endelig kommer *I. von Essebeck*, *Baltzer von Haugwitz*, *Joachim von der Schulenburgk* og *Levin von Borstell*, der antagelig ogsaa høre til det magdeburgske eller brandenburgske Hof.

Ikke til et eneste af alle disse Navne findes Vaabenafbildning eller anden Afbildning; der er end ikke sat Plads af dertil. *Christen Holcks* Interesse for Stambogen sløves aabenbart mere og mere, optaget som han er af sine Rigsraads og Lehnsmands Pligter. I Aarene 1597 til 1601 synes Stambogen at have hvilet paa *Kistebunden*; den synes hverken at have været med paa hans Reise til *Øsel* 1597 eller paa hans Sendefærd til *Sverig* 1600. Maaske kom den atter for en Dag 1601, da *Christen Holck* flyttede fra *Tryggevælde* til *Hald Slot*, som han havde faaet i *Forlehning*. Nok er det, at da han, efter 26 Juni 1602 at have fristet den Sorg at miste sin Hustru, senere paa Aaret drager af til *Moskov* med *Hertug Hans*, der skulde ægte *Storfyrstens Datter*, saa er Stambogen med i *Bagagen*. Formodenlig har han drømt om at faae den fyldt med talrige fornemme *Kneesers* og *Bojarers* Navne, ja maaske endog at opnaae „*Grott-*

fyrstens“ egenhændige Navnechiffer, men det Haab strandede lige saa sørgelig som alle andre, der vare knyttede til denne Reise. Maaske det høie russiske Aristokrati savnede den fornødne Færdighed i den ædle Skrivekunst, eller det blot har staaet uforstaaende overfor det specielle Stambogsskriveri, eller Hertugens Død afbrød Forbindelsen med Russerne, forinden Christen Holck havde faaet Stambogen frem. Vist er det, at Christen Holcks hele Udbytte af Reisen for Stambogens Vedkommende var Navnene paa tre keiserlige Medici, med hvem han sagtens er kommen i nærmere Forbindelse, fordi de have tilseet hans dødssyge Junker. Man maa lade disse tre lærde Doctores, der naturligvis alle vare Tydskere, at de efter Evne have raadet Bod paa den manglende Fornemhed ved deres Indførslers Vidtløftighed. En skriver med Selverkjendelse: Naturæ morborum medicæ, medicus uero naturæ minister, loco et tempore naturæ auxilium ferens, a mouendo nimirum impedimenta, vel instrumentum, quod calor naturalis est, regulando. Si fortvna iuuat caveto tolli, si fortvna tonat caveto mergi. Ach kum gelugk, es laß vngelugk. Nobilissimo, prudentissimo et doctissimo viro dno. Christiano Holck, serenissimi et potentissimi regis Daniæ a consiliis et legato dignissimo, amico suo singulari, benevolentia et memoria causa *Heinricus Schröder* Lub. m. d. et per proprium legatum a serenissimo et potentissimo totius Russiæ imperatore Lubeca legitime uocatus medicus aulicus scripsi Muscouiæ.

Den næste er lidt mere kortfattet; i aabenbar Mistilid til den moskovitiske Hofgunst skriver han: Cor regis in manu dei est, illudque non nisi deus ob piorum preces flectit. Hæc magnifico et nobilissimo viro domino Christiano Holck, serenissimi ac potentissimi regis Daniæ legato memoria gratia *Casparus Fidler*, physice et medicinæ d. et ch. serenissimi et potentissimi imperatoris Russiæ archiater scripsit.

Den tredie endelig documenterer sin Lærdom ved et græsk Citat („Alt Dødeligt er underkastet mange Omskiftelser“) og skriver saa: Magnifico nobilissimo atque doctissimo dno. Christiano Holck, serenissimi regis maiestatis Daniæ consiliario et legato imperatoris maiestatis medicus aulicus *David Vasmarus*, p. et

med. doct. Moscouiæ manu sua amoris mutui argumentæ signavit 1602 7 Dec.

Ovenpaa den Skuffelse, som Moskov-Reisen havde beredt Christen Holck med Hensyn til Stambogen, synes han at have seet, om ikke med Uvillie, saa med Ligegyldighed paa den. Den kom ikke med paa hans Reise til Polen 1604, ja end ikke hans Giftermaal 16 Juni 1605 med Marie Below bringer Stambogen i Gunst igjen, skjønt denne Dame var bekjendt for sin Lærdom og altsaa burde have vidst at vurdere den lille Bog efter Fortjeneste. Endog Christen Holck blev en meget gammel Mand, han døde først 1641, 83 Aar gammel, efter at han i 30 Aar havde været Lehnsmand paa Silkeborg, kom der dog kun et eneste Navn til ind i hans Stambog, og det først mange Aar efter hans Død. Paa Bogens Side 339 staaer tegnet et Timeglas under et Dødningehoved, hvorover er skrevet: Post mortem æternitas, og nedenunder: Hic liber ante originem meam diu exstitit, etiamqve spero ut post obitum meum tam diu permaneat, quam invenitur unicum ex hoc libro folium. Dab. Hafniæ die 11 Februarii anno MDCCXLVII C. F. Holck.

Maatte det her udtalte Ønske om Bogens Forbliven hos Slægten ogsaa fremtidig gaae i Opfyldelse, som sket i de siden forløbne 158 Aar!

Franske Emigranter i Danmark.

Af Louis Bobé.

I Novellen „To Tidsaldre“ har Fru Gyllembourg paa Grundlag af sine egne Livserindringer givet en ligesaa fængslende som troværdig Skildring af de Stemninger, der i den højere kjøbenhavnske Embedsstand og dannede Borgerklasse kom til Orde overfor det franske Folk i Republikkens første Tid. Ved Rædselsperiodens Begyndelse slog den varme Følelse for Frankrig og Begejstringen for Revolutionen, der herhjemme havde opfyldt Landets bedste Mænd og Kvinder, hos de fleste, særlig i Aristokratiets Kredse, brat om til Afsky og Forbitrelse. Da Republikkens første Gesandt Grouvelle, der havde overbragt Ludvig XVI. Dødsdommen, kom til Kjøbenhavn, fik han en overvejende kølig Modtagelse. I Fru Gyllembourgs Fortælling, hvor ogsaa Republikkens Kommissær, Duveyrier¹⁾, der kom til at spille en Rolle i hendes Liv, optræder talende, betegner Justitsraad Valler det franske Folk som Kongemordere og Rovdyr og Grouvelle som deres Haandlanger, medens Broderen, Grosserer Valler „som Frihedsmand vil give Liv og Blod for Robespierre“. Et Mellemstandpunkt indtager Højesteretsadvokat Dallund, Girondisternes varme Beundrer.

Fru Gyllembourg, hvis Ægtefælle P. A. Heiberg ligesom Baggesen færdedes i Grouvelles Kreds i Kjøbenhavn, søger at vinde sine Læseseres Sympati for Helten i Novellen, den unge Lusard, der har brudt med sin Onkel Hertugen af Montalbert, fordi han er gaaet i Kamp for Republikken og ikke for sin Konge og sit Adelsvaaben.

Emigranternes Liv i Danmark har sat sit Spor i Literaturen. P. A. Heiberg har, trods sine republikanske Sympathier, i sit Skuespil „Menneskekjenderen eller de falske Formodninger“ udstyret Emigranten Blinville med de mest tiltalende menneskelige Egenskaber. St. St. Blicher skildrer i sin Novelle „Fjorten Dage

¹⁾ Se ogsaa J. L. Heiberg, P. A. Heiberg og Thomasine Gyllembourg, 1885, 3. Udg., 40 ff.

i Jylland“ med kostelig Satire en dansk Jacobinerklub og fortæller i „Stakkels Louis“ om den fornemme, elskværdige Emigrant Charost-Béthune, der levede som Sprogmeister og Tegnelærer i Kjøbenhavn, Laurids Kruse lader i sit 1798 udkomne og paa det kgl. Theater opførte Skuespil „Emigranterne“, hvis Handling foregaar paa en Lystgaard ved Kjøbenhavn, optræde tre „ærlige Emigranter“.

De kongetro Emigranter fandt i det store og hele en meget venlig Modtagelse hos det loyale danske Folk. De fik efter kort Tids Ophold i Landet paa Begjæring Naturalisation som danske Statsborgere; ikke faa ansattes som Officerer i Hæren og andre fik Titel og Rang; de af dem, der drev borgerlig Næring, fandt store Kundekredse, og til de fattige foranstaltedes der Indsamlinger, der gav et godt Udbytte. 1798 udgik et Reskript om, at de ogsaa i Hertugdømmerne skulde nyde Beskyttelse som danske Statsborgere. Flere — vi have hidtil kunnet paavise 10 Familier — slog sig blivende ned her i Landet, hvor deres endnu blomstrende Slægt har vundet sig et hæderligt og ansét Navn.

I Danmarks Hovedstad var det især blandt Aristokratiet den højsindede Statsminister Grev Ernst Schimmelmann¹⁾ og blandt det højere Bourgeoisi Jean de Coninck, der varmt tog sig af Emigranternes Sag.

Paa Anbefaling af Landgreve Carl af Hessen, der interesserede sig levende for det franske Kongedømmes landflygtige Tilhængere og efter Indstilling af François Xavier Joseph Greve Løvendal²⁾, der selv var emigreret under Revolutionen, indtraadte ikke faa fornemme Emigranter i *den danske Hær*, særlig i Dronningens Livregiment og 3. jyske Infanteriregiment.

¹⁾ Om Emigranternes Liv i det Schimmelmanske Hus maa jeg her nøjes med at henvise til Efterladte Papirer fra den reventlowske Kreds IV—V. De forskellige Perioder i Emigranternes Historie er skildret udførligt af Fornéron, *Histoire des émigrés*, 2. Udg. Paris 1890.

²⁾ L. Bobé, *Efterladte Papirer fra den reventlowske Kreds V*, 220.

*François Louis d'Auchamp*¹⁾, født 31. Dec. 1776, kom 1798 til Danmark, anbefalet af Grev Løvendal, der havde kendt ham

F. L. d'Auchamp, 1776–1847.

i hans Fædreland og som giver ham det bedste Vidnesbyrd „i Henseende til Kundskaber og god moralsk Karakter“. Han fik 1799, 31. Maj, Naturalisation og var da Frikorporal ved Marinerkorpset, blev 1801 Fændrik og dekoreredes med Guldmedaillen for Tapperhed for Deltagelse i Slaget paa Rheden. 1802 udnævntes han til Magasinkommandør ved det militære Varedepot og fik Premierlieutenants Karakter. 1804 blev han

karakteriseret Kaptejn, 1809 Major og beskikkedes Aaret efter til Medlem af Direktionen for de militære Uldmanufakturere. 1811 fik han Ridderkorset og 1826 Sølvkorset, udnævntes 1817 til Direktør for Varedepotet og erholdt 1813 Titel af Generalkrigskommissær. Kong Ludvig XVIII dekorerede ham med Ludvigskorset og Liljeordenen (fleur de lys). Han døde 29. April 1847 i Kjøbenhavn., hvor hans Efterslægt endnu lever²⁾.

Antoine Louis de Bonnivet, blev 1791 Fændrik i 2. oldenborgske Infanteriregiment, 1798 Sekondlieutenant og 1803 karakteriseret Premierlieutenant. Han havde Sønnerne *Frédéric Antoine Louis Choiseul Gouffier de B.* (f. 2. Maj 1795 i Harburg, blev 1812 Kadet, 1813 Sekondltnt. à la suite i oldenborgske Regiment Infanteri, 1824 kar. og 1827 virkelig Premierltnt., død 1833 som den sidste af sin Slægt³⁾) og *George Henri Antoine Choiseul Gouffier de B.* (f. i Harburg, blev 1802 Kadet, 1807 Sekondltnt.

¹⁾ Hans Autobiografi i Manuskript, tilhørende Hr. Kontorchef d'Auchamp, der har bekostet Reproduktionen af sin Bedstefaders Billede, paatænkes meddelt her i Tidsskriftet.

²⁾ Lengnicks Stamtavle. Hauch-Fausbøll, Slægtehaandbogen.

³⁾ Herold 1889, 156.

à la suite i slesvigske Jægerkorps, fra 1824 ved 3. jydsk Infanteriregiment, afskediget 1825, død 20. Marts 1827¹⁾).

*Jean Baptiste Xavier Carpentier de Colbaut*²⁾, født 8. April 1770 i Harbourdin i Fransk Flandern, fik allerede 1784 Malteserkorset, optoges 1787 i garde du corps som Lieutenant af Kavalleriet, emigrerede i Maj 1790 til Brabant og indtraadte 1792 i Emigranthæren ved Koblenz under Marquis d'Autichamp (Slægtning af F. L. d'Auchamp). 1794 deltog han i Belejringen af Ménin og Nienport og kom saaret til London. Efter Opfordring af sin Slægtning Hertug Laval de Montmorency³⁾ rejste han til Hamborg og indtraadte 1795, i Februar, i Rendsborg i det oldenborgske Regiment som Underofficer. Han opnaaede Naturalisation her i Landet, men forlod det et Par Aar senere.

Achille de Cormier, Frikorporal, naturaliseret 1800.

Antoine Max des Coudrées, født i Neufmanil i Luxembourg, blev 1797 Frikorporal og 1799 Fændrik i slesvigske Infanteriregiment, afskediget 2. Maj 1800.

*François de Gasq*⁴⁾, indkom 1792 til Danmark, blev 1795 Frikorporal ved 3. jydsk Infanteriregiment, naturaliseret 1798; 1799 Fændrik, fik 1802 Permission til Frankrig, 1803 Sekondlieutenant, afskediget 1806, 3. Januar.

*Charles Louis Greve Latour du Pin*⁵⁾, 1797 Frikorporal ved slesvigske Infanteriregiment, naturaliseret 1798, s. A. Fændrik i Dronningens Livregiment, afskediget 1799, 18. Januar.

*Louis Claude Le Normand Chevalier de Bretteville*⁶⁾, fødtes i Orbec 11. Februar 1744, deltog 1759 som Fændrik i Regimentet Belsunce i Slaget ved Minden og Forsvaret af Cassel 1760—61, blev 1775 Kaptejn og fik 1786 Ludvigskorset. Efter Ludvig XVI.s

¹⁾ Generalitetets Enker, Rigsarkivet. Militaria i Krigsministeriets Arkiv.

²⁾ Autobiografi i Personallist. Saml. i Rigsarkivet.

³⁾ Louis Joseph de Montmorency-Laval, Kardinal, Erkebiskop af Metz, f. 1723, † 17. Juni 1808 i Altona (L. Dreves, Gesch. der kath. Gemeinden zu Hamburg u. Altona, Schaffhausen 1866, 262).

⁴⁾ Annuaire de la noblesse, 1845, 222.

⁵⁾ ib., 1860, 158; 1848—49, 1880, 1891.

⁶⁾ M. de Courcelles, Dictionnaire universel de la noblesse de France 1822, V, 242.

Flugt til Varennes begav han sig til Koblenz, deltog 1792 i Felttoget som Oberstlieutenant og sendtes med Grev Løvendal og Hertugen af Broglie til Vendée. 1794 kom han til Danmark og tog fra Oktober s. A. Ophold med sine Børn paa Brahe-Trolleborg hos Grev Ludvig Reventlow, hvem han gik til Haande med Kortlægning, Nivellering o. s. v.¹⁾ 1804 købte han for 3000 Rdlr. Gaarden Susaa ved Fagsted under Baroniet Brahe-Trolleborg (til Erindring om hans Ophold her kaldet Venskabsminde) som han atter solgte 1818. I Aarene 1806—9 ejede han tillige den nærliggende Gaard Fuglesang²⁾. 1804 fik Bretteville

L. C. le Normand de Bretteville, 1744—1833.

Patent som dansk Oberst à la suite ved Infanteriet og optoges i den danske Adelsstand. 1814 fik han Generalmajors Karakter og vendte 1816 tilbage til Frankrig, hvor Ludvig XVIII, gav ham Bestalling som Maréchal de camp og dekorerede ham med Kommandørkorset af Ludvigsordenen. 1827 boede han i Montgeroy ved Villeneuve-St. George pr. Paris³⁾. Han døde 21. Juni 1833 i

Licieux. Sammen med ham indkom til Danmark følgende, i hans Ægteskab med Cathérine Thérèse Védastine van den Driesch († 1793 i Neuss) fødte Børn:

1. *Julien Charles Nestor le Normand de B.*, født 16. Juli 1777, opdragen i Militærskolen i St. Cyr, blev 1795 Vejkonduktør med Karakter og Rang som Lieutenant af Infanteriet, 1796 Fændrik ved 3. jyske Infanteriregiment, fik 1816 Ludvigskorset, død 23

¹⁾ Brev fra Grevinde Sybille Reventlow til Grevinde Louise Stolberg 6. Okt. 1794 (Brahe-Trolleborg Arkiv).

²⁾ N. Rasmussen Søkilde, Trolleborgegnen og dens Beboere, Odense 1894, 150, 152.

³⁾ Brev fra B. til Statsminister, Greve C. D. F. Reventlow (Trolleborg Arkiv).

Aug. 1828, viet 4. Okt. 1804 i Middelfart til Marie Dorothea Nielsen (f. 9. Okt. 1786, † 2. Okt. 1872).

2. *Louis le Normand de B.*, f. 9. Dec. 1780, † 8 Nov. 1847 som Oberst i Aalborg.

3. *Charles Eugène*, f. 23. Nov. 1782, naturaliseret 1801, da det hedder om ham, at han viser stor Lyst til Søværnet og alt har gjort to Rejser til China, død 1854 i Brest.

4. *Louise Alexandrine Aimée Védastine*, f. 29. Dec. 1783, † 5. Juli 1862, gift 12. Okt. 1798 med Amtmand Christoph Malthe, f. 1. Maj 1764 i Christianssand, død 28. Jan. 1844 i Christiania.

5. *Louise Josephine*, f. 17. Aug. 1786, † 1862, Hofdame hos Landgrevinde Charlotte af Hessen. General Brettevilles Efter-slægt blomstrer endnu her i Landet¹⁾.

Alexandre Stanislas de Monthier Vicomte de Crouy, født i Eux i Picardiet, anbefalet af Landgreve Carl af Hessen som en ung Mand med den omhyggeligste Opdragelse og bedste Opførsel, „tillige understøttet i alle Maader af Hertugen af Bevern“. Han blev naturaliseret i April 1797, da han var Frikorporal og udnævntes 26. Maj s. A. til Fændrik. Han afgik 1801, 28. Aug., og ansattes som Lieutenant à la suite ved Regimentet.

*Nicolas Alexis Gabriel Chevalier de Montrichard*²⁾, opholdt sig fra 1796 i Danmark, tjente fra Oprettelsen af det frivillige Jægerkorps i samme og blev 1801 naturaliseret, „da han ønskede at ansé Danmark som sit Fædreland“. 1802 udnævntes han til Kaptejn à la suite i nordre sjællandske Landeværnsregiment. M. blev i Kjøbenhavn 7. Januar 1805 viet til Françoise Huon. Han blev 1808 udslettet af Etaten, da han var udebleven ud-over den ham givne Orlov. Hans Hustru blev her i Landet og døde 15. April 1821, 44 Aar gammel, begravet fra katolsk Kirke.

François Xavier Joseph de Vauchez de Plane (ifølge Vaabenet af Slægten Plan de Sieyes de Veynes), født i Paris, forlod for

¹⁾ Medd. af afd. Frk. Al. le Normand de Bretteville Billedet af Oberst L. C. le Normand de Bretteville er bekostet af Hr. Overretssagfører le Normand de Bretteville. Et andet, fremstillende ham som ung, spillende paa Harpe, tilhører Hr. Læge Alexander Malthe i Christiania.

²⁾ Annuaire de la noblesse, 1867, 164.

F. X. J. de Vauchez de Plane, † 1842.

anden Gang med sine Forældre Frankrig 1795 og kom 10 Aar gammel til Danmark, hvor han opdroges af Grev Løvendal. 1802, da han blev naturaliseret, var han Frikorporal af Marinerkorpset, fuldendte sit Kursus ved Underofficersskolen, blev s. A. Fændrik i jydsk Jægerkorpset og forfremmedes 1803 til Sekondlieutenant. 1808 forflyttedes han til danske Livregiment, blev 1809 Premierlieutenant,

1813 Stabskaptejn i 3. jydsk Infanteribrigade, 1831 Major, afskediget 1838, døde 5. Juni 1842. Hans Descendens lever endnu her i Landet¹⁾.

Raphael de Rivarol, en Søn af den bekjendte Publicist Antoine de Rivarol²⁾, født 1780, fik 1800 Ansættelse som Fændrik i 3. jydsk Infanteriregiment. Han fik 1799 Naturalisation, men søgte og fik 1805 sin Afsked. Raphael har forfattet et 17. Jan. 1801 dateret Digt, stilet til Faderen, der i ikke ganske lyse Farver skildrer hans nordiske Landsforvisningssted Kjøbenhavn³⁾. Paa Anbefaling af Fyrst Dolgorukij kom han i russisk Tjeneste, men døde allerede 1812.

Charles Joseph Jean Tardivy de Thoranc (Thorène), den anden af de fornemme franske Emigranter i dansk Militærtjeneste, der forblev her i Landet, blev 1801 Fændrik i Dronningens Livregiment og 1804 Sekondlieutenant; 1808 forflyttedes han som Premierlieutenant til 3. jydsk Infanteriregiment, udnævntes 1814

¹⁾ I en, desværre kun halvt bevaret, egenhændig Kladder til hans Ansøgning om Naturalisation hedder det: Né français de parents qui par leur sentiment et leur emigration ont prouvé qu'ils n'étoient pas dégénérés de leur noblesse . . . (Familiepapirer tilh. Hr. Cand. X. Price de Plane, der har bekostet Gjengivelsen af ovenstaaende Billede).

²⁾ Se bl. a. Curnier, Rivarol, sa vie et ses oeuvres. Lescure, Rivarol et la société française pendant la révolution et l'emigration, 1883.

³⁾ A. le Bréton, Rivarol, 1895, S. 343.

til Stabskaptejn og afgik 1817 med Pension. Han døde 12. Dec. 1846, 74 Aar gammel i Kjøbenhavn¹⁾.

Charles de Poullain, Vicomte de Trémons udnævntes 1799, samme Aar han fik Naturalisation, til Premierlieutenant à la suite. Han fik Afsked 1. Febr. 1816²⁾.

Endelig *Alphonse de Verdun*, der 1801 var Frikorporal ved Dronningens Livregiment, blev 1800 Fændrik, sattes 1802 à la suite, og fik 1803 Afsked fra dansk Tjeneste.

I den danske Marine tjente som Officer Greve *Louis Herbert de Saint-Simon*. Han havde været Søofficer paa Malta og var Malteserridder, da han under Navnet Ludvig Herbert i Slutningen af 1797 ansattes som Stykjunker i Artillerikorpset. I April 1799 blev han Sekondlieutenant i Marinen og 29. Aug. Aaret efter virkelig Sekondlieutenant. 1802 søgte og fik han Permission til Frankrig. I Ansøgningen hedder det: „Den franske Regering har dekretet, at enhver, hvis Navn er sat paa Emigrant-Listen, skal være i Frankrig før 22. Sept., dersom han vil blive udsløttet, og jeg vil altsaa, ved ikke at være dér til den bestemte Tid, tabe min Ret til at reklamere de af mine Ejendomme, som endnu ere usolgte.“

1803, 27. September, ansøger Lieutenant Herbert Admiraltetskollegiet om at maatte indgaa Ægteskab med Frøken Reine de Sachs, Niece af Legationsraad Johan Könemanns Hustru Margrethe Magdalene Sachs. Ved samme Lejlighed udbeder han sig Tilladelse til for Fremtiden i Stedet for de tvende Fornavne Louis Herbert at bære sit fulde Navn L. H. de Saint Simon „da dels den Tingenes Stilling i Frankrig, som gjorde mig det til Pligt ikke at bære mit Familienavn, er ophørt, dels jeg tror at skyldte mine Forfædre og Efterslægt at anlægge det Navn hine have overleveret mig.“

Saint Simons Bryllup med Regine Sachs fandt Sted i katolsk Kapel 18. Nov. 1803. Blandt Vidnerne indskreves den

¹⁾ Katholsk Kirkes Begravelsesprotokol.

²⁾ Courcelles, Dictionnaire universel II, 204.

nedennævnte Chevalier de la Coudraye. De havde sammesteds til Daaben Sønerne Alphonse Louis Octave, født 2. Oktober 1804 og Robert, født 18. November 1805. Saint-Simon blev 1807, 13. Februar, Premierlieutenant, fik i Juni s. A. Afsked og vendte tilbage til Frankrig. Han tilegnede sig under sit Ophold her det danske Sprog og udgav 1805 i Kjøbenhavn Fransk-dansk Ordbog for Orlogs- og Soudtryk.

Af andre Emigranter af fornem Byrd, der tog blivende Ophold her i Landet og som uden at træde i Statstjenesten be-naadedes med Titler, nævne vi *Joseph Louis Bruno David de Serène d'Acqueria*, født 3. April 1764 i Codolet, Dep. Gard, var 1787—90 Conseiller, maitre de la cour des comptes, aides et finances de Languedoc, tjente 1792 som Frivillig i den kongelige Hær og emigrerede Aaret efter til Danmark, hvor han ernærede sig ved Miniaturmaleri. 1801 tog han Borgerskab i Horsens og fik s. A. Titel af Generalkrigskommissær. 1801 og 1808 var han Président de l'association du canton de Roquemaure. 1817 blev han og hans Slægt optaget i den danske Adelsstand. 1829 fik han Ludvigskorset. Han døde 7. November 1853 i Horsens. 1801 ægtede han Gerhardine Jokumine Gersdorff til Ussinggaard og Merringgaard, født 1779, † 1826. Deres Efterslægt boer endnu her i Landet¹⁾.

Alexandre le Noir de Montville, forhen fransk og svensk Artillerikaptejn, blev naturaliseret 1809 og fik Titel af Overkrigskommissær med Tilladelse til at bære Uniform og Armeens Felttegn. Han tilbyder 1806 Grev Schimmelmans sin Tjeneste ved Indkjøb af Maskiner til Mønten i Kjøbenhavn, idet han ivrer for at udføre alt Arbejde ved Hjælp af Maskiner efter engelsk Mønster. Hans Principer ville næppe tiltale moderne Filantroper, i det han uforbeholdent opfordrer til at benytte Børn af begge Kjønn paa Arbejdsstederne „fordi deres Arbejdskraft er saa billig, og de ikke saa meget som de voxne have Interesse af at forlade Fabrikkerne“. Arbejderne bør i det hele taget holdes i

¹⁾ Se Danmarks Adels Aarvog 1888 og 1889.

Uvidenhed med Hensyn til Indretningen af de Maskiner, hvormed de arbejder¹⁾).

Montville ægtede i April 1807 *Juliette Birouste* eller *Tarbesse*, første Danserinde ved det kongelige Theater, der, efter at være uddannet i Coulons Skole, debuterede i Kjøbenhavn 1798 og ofte blev benyttet af Bournonville ved Balletten. Hun var meget dannet og yndet af Publikum. Baggesen har skrevet et Digt til hendes Pris, og hun færdedes i det schimmelmanske Hjem. Fru Montville døde ikke længe efter Brylluppet, 25. Maj 1808. Hendes Mand forblev her i Landet og døde 22. Novbr. 1815²⁾).

En fornem, landflygtig, fransk Emigrant, der til Levevej i Danmark valgte Dentistfaget, var *Albert Greve de Rault de Ramsault de Tortonval*. Han fødtes 5. September 1778 i Aire (Pas de Calais), indvandrede hertil ved Aarhundredets Begyndelse og fik Prædikat som Hoftandlæge og Titel af Professor. Den herhjemme iøvrigt meget ansete Mand aflagde sine glimrende Slægtnavne og kaldte sig efter sit Fornavn Alberti, uden nogensomhelst Forbindelse med den bekjendte Familie Alberti. Han døde 19. August 1855 i Kjøbenhavn, hvor hans Efterslægt, der atter optog Navnet de Ramsault, endnu lever. Under Navnet Alberti blev han 5. Oktober 1810 i det herværende katholske Kapel viet til Else Marie Birgitte Christensen, født 6. Maj 1792, død 5. Jan. 1869³⁾).

Endelig anføre vi Navnene paa et Par emigrerede franske Adelsmænd, der levede her som Privatmænd og fandt deres Grav i Kjøbenhavn paa den katholske Kirkegaard.

Achille Louis Henri Gabriel Greve Truchi de Tenare, „ancien capitaine et chevalier de l'ordre royal et militaire de St. Louis“, født 28. Sept. 1757, † 29. April 1827. *André Silvain Forgemol Vicomte Duconders*, under Navnet Andrew Duconders senest Major i engelsk Tjeneste, død 14. April 1835, 64 Aar gammel. *Jean*

¹⁾ Schimmelmanske Papirer, Rigsark.

²⁾ Overskou, Den danske Skueplads III, 736; IV, 44, 144. Richter, 100 Aars Dødsfald. Der henvises sidstnævnte Sted til Skifterne, men Aarstallet er næppe rigtigt, da han ikke er funden i Skifterettens Anmeldelsesprotokol for 1815.

³⁾ Medd. af Hr. Arkivar, Baron Zytphen-Adeler.

Joseph Hubert Le Monnier, Miniaturportrætmaler, død 30. Juli 1853 i den høje Alder af 92 Aar. Han havde 1. Juli 1799 i det herværende katholske Kapel holdt Bryllup med Enken Christine Heer, født Svenstrup.

Ikke faa af de franske Emigranter, der i kortere eller længere Tid havde Ophold i Kjøbenhavn, ernærede sig som *Sproglærere*, blandt hvilke vi bør omtale følgende.

Joseph Bidoulac, født 1765 i det nordlige Frankrig, efter Traditionen af fornem Byrd, emigrerede kort efter Kongens Brødre og opholdt sig i Koblenz, vendte 1792 tilbage med Preusserne og Østerrigerne, men maatte efter Nederlaget atter forlade Frankrig. Han boede derefter i Bryssel, vendte atter hjem over London, men forlod Frankrig for sidste Gang 1802 og bosatte sig i Flensborg, hvor han levede som Sproglærer og 1810 ægtede Marie Sørensen. 1815 flyttede han til Kjøbenhavn og udgav her s. A. *Deutsche, französische und englische Gespräche*. Han døde 1839. Af hans Døtre ægtede *Josephine Angelica Bidoulac* (f. 1812) den norske Digter J. S. C. Welhaven, *Virginie Constance Henriette* (f. 1817, † 1904) Biskop Hans Lassen Martensen¹⁾.

François Céléstin de Loynes Chevalier de la Coudraye blev døbt 25. Maj 1743 i Kirken Notre Dame de Fontenay-le-Comte i Poitou, hvor hans Fader Jean Baptiste Jacques Daniel de Loynes var Guvernør over Byen og Slottet Fontenay. Som ung indtraadte han i den franske Marine og udgav 1785 *Théorie des ondes*, blev 1789 Deputeret for Adelen i Poitou, emigrerede og kom 1794 til Kjøbenhavn. I Januar 1795 fik han tildelt en aarlig Understøttelse af Fonden ad usus publicos og holdt Forelæsninger for Søofficerer paa Søkortarkivet fra Decbr. s. A. 1796 udgav han i Kjøbenhavn sin *Théorie des ondes* i omarbejdet Skikkelse. 1803 forhøjedes hans Understøttelse til 360 Rdlr. aarlig. S. A. skriver han til Kongen: „Fra Oktober 1794 har Kron-

¹⁾ Medd. af Hr. Bibliotheksass., Cand. jur. Martensen.

²⁾ Daabsattest i Tontinens Arkiv. Fødselsaaret i Biogr. Lex. er urigtigt. Efterladte Papirer fra den reventlowske Kreds IV, 316 f. Fonden ad usus publicos I, 160 ff., II, 436. Admiralitetets Copibog 1795.

prinsens Godhed modtaget, ernæret og beskyttet mig. Ludvig XVI.s trofaste Undersaat, der foragtede den moderne Filosofis Udskejelser, har ikke taget i Betænkning at ofre sin Rang, sin Formue og den Anseelse han nød i sit Land, for Kongernes og sin Fyrstes Sag.“ Han boede den Gang i Amaliegade i Generalinde Schimmelmans Hotel. 1806 ansøgte han om Forskud til Udgivelsen af 1. Del af Dictionnaire raisonné de la marine. 1. Del alene skulde omfatte 100 Ark i Kvart.

Efter 1811 gik Coudraye til Rusland og døde 1815 som Kaptejn i den russiske Marine. Han efterlod sig herhjemme Mindet om en særdeles sympatetisk og fornem Personlighed.

1810 anbefaler la Coudraye til Grevinde Schimmelman og Hertugen af Augustenborg en af sine herboende Landsmænd Mr. *Dejean*, forhen under Navnet Baron *de Vandenesse* Kaptejn i Regimentet le Royal Picardie. Han lider af Alderdomssvaghed, kan næppe gaa og formaar kun med stor Besvær at give uden for Huset Undervisning i Fransk og Musik, hvorved han med Besvær frister Livets Underhold¹).

Charles François Louis Dejeu, før Revolutionen Kavalleri-officer i det sydlige Frankrig, udgav i Kjøbenhavn 1800—2 to Lærebøger i Fransk, var Lærer i Fransk ved Søkadetkorpset, men vendte atter 1803 tilbage til Frankrig²).

Charles Henri le Gros var først Lærer for Grev Fritz Schimmelmans Søn Carl, protegeredes af Grevinde Charlotte Schimmelman og var en Tid udset til Ægtefælle for Grevindens 1804 med Navnet Schimmelman adopterede og i Adelsstanden op-højede Plejedatter Louise Wesselhøft (gift med Generalkonsul, Chargé d'affaires Olinto dal Borgo). 1799—1802 var han Time-lærer paa Herlufsholm og boede i Næstved, blev fra 1803 de Juges Efterfølger som Lærer i Fransk i Søkadetkorpset, men vendte ikke længe efter tilbage til Frankrig³).

Jules Auguste Gaffrony Le Pelletier Greve af *Rochambeau*

¹) Brev fra Coudraye til Grevinde Schimmelman (Arkivet paa Primkenau).

²) Nyerup og Krafts Lexikon.

³) Efterladte Papirer fra den reventlowske Familiekreds IV, 324. Annuaire de la noblesse 1864, 140.

(Rozambo), født 15. Juli 1776 i Paris, var Sproglærer i Rendsborg, og indtil 1807 Sprogmeister ved det militære Institut sammesteds, blev 1808 Premierlieutenant i slesvigske Infanteriregiment annekterede Batailloner, kom 1811 til jyske Jægerkorps, og blev 1815 Kaptejn ved slesvigske Infanteriregiment, men afskedigedes samme Aar. I Aarene 1824—40 ejede han en Gaard i Moldenit ved Slesvig og døde 7. Februar 1862 i Slesvig By. Han var Ridder af Æreslegionen. Grev Rochambeaus Efterslægt lever endnu her i Byen.

Joseph de Torné, født 1771, af rig og anset Familie, Officer i Compagnie des gentilhommes de haute et basse Guienne under Prinsen af Condé, hvilket han forlod, da Korpset blev ophævet. Hans Godser blev konfiskerede 1792, hvorpaa han efter nogle Aars Omflakken bosatte sig i Danmark. Han ægtede 23. Febr. 1799 i Kjøbenhavn Birgitte Madsen, der efter sin Mands Død, som indtraf 24. April 1815, af Carl X.s Civilliste indtil 1830 oppebar en Pension af 1500 Francs aarlig. Familien de Torné lever endnu her i Landet¹).

En hemmelighedsfuld, ikke uinteressant Emigrant synes den 1826 i Kjøbenhavn afdøde *George Gros de Gentilli*, kaldet *Palmer*, at have været. Han var Kemiker, Maler, Musiker og Mekaniker og angav kort før sin Død sin Alder til henved 80 Aar. Han skal være født af franske Forældre paa et engelsk Skib, bekjendte sig til den katholske Religion og tjente efter Revolutionen i Rusland, Østrig og Sverig i Artilleriet og Ingeniørkorpset. 1811 kom han til Danmark og bosatte sig i Kjøbenhavn, hvor han levede yderst tarvelig, sov paa en med Høvlspaaner fyldt Madras, bar aldrig Linned og drak ikke Spiritus. Han døde Natten mellem 3. og 4. Marts (1826) i sit Logis i Stormgade 194, hvor han i henved 4 Aar havde boet til Leje i et Kvistværelse hos en Mad. Schwarz, for hvem han havde udgivet sig at være Pro-

¹) Torné blev 1809 af Legationssekretær Desaugiers anbefalet Moldenhawer til Posten som Lærer i Fransk ved Metropolitanskolen (Medd. af Dr. E. Gigas). Sønnen *Charles Pierre Joseph*, f. 1799, 1822 Sekondltnt. i Marinen, afskediget 1823 og gik i fransk Tjeneste, død 20. Juni 1877 i Bagneres de Bigorre (Medd. af Hr. Justitsraad Harder).

fessor i Kemi og Fysik. Han forstod flere Sprog. Præsten læste ved hans Dødsseng Johannes' Evangelium 1. Kap. 1. Vers højt og oversatte det for ham. Palmer gjentog Skriftstedet paa begge Sprog uden at betænke sig. Hans Efterladenskaber bestod i en stor Del Lerskaale, Potteskaar, hvori der var Rester af Farver, en gammel Kjole, 2 Veste, en gammel Kaarde, en Hat og nogle Hylde, der alt i alt vurderedes til 8 Mark og som udlagdes hans Værtinde som Erstatning for den resterende Husleje. Farverne, der eftersaas af Assessor Blau, erklæredes for at være saa ubetydelige, at han ikke vilde anslaa dem til nogen- somhelst Værdi. Palmers Person gjordes efter hans Død til Omtale i Bladet „Dagen“. En Indsender fremhævede Mad. Schwartz' store Godhed for hendes Logerende, idet hun havde plejet ham som en Søn og vaaget over ham. En anden Indsender beretter ogsaa, at en ung, unavngiven Mand understøttede ham i flere Aar og betalte hans Begravelsesomkostninger.

Vi fejle næppe i den Formodning, at Fru Gyllembourg har benyttet hans paatagne Navn Palmer i sin Novelle „Extremerne“, og ét og andet i denne Fortælling forekommende Træk kunde tyde paa, at Gentillis Skæbne ikke har været Forfatterinden helt ubekjendt¹⁾.

Nøden gjør, som bekjendt, opfindsom, og her som andet Steds viste Emigranterne en beundringsværdig Evne til at finde sig til Rette i Livsstillinger, som de til en Begyndelse ikke syntes at have fjærneste Belingelse for at kunne udfylde. Saaledes oprettede her i Byen 1798 *Maturin René Orry*, kgl. fransk Raad og Arkivar ved det parisiske *Chambre des comptes*, en Modehandel paa Østergade 45 og kunde ved Hjælp af de Indtægter den bragte ham, ernære sin Søn. Han boede endnu 1802 i Kjøbenhavn, da han ansøgte om Naturalisation.

Af andre franske, vistnok borgerlige Familier, der ere indkomne til Danmark under Revolutionen og som endnu leve i Kjøbenhavn, omtale vi her kun Slægterne *Gamél*, *Thierry* og *Carpentier*. Der findes antagelig adskillig flere herboende Familier,

¹⁾ „Dagen“ 1826, Nr. 66, 68, 70. Skifteprotokol III (Provinsarkivet).

A. C. Gamél († 1829) og hans tre Sønner Cyrille, Pierre og Louis.

A. M. Gamél E. Westenskov og hendes fire Døtre Emilie, Fédérique, Félicité og Ludovika.

der nedstamme fra Emigranter, men nærværende Oversigt, saa vidt vides det første Forsøg indenfor sit Omraade, tør dels ifølge Sagens Natur, dels ogsaa af Hensyn til Pladsen ikke gjøre Krav paa at kaldes udtømmende.

*Augustin Cyrille Gamèl*¹⁾ var Søn af Pierre Augustin Gamèl, der ejede en mindre Landejendom i Bargemont i Provence, og hans anden Hustru Marie Anne Pascalis. Han fødtes 18. Nov. 1770 og opdroges sammen med sin Broder Jean François Marie Antoine i St. Raphael ved Fréjus og kom derefter til Aix, hvor de fortsatte deres Skolegang i Huset hos en Morbroder, der var Supérieur eller Gardien for Kapucinerne i Byen. Paa Efterretningen om, at en kongeligsindet Hær samledes ved Koblenz, vandrede han i Begyndelsen af Aaret 1792 til Fods gennem Piemont og Schweiz. Der haves et Brev til ham fra hans Moder, dateret Bargemont 30. April 1792, adresseret til Perruquier A. C. Gamel i Fossano ved Turin. Ifølge Traditionen skal Augustin have deltaget i Kampen 10. Aug. 1792 paa de kongeliges Side. Fra Aug. til Nov. s. A. var han ansat ved Rhinhæren, Marquis d'Artignosc's Kompagni, Mellis Korps til Fods. Da Hæren opløstes, begav han sig til Amsterdam, da han havde erfaret, at Prinsen af Oranien vilde danne en Hær mod de Revolutionære i Frankrig. Efterat de franske Hære havde erobret Holland, vilde han drage videre over Hamborg (hvor en Onkel Cyrille, Kapuciner, der fulgte ham, afgik ved Døden), men slog sig under Vejs ned i Kjøbenhavn, hvor han, vistnok 1794, sammen med en Del andre Emigranter, boede hos en Kone i Borgergade. Her førte han Navnet Pasqualino efter sin i Montferrat fødte Moder og levede af at være Damefrisør. Han blev kort efter forlovet med Anne Marie Westenskov, der var i tjenende Stilling i Professor Kratzenstein-Stubs Hus, og ægtede hende 1797. I Aug. 1800 fik han under Navnet Pasqualino Borgerskab som Frisør og boede da i Lille Kongensgade, Hjørnet af Admiralgade. 1804 fik han sin Frisørbevilling, denne Gang under Navnet Gamèl, udvidet til at

¹⁾ Ovenstaaende Meddelelser skyldes Hr. Oberst E. Madsen. Hosstaaende Familiebilleder tilhører Hr. Dr. A. Gamèl, der har bekostet Reproduktionen.

omfatte en Handel med fremmede Frugter, Olie, vellugtende Sager og Likører samt Kolonialvarer. 1805 købte han Stedet Nr. 20 paa Østergade og aabnede her sin Butik 25. Aug. Det lykkedes ham at faa Leverancen til Hofholdningen, og skjønt han led anseelige Tab under Krigen med Englænderne, havde han ret betydelige Indtægter og førte et temmeligt stort Hus, der blev besøgt af mange her bosiddende Emigranter og tilrejsende. Greven af Provence tildelte ham Lieutenantsgraden ved Patent, dateret Hartwell 1. Jan. 1814. Han fik 28. August 1815 Liljeordenen og endnu en anden fransk Dekoration. 1808 fik han Indfødsret og 1810 som Hofparfumør og Destillateur Bevilling paa, sammen med sin Broder Antoine, at fabrikere Maccaroni og Nudler. Han døde 19. Maj 1829.

*Pierre Frédéric Thierry*¹⁾, døbt 25. Okt. 1772 i den franske Kirke i Mulhouse, Søn af Jean Thierry „de Duncq de Montbéliard“, en Landsby i Mömpelgart, emigrerede, ifølge en Tradition i hans endnu i Kjøbenhavn bosiddende Efterslægt, til Danmark. Han fik Ansættelse som Dessinatør og Formskærer ved Usserød Klædefabrik og ægtede Anna Cathrine Holst, en Datter af en Sølvpop paa Hørsholm. Senere blev han Toldassistent i Vordingborg og døde i Embedet.

Jean François Carpentier, født o. 1770 i Paris † 19. Jan. 1821 i Kjøbenhavn, holdt 20. Maj 1800 Bryllup med Susanne Cathrine Deleuran fra Fredericia, af reformert Bekendelse. Deres Søn, Jean Edouard Carpentier (f. 1803, † 1849) var Lakaj hos Prinsesse Juliane af Hessen og blev Fader til Skuespillerinden Louise Carpentier († 1883), gift med Forfatteren, Oberst Fritz Holst.

Paa Dronninggaard hos *Frederik de Coninck*, der nærede varme Sympathier for den franske Kongefamilie, fandt mange Emigranter Tilflugt og Gjæstevenskab. Herom udtaler Sønnen Jean de Coninck sig saaledes i et Brev til Greve S. Schulin fra 1829²⁾:

¹⁾ Meddelelser af Hr. Kontorchef Thierry.

²⁾ Frederiksdals Arkiv.

„Du véd, hvorledes de franske Emigranter blev modtaget i min salig Faders Hus under Revolutionen og hans Sindelag for Bourbonnerne. Den Gang Louis XVIII. var i Mitau, sendte han ham den Kollektion af alle de Sølv og Guldmedailler, der var bleven slaaet i Frankrig fra Begyndelsen af Revolutionen indtil Consulatet, og skrev Kongen et Brev til, hvori han ytrede det Haab, at leve saa længe, at se ham paa den franske Throne igjen. Samme Kollektion var meget kostbar. Kongen skrev ham med egen Haand et meget smigrende Brev til, takkede ham for det tilsendte, tillige for den Understøttelse Emigranterne havde nydt hos ham, og endte med at ytre det Ønske, at han maatte ved at komme igjen paa den franske Throne sættes i Stand til at vise sin Erkjendtlighed. Ogsaa Hertugen af Orleans besøgte Fatters Hus under Revolutionen¹⁾.“

Blandt de Emigranter, der fandt Optagelse i de Conincks Hus, maa særlig nævnes Marquis *Charles Louis du Crest*, Broder til den bekendte Madam de Genlis. Han var født 1747 og tjente sig i den franske Hær før Revolutionen op til Oberst i det kgl. Grenaderkorps, var en Tid Kansler hos Hertugen af Orléans, Louis Philippes Fader, og beskæftigede sig meget med Konstruktion af Skibe. 1790 havde han en Proces med Hertugen af Orleans i Anledning af tilgodehavende Penge, emigrerede og levede derefter i Holland og Holsten indtil han omkring 1798 kom til Kjøbenhavn. Han byggede her for de Coninck et stort Koffardiskib, 500 Tons drægtigt, alene af Fyrreplanker²⁾. Uheldigvis stødte det meget omtalte Mønsterskib efter en Maanedes Sejlads paa en Sandbanke og knustes.

¹⁾ Om Louis Philippes Ophold i de Conincks Hus i April 1795 se „Den flyvende Post“ 1830, Nr. 97. Ifølge Traditionen var han kun én Dag i Kjøbenhavn (Tidsskrift for Kunstindustri 1895, 154). Hos C. Birck, Ludwig Philipp, Stuttgart 1851, I., hedder det, at han i April 1797, anbefalet til Ryberg, opholdt sig ganske kort i Kjøbenhavn, ledsaget af Grev Montjoye, dog var han atter her paa Hjemrejsen fra Sverig i Foraaret 1796 (S. 210, 234). — Om Greven af Artois' Besøg se Efterladte Papirer fra den reventlowske Kreds IV, 141, 307.

²⁾ H. Harkensee, Beiträge zur Gesch. der Emigranten in Hamburg II. Madame de Genlis, Hamburg 1900, 39 f.

³⁾ Olivarius, Le Nord III, 271. Læsendes Aarvog 1800, 184 ff. Nyerup og og Krafts Lexikon.

Ducrest udviklede sine „maritime Utopier“ i et 1799 i Kbhvn. udkommet Skrift under Titlen Notice de l'experience faite à Copenhague pour le compte de Mr. de Coningh d'un vaisseau construit en planches, og udgav Aaret efter Nouvelle théorie de la construction des vaisseaux, begge Skrifter paa Seidelins Forlag. Sagen fik et for Forlæggeren ubehageligt Efterspil, idet Kaptejn-lieutenant, Fabrikmester Hohlenberg anlagde Proces mod ham, fordi Ducrest i begge sine Bøger havde omtalt hin som en Mand, der aldeles ikke forstod sig paa sit Haandværk, eftersom Hohlenberg havde konstrueret en Korvet, der ikke kunde vende¹⁾. Da Ducrest imidlertid forlod Landet, forligtes Parterne for Retten 1801²⁾. Ducrest døde siden i Frankrig 1824.

Et smukkere Minde efterlod sig ikke alene i de Conincks Hjem men ogsaa i videre Kredse Emigranten *Joseph Jacques Ramée*. Han fødtes 18. April 1764 i Charteux i Ardennerne, fik i en Alder af 16 Aar Ansættelse i Greven af Artois' Bygningskontor, emigrerede 1792 og tjente i Dumouriez' Hær. 1794 kom han til Hamborg, hvor han byggede Byens Børs. Han levede derefter flere Aar i Schwerin og opførte flere Bygninger for Hertugen af Meklenborg. Herfra gjorde han hyppige Udflugter til Danmark og opførte for de Coninck paa Dronninggaards Grund den mindre Gaard Frederikslund, endvidere Ombygningen af Hellerupgaard, ligesom han for Constantin Brun forestod den indre, kunstneriske Udsmykning af dennes Gaard (nu det moltkeske Palæ) i Bredgade. Han anlagde ogsaa den meget beundrede, og for største Delen endnu bevarede, til Bruns naturskønne Landsted Sofienholm hørende Park ved Bredden af Bagsværd Sø. „Den forhen stejle, uvejsomme Bred“, skriver Hennings 1802, „er bleven opdyrket, beplantet og tilsaaet med Rajgræs. Dette er for største Delen Kunstgartneren Ramées og Pengemanden Bruns Værk“. Til denne Ramées Specialitet hørte de saakaldte „Naturmalerier“, hvortil regnes en Eneboerhytte, en kinesisk Pavillon, en Allé, hvis Træers Grene skød lodrette ivejret som Armene paa en Kandelaber o. s. v. Senest 1811 rejste Ramée

¹⁾ Se Notice S. 67 og Nouvelle théorie S. 133.

²⁾ Danske Kancellis Breve 1801, 1105.

til de forenede Stater og gjorde her Udkast til forskellige Bygninger, levede fra 1816 i Belgien og vendte 1823 tilbage til Paris. Han udgav 1830 et Værk *Jardins irréguliers et maisons de campagne*. Ramée døde 18. Maj 1842 i Beaurains ved Noyon¹⁾.

En anden Emigrant, der stod i Forbindelse med de Coninck, var *Louis Benoit Maillard*, der kaldte sig Hs. allerkristeligste Majestæts Hofraad og Vexelagent, og som anlagde Sag mod de Coninck. Hans Klage bar, som det hedder, „Præg af Forfatterens sindssyge Tilstand“. Han blev paa Foranstaltning af Politiet 1805 sendt ud af Landet med 100 Rdlr. Rejsepenge²⁾.

Det var i det hele taget ingenlunde altid behagelige Erfaringer, man i Kjøbenhavn gjorde med Emigranterne, og der kan i saa Henseende anføres et Træk, der som den daværende Politimester udtrykker sig, viser, hvor „uforskammet en af disse i det højeste kun taalte Løsgjængere“ kunde optræde³⁾.

En landflygtig fransk Aristokrat *Bidal de Dubrou*⁴⁾, forhenværende Underlieutenant i Regimentet Penthier, der var emigreret 1791 og siden havde opholdt sig i Italien og St. Petersborg, ankom i Juni 1794 til Kjøbenhavn, hvor Grosserer Peschier ynkedes over hans Fattigdom og betalte Kost og Logis for ham. Da Dubrou passerede Østerport, forlangte han en anden Emigrant arresteret, som for Passkriveren udgav sig for at være Baron de la Barriere. Dubrou hævdede, at denne gik under et falsk Navn, da den eneste rette Baron af dette Navn var hans personlige Ven. Der opstod en heftig Tumult, under hvilken Dubrou listede sig bort. Han boede derefter i Christen Bernikovs Stræde til Leje hos en Sproglærer Jean Louis Vallon fra Bern. I dennes og en tredje Mands Nærværelse forudsagde han Tømmer-svendenes Arbejdsstansning 30. Juli, der havde en Del Gade-

¹⁾ C. B. Reventlow, En dansk Statsmands Hjem II, 136 f. A. Hennings' Dagbog 1802 ved Hr. Arkivsekretær J. Bloch. Biographie universelle.

²⁾ Finanskollegiets Journal 1805, 1355.

³⁾ Berlingske Tidende 1899, Nr. 109.

⁴⁾ Kancelliets Breve 1794, Nr. 1677.

spektakler til Følge, idet han paastod, at Grouvelle i Rosenborg Have havde uddelt Penge til Haandværkerne for at synge revolutionære Viser og opkøbt Heste og Kvæg til Brug ved den paatænkte Revolution. Dubrou blev arresteret omkring 20. August, og A. P. Bernstorff forlangte under 6. September Sagen undersøgt, „da Dubrous Udsagn viste, hvor megen Lidenskab der var mod den Del af Franzoserne, over hvilke Emigranterne med Føje føre Klager.“ Efter en Række Forhør, under hvilke Vallon optraadte som Vidne mod Dubrou, besluttede man „af Hensyn til Hr. Grouvelle“ at skille sig af med den farlige Mand, der hensad i Politikamret paa den saakaldte Riddersal. Kongen resolverede under 9. Oktober, at Dubrou med første Skibslejlighed, forsynet med 50 Rdlr. Rejsepenge, skulde sendes „til et Land, hvor Emigranterne taales“.

I *Helsingør*, der ved Aarhundredets Begyndelse endnu var Opholdssted for Folk af de forskjelligste Nationaliteter, boede i en Aarrække en ung Franskmand af fornem Byrd ved Navn *Gabriel d'Estrée* med sin Lærer *Abbé le Tellier*. Herredsfoged Ole Lund har i sine værdifulde Optegnelser „Gamle Dage i Helsingør“¹⁾ givet et interessant Billede af disse Menneskers Liv der i Byen. Da Gabriels Fader, der personlig fulgte Ludvig XVIII., ikke mere kunde forstrække Sønnen og hans Lærer med Penge, søgte Abbeden ved at give Informationer dels ved den lærde Skole i Helsingør, dels privat at erhverve det fornødne Udkomme. „Endnu ser jeg i Tankerne,“ skriver Lund, „den høje, sirlige Abbed i hans Abbeddragt, de sorte Silkestrømper med store Sølvspænder i Skoene, sorte Silkebenklæder, den lange Frakke og bredskyggede Hat, om Sommeraftener staa ude paa den brede Stentrappe paa Stengaden hvor de boede, for at trække frisk Luft og vist mange Gange lod Tankerne gaa tilbage til det kjære Fædreland. Endnu viser Du, unge, livsglade Gabriel, Dig for mig, som Du paa det første Bal præsenterede Dig for mig som Ludvigsridder med Korset i det højrøde Baand, som Du alt havde faaet i Vuggegave.“

¹⁾ Museum 1892, I, 76 f.

Fra Abbé le Tellier foreligger endnu en Række Breve fra Aarene 1811—14 til hans Ven Grev Sigismund Schulin paa Frederiksdal. Det var ingenlunde altid „venlige Tanker“, Abbeden sendte sit Fødeland. „Hvis Sjælevandring ikke var en Fabel, opfunden af en, der tørster efter Livet, og jeg fik Lov til at fødes paa ny, skulde jeg vel vogte mig for at gjenfødes som Franskmand. Jeg vilde vælge mig en Fader af et stille og fredeligt Folk. Men selv om jeg havde Valget, vilde jeg dog for alt i Verden ikke begynde dette elendige og usle Liv for anden Gang.“ Skjønt Abbeden havde ikke mindre end 50 Elever i Helsingør at plages med, hang hans Hjærte ved denne By, og der er endnu bevaret et meget pathetisk, men sikkert varmt følt fransk Digt til Ære for denne skjønnede og ejendommelige By¹⁾.

1819 eller 1820 vendte le Tellier og hans Myndling tilbage til Frankrig, og det hed sig, at Gabriels Fader havde faaet en Del af sin fordums saa store Formue tilbage.

Om Emigranternes Skæbner i Hertugdømmerne, og særlig i Altona foreligger i franske Memoirer, bl. a. Lafayettes og M. Dumas' Erindringer, en omfattende Literatur, hvis Behandling vilde kræve en større særskilt Monografi.

¹⁾ Breve fra le Tellier i Arkivet paa Frederiksdals Slot.

Fra H. C. Andersens Barndoms- og Ungdomsliv.

Af Nicolaj Bøgh.

I „Personalhistorisk Tidsskrift“s 4. Række, 5. Bind har Provi-
 nskivar *G. L. Wad* skrevet en højst interessant Artikel om *H.
 C. Andersens Slægt*, hvorved der paa mange Maader kastes et
 nyt Lys over denne Digtters Barndom og Ungdom. Jeg har levet
 meget sammen med Andersen, og han har ikke sjældent for mig
 omtalt sine Barndomsforhold og fortalt mig Forskelligt, som ikke
 staaer i „Mit Livs Æventyr“. Det har vistnok ikke den Interesse
 som *Wads* Oplysninger; men jeg mener dog, at man nu, da
 hans Hundredaarsfest er fejret rundt omkring, vil læse det uden at
 kedes. Hvad han har fortalt mig — og det var navnlig paa
 min Rejse med ham i 1873 — har jeg strax nedskrevet, saa
 jeg véd, det er paalideligt.

Trods sin aabne, ærlige Meddelelseslyst har han aldrig til
 mig — og vistnok heller aldrig til nogen Anden af sin Bekendtskabs-
 eller Venne-Kres — nævnt sin uægte Halvsøster, og jeg
 tvivler ikke om, at han har tiet for ikke at krænke sin Moders
 Minde. Om denne Søster er bleven gift og har faaet Børn, saa
 at der muligvis endnu kan leve Nogen af hans Slægt, lader sig
 næppe afgøre. Det er dog værdt at lægge Mærke til, at han i
 „Mit Livs Æventyr“ ved Omtalen af Moderens Død i 1833 siger:
 „Jeg kunde ikke ret vænne mig til den Tanke nu ikke at eje en
 Eneste i Verden, der efter Blodet og Naturen maatte elske mig.“

Han skildrede mig sin bondeklædte Farmoder som ærekær
 og forfængelig; hun taledede altid om, at „den ulykkelige Hans
 Christian vilde have udviklet sig til noget ganske Andet, hvis
 hendes Bedstemoder var blevet i Cassel hos sin fornemme Fa-
 milie og ikke var rendt bort med den Komediantspiller“. Det
 var denne Farmoder, som af gamle Silkelapper lavede en stor
 Smæk til Sønsønnen, og den blev heftet *der*, hvor Vesten
 ellers sidder, og skulde saa agere Vest; oven over den satte hun
 en stor Sløjfe, ogsaa sammensyet af Silkelapper. Hans Christian
 skulde være fin. Hun syntes slet ikke om, at han altid maatte

gaa med Træsko, og, naar disse bevirkede, at han fik Huller paa Vristen, lagde hun Bomuld paa. Hun kunde heller ikke lide, at hans Moder sendte ham ud for at hente Mælk eller Lignende, og hun græmmede sig, naar han kom hjem, efterfulgt af Gadedrenge, der skældte ham ud; men paa samme Tid maatte det vel glæde hende, naar han — ifølge et Udsagn af hans Barndomsbekendt Bogtrykker *Iversens* Datterdatter Frøken *Caroline Hanck* — kunde give disse Gadedrenge saftige Svar, der ikke vare uden Humor. Da han et Fjerdingsaar før Farmoderens Død rejste til Kjøbenhavn og hun stod uden for Odense og hilsede ham Farvel, sagde hun ikke et Ord, men med sine store, blaa Øjne saå hun paa ham, og disse elskede og elskende Øjne havde da et Blik, som han senere genkendte hos sin moderlige Veninde, Fru *Signe Læssøe*, født *Abrahamson*.

Om sin Farfader fortalte han mig, at denne forvirrede Mand gik ud i Skoven og pyntede sit Hoved med Bøgegrene og Blomsterkranse, hængte Blomster ned ad sig til alle Sider og saa kom syngende med fuld Røst hjemad og ind gennem Odense Gader. Da Andersen mistede sine Tænder, syntes han tidt selv, naar han saå sig i Spejlet, at han lignede denne Bedstefader.

Paa hans Faders Skilt, som hang uden for Huset, stod der „Andersen, Friskomager“, og det, vidste Drengen godt, var noget meget Tarveligt. Han sagde til mig, at han holdt mest af sin Moder, men havde uhyre Medlidenhed med sin Fader, fordi dennes Kaar slet ikke vare i Overensstemmelse med hans Ævner. Da jeg dertil bemærkede, at hans Fader havde været Frø for ham eller ligesom Roden, der først i ham blev Træ, men selv maatte nøjes med at være i Mørke og aldrig naa op i Lys og Luft, udrød Andersen bevæget: „Men hvorfor skulde han kun være Frø, være Rod? Aa, havde han oplevet den store Æresfest for mig i Odense, han var død af Glæde! Saa kunde han have fundet sig i sit eget Liv, naar han havde seet, at det var kommet til Udvikling i mig. Han vilde have forstaaet det Aandelige deri; men det kunde derimod aldrig min Moder have fattet.“

Andersen sagde, at hans Fader var lille, eller i alt Fald under Middelhøjde, blond og med et rundt Ansigt. Moderen

var høj, storknoklet, mager og gik halv bondeklædt, med Hue. I Modsætning til *Goethe* kunde Andersen have sagt: „Fra min Moder har jeg Staturen, fra min Fader Lysten til at fabulere.“ Denne Skomager skrev Vers, saaledes et satirisk Digt over en énøjet Jomfru, der fødte et Barn. Ogsaa lavede han „Bindebreve“, som Naboerne beundrede. Han fordybede sig i *Johannes Boyes* daarlige Oversættelse af *Shakespeare* og læste højt af denne og af „Tusind og én Nat“. Ogsaa læste han meget *Holberg* og lo da højt med en underlig, ægte Latter; saa sagde hans Kone: „Hvor kan Du dog le saameget ad *det?*“ Han svarede: „Men kan Du da ikke høre, det er morsomt? Hør nu efter hvad Henrik siger!“ Og saa læste han det højt; men hun kunde alligevel ikke høre det. Nej, hun havde en Bog af den filistrøse, sentimentale tyske Romanforfatter *Lafontaine*, den syntes hun om og vilde have læst højt af; hun sagde til Hans Christian, at den var meget bedre end alle Faderens Bøger, og den skulde han læse.

Faderen kunde bedre end Moderen lege med Sønnen og samtale med ham. Hans Christian siger:

„Nej, jeg var ingen fattig Fyr,
min Fader ikke heller,
han mig fortalte Æventyr,
saa jeg blev selv Fortæller.“

Denne Fader tog sin Dreng med ud i Skoven; *der* lagde han sig paa Ryggen i Græsset, mens Solen skinnede, og saa nød han rigtig Livet. Kun første Pinsedag gik Moderen med derud, og da havde hun sin Brudedragt paa: en Katunskjole med store Blomsterbuketter i og lange Sløjfer ned fra Nakken. Paa disse Ture taledede Faderen ikke meget og i det Hele aldrig videre med sin Kone, men des mere med sin Dreng. Ofte kaldte han hende „Gamle Mor“ og drillede hende med, at hun „altid vilde have en ung Karl“; han sagde: „Du vilde hellere have havt Pottemagersvenden¹⁾, end mig; men det gik ikke.“ Han var meget nøjsom og afholdende; engang, da der var Tale om Kometer, sagde han: „De to værste Kometer, jeg kender, er Tallotteri og Brændevin.“ Yderst pligtopyldende var han og

¹⁾ Se *Wads* Afhandling.

arbejdede fra den tidlige Morgen af ved en stor Glaskugle med Vand i; den skulde forstærke Lyset. To Timer om Middagen afbrød han sin Syning for at læse sin Bys Avis, og deri slugte han navnlig begærligt Alt, hvad der handlede om hans store Yndlingshelt *Napoleon*, der jo ogsaa blev Sønnens „Hjertes Helt“. Konen sagde da: „*Der* sidder han og læser den lange Tid om denne *Napoleon*; jeg kan da aldrig begribe hvad Morsomt der kan være ved at læse om En, der dræber og ødelægger alle Folk.“ Tilsidst blev — som Andersen fortæller i „Mit Livs Æventyr“ — Begejstringen for den berømte Kejser saa stor, at Skomagervenden, da Danmark forbandt sig med Frankrig, drog ud som Soldat. Han sagde til Hans Christian: „Jeg *kan* ikke sidde længer i denne Stue, jeg maa afsted, jeg maa se ham og kæmpe med ham.“ Andersen fortæller paa det ovenomtalte Sted, at han, da Faderen drog bort, laa syg af Mæslinger, men derimod ikke, at, da Faderen til Afsked heftigt kyssede ham, sprang hans udslaaede Læber op at bløde, saa Drengen hylede af Smerte. Moderen sagde ved sin Mands Afrejse: „Han er ikke rigtig i Hovedet, han bliver ligesom sin Fader.“ At hele Krigsplanen mislykkedes, saa han snart kom tilbage, véd man fra „Mit Livs Æventyr“.

Der fortæller Andersen tillige, at hans Fader en Dag sad og læste i Bibelen, som han saa lukkede i og sagde: „Kristus har været et Menneske som vi, men et usædvanligt Menneske“, og at hans Moder da gav sig til at græde; men han fortæller ikke *der* Hvad han har fortalt mig, at hun saa trak sin Dreng med sig ud i et Tørvehus, hvor hun kastede sit Forklæde over ham og sagde: „Det var Djævelen, der var i vores Stue og sagde det, Hans Christian, det var ikke Din Fader, og Du skal glemme Hvad han har sagt, for det mente han ikke.“ Saa græd de bægge To og bad Fadervor med hinanden. Det er denne Situation, Andersen har benyttet i sin Historie „Hvad gamle Johanne fortalte“, hvor den jo næsten findes Ord til andet. Kort Tid efterat dette var skeet, blev Faderen syg — det var hans Bryst, der var angrebet — og saa sagde han en Morgen, da Vinduet var tilfrosset: „Se, *der* kan I se paa Ruden Isjomfruen, der

kommer og vil hente mig.“ Erindringen herom gav Andersen Ideen til hans Fortælling „Isjomfruen“. Den kommer ogsaa frem i „Kun en Spillemand“, Saml. Skr. 1. Udg., VI, S. 115. Paa sit Yderste fantaserede den Syge stærkt om *Napoleon* og raabte da til sin Søn: „Hvad, Dreng, seer Du ikke min Kejser! Vil Du afvejen for ham! Huen af, Din Hvalp, naar Kejseren rider Dig forbi!“ „Nu er han bleven ligesom sin Fader“, sagde saa hans Kone.

Da han laa Lig, var der paa hans Arme og Ben lange Rifter ligesom af Søm. Hans Enke sagde da: „*Der* kan Du se, Hans Christian, den Onde har havt Tag i ham og har villet have ham, fordi han sagde det om Kristus.“ Saaledes har Andersen fortalt mig det, og — som man vil kunne se — svarer dette ikke ganske til hans Meddelelse i „Mit Livs Æventyr“.

Der fortæller han ogsaa, at hans Moder som Barn var af sine Forældre jaget ud at betle og da en hel Dag havde siddet og grædt under en Bro over Odense Aa. Til mig fortalte han, at hun havde sagt: „Jeg har aldrig kunnet bede Nogen om Noget. Da jeg sad *der* under Broen, var jeg saa sulten; jeg dyppede da min Finger i Vandet og tog nogle Draaber paa Tungen, fordi jeg troede, det skulde hjælpe. Endelig faldt jeg i Søvn og sov til om Aftenen. Saa gik jeg hjem, og, da min Moder hørte, jeg Ingenting bragte med, skændte hun meget paa mig og sagde, jeg var en doven Tøs.“

Om sin Moder fortalte han mig, at hun tog sig omhyggeligt af sit Hus og holdt det i ypperlig Orden; der var altid meget rent, og hun selv var altid pæn. Hun vilde, at alle de kirkelige Fester skulde højtideligholdes, og forberedte Alt dertil, hun stoppede Gaasen med Æbler og Svesker og lavede Rødkaal, og Aftenen før Festdagen skulde Manden og Sønnen altid have rene Skjorter paa. Hans Christian siger om dette Barndomshjem, dette „lille Bindingsværks Hus“ ved Munkemølle:

„Hvor var der festligt derinde,
naar Pinseklokkerne klang;
smaa hvide Sommergardiner
i Solskin om Vinduet hang.

Sankthansurt blev sat i Bjælken,
og Kakkellovnen fik Glans,
de duftende Birkegrene
stod der med Skovmærkekrans.

En Stue, et lille Køkken —
 og dog Alt saa stort og godt.
Der leged jeg Juleaften
 som siden paa intet Slot.

Og Risengrøden og Gaasen
 og Gnavposen — hvilken Fest!
 Vor Jord er velsignet — det føler
 i Barndomshjemmet man bedst.“

Hans Moder vadskede Tøj for Embedsfolk i Odense, og en Dag havde hun bragt noget saadant til en højtstaaende Embedsmand, hvis Søn lige var vendt hjem, efter i Kjøbenhavn at have taget teologisk Embedsexamen. *Marie Traes* — som hun kaldtes — kom da styrtende hjem til sin Mand og fortalte, at denne Søn havde villet forføre hende og betale hende Penge. „Hvad gjorde Du da, Marie?“ spurgte Manden, der midt ude paa Gulvet stod med knyttet Haand og truende Mine. „Jeg løb min Vej, alt hvad jeg kunde, det ved Vorherre Kristus, jeg gjorde,“ sagde hun, „jeg løb lige hjem til Dig.“ Lidt efter føjede hun til: „Skjøndt det var jo alligevel mange Penge!“ Hendes Mand knyttede sin Haand op i Luften og raabte: „Og saadan En skal være Præst — Præst!“ Hele denne Scene overværede Hans Christian, og den gav ham Meget at tænke over.

I „Mit Livs Æventyr“ fortæller Andersen Noget om sit Forhold til Odense Teater i hans Drengaar, men ikke Følgende: Engang opfordrede et Skuespillerselskab gennem Avisen Forældre til at sende deres Børn hen paa Scenen for *der* at være Statister i *Kotzebues* Drama „Husitterne eller Naumburgs Belejring“; ethvert saadant Barn skulde møde i hvid Skjorte med sort Bort. Hans Christian var da en 6—7 Aar, men vilde trods sin store Ungdom uden Modsigelse med, og Moderen syede ham da den forønskede Skjorte, i hvilken han optraadte to Gange. Da hun saa den første Aften fulgte ham fra Teatret, lo nogle Damer paa Gaden ad ham og sagde: „Se en Dreng i bar Skjorte!“ Haanligt og stolt svarede hun: „Han har spillet Komædie paa det rigtige Teater!“

Underligt var det, at hun i det Hele indlod sig paa denne Historie og tilmed var glad og stolt derved; thi hendes Søn fortæller, at hun skændte paa ham, naar han skrev Komædier; hun frygtede, „han skulde blive gal af alle disse Optøjer“; andensteds fortæller han, at hun risede ham, naar han hjemme spillede Komædie. Det maa have været Forfængeligheden, der i det her omtalte Tilfælde gjorde Udslaget.

Senere hen var der en Jomfru *Hammer*, som gav Forestillinger i Odense, og som saa sendte noget Linned til Vadsk hos *Marie Traes*. Da Hans Christian bragte det tilbage, meddelte han Jomfruen sin store Længsel efter at komme til Kjøbenhavn og spille Komedie. Hun lovede at ville tage ham frit med derover, naar hun rejste, men forlangte, at han saa til Gengæld maatte assistere ved en Forestilling, hun vilde give paa sin Gennemrejse i Slagelse, hvor han skulde sælge Plakater, hvilket han med stor Glæde gik ind paa. Hans Moder blev oprømt ved disse hans lyse Udsigter for Fremtiden; „da Jomfruen er ved Teatret, maa hun vel kunne hjælpe Dig frem *der*,“ sagde hun til Sønnen. Faa Dage efter gav denne samme Jomfru *Hammer* ved sin Forestilling Intermediet af Holbergs „Kilde-rejsen“, og som gammel sjællandsk Bondekone sang Hans Christian her en Vise. Men det Hele gik rædsomt, da Intet var indøvet. Maskinkarlene løb frem og tilbage, ind og ud, medens Publikum pøb og skældte; men Jomfru *Hammer* inde bag Scenen lø og sagde: „Det er det Samme — Pengene har jeg faaet!“ Imidlertid kunde hun nogle Dage efter ikke betale de Regninger, der bleve hende præsenterede; saa rendte hun bort og lod den ulykkelige Hans Christian og dennes Moder med alle deres Forhaabninger i Stikken. *Marie Traes* sagde: „Herre Jesus, Hvem skulde dog have troet det om den pæne Jomfru!“

Andersen fortalte mig, at han altid som Barn kaldte alt Ubehageligt for „pigeagtigt“. Da han var en ti Aars Dreng, kom der en vis Lisbeth af Moderens Familie fra Landet ind til Odense for at besøge sine Slægtninge *der*, og det blev da ordnet saaledes, at hun om Natten skulde sove i Slagbænk sammen med Hans Christian; men dette modsatte han sig paa det Allerbestemtteste og sagde: „Nej, jeg vil ikke, jeg *vil* det ikke, for hun lugter saa pigeagtigt.“ Forældrene skændte paa ham og sagde: „Sikken en uartig Dreng han er!“ Men Lisbeth maatte ligge paa 3 Stole, de fik skrabet sammen, og *der* hvilede hun nok ikke videre godt.

Fra Andersens 14. Aar eksisterer følgende karakteristiske Digt af ham, hvormed fulgte hans brune Haarlok:

Det Madam Bertelsen

Madam og du dog din ringe Gjænn
Blot dige Løste Læmmer
Jag ilden noget bedre i mit Øje tjære
Din fagde mit hjerte Ørinner for
Di løjter Løst - O det jeg Lømme
manøfke jeg aldrig Løjterig man
O det Lømme dig jeg for
dog fagde jeg sig Løst Lørmme
Og fjør mig Glæde og Løjterig
Jens Ø - min dog fagde Lørmme
Og fagde jeg fagde Lørmme mig
Det Lørmme det de Lørmme Lørmme
Og det er jeg for Lørmme Lørmme
Lørmme Lørmme som Lørmme Lørmme
Jeg Lørmme - man - a - Lørmme
Jeg Lørmme det Lørmme Lørmme
Det Lørmme dig - O blot med Lørmme
Man Lørmme Lørmme Lørmme dig

O du man Lørmme det Lørmme Lørmme mig
Det det Lørmme Lørmme Lørmme mig
Lørmme Lørmme - Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme
Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme
- O Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme
Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme Lørmme

Jens Ørinner Lørmme Lørmme

Ornuf den 9 Maj 1819 -

Den Madam *Berthelsen*, det er skrevet til, var gift med en Mand, der efter Andersens Skoletid blev Lakaj hos den senere *Christian den Ottende*, medens denne som Guvernør i Fyen boede i Odense.

Det er umueligt i dette Barneværk at spore Noget, der spaaer om en tilkommende stor Digter.

I September 1819 drog han ud i den vide Verden og gensaa nu kun af og til sin Moder, som levede, til han var 28 Aar gammel. Da han var 17 Aar, skrev han et hidtil utrykt Digt, som han kaldte „Mit Liv“¹⁾, og det begynder saaledes:

Taarer trille, naar jeg mindes,
Barndom Dig, med al Din Fryd
Da var jeg saa rolig,
Herrens Engle trolig
skærmede om mig. — —

Naar Aftensolen hist i Vesten sank
og Maanens Skive skinned' klaer og blank,
da kiærlig Moder tog sin lille Dreng
og bragte ham til lune, bløde Seng;
og medens udenfor lød' Nattergale-Chor,
hun lærte mig at bede Fader-vor.
Jeg ældre blev, stærk Phantasien ulmed',
i Lue brød den Gnist, som havde dulmed'.
Nu lærte jeg at læse; hvilken Himmel
laae ikke for mig, hvilken Blomstervrimmel.
Nu fulgte jeg Kong Lear paa nøgne Hede,
og mødte Machbets Hexer, fæle, lede,
jeg med Niels Klim foer ned i Dybets Skjød
og græd veemodig ved skjøn Valborgs Død.
Nu var jeg fjorten Aar, mit Hjærte brændte.
Jeg Verden kun af Digterværker kjendte
og var derfor saa lykkelig og fro,
og ilede fra Barndoms søde Boe
allene ud i Verdens vide.

Hans „kærlige Moder“ udartede mere og mere, og ifølge forskellige samstemmende Vidnesbyrd fra hendes Samtidige i Odense gik hun paa sine ældre Dage i en bestandig Rus, der gjorde hende meget sødladen. Sønnen skrev stadig til hende, og — trods sin store Fattigdom — sendte han hende Penge.

¹⁾ Forfatteren Oberstløjtnant *Rist* har overladt mig det til Afbenyttelse; det findes i en Samling, som Andersen har foræret hans Fader, og som har Paaskriften „Digte af H. C. A. (død 1828)“.

Naar hun havde faaet hans Breve, gik hun rundt og lod Folk mod et Vederlag af 4 Skilling læse dem. Selv kunde hun nok ikke stave sig igennem dem. En Kand. farm. *Rieffesthal* var Provisor paa Odense „Svane Apotek“, hvor hun havde en lille Fortjeneste af at sælge „medicinske Urter“, hun samlede; derved kom hun i Forbindelse med ham, som saa forelæste hendes „kære, søde Drengs“ Breve; Slutningen af disse kunde undertiden lyde omtrent saaledes: „Nu maa min kære Moder ikke altfor ofte tage Proppen af Flasken, som staaer i Skabet. Det vilde gøre mig hjærtelig ondt at høre af mine Venner og Bekendte i Odense, at der blev gjort Løjer af min kærlige gamle Moder.“¹⁾

I 1823 skriver han som Elev i Slagelse Skole: „Jeg var i Paaskeferien hjemme i Odense og besøgte min gamle Moder, som jeg ikke havde seet snart i fire Aar. O, det var mig nogle salige Timer; hun kjendte mig ikke strax og græd af Glæde ved Genkendelsen!“ Aldrig skammede han sig ved hende; men, naar han var i Odense, spadserede han — efter Frøken *Hancks* Udsagn — med hende paa de mest befærdede Steder. Da han er i Slagelse Skole, skriver han 1823 et Digt til hende. I Manuskriptet indledes det med følgende Vers, som ikke før har været trykt:

Naar i Natten Du paa Lejet knæler
og i Bønnen nærmer Dig Din Gud,
da, o Moder, helst jeg hos Dig dvæler,
da sig salig Tanken svinger ud.
Mærker Du da Noget, som sig rører,
og i Luften Harpeklang Du hører,
da er det Din Søn, som er Dig nær,
ført af Fantasus, som har ham kær.

Da han i 1830 efter at være blevet Student som Gæst opholder sig paa et Landsted uden for Odense, skriver han i et utrykt Brev: „Hver anden Dag kommer jeg sædvanligvis til Byen og besøger da min Moder. Skade, at hun aldeles ikke ret kan fatte, hvor lykkelig dog i grunden min Stilling er; . . . det er Noget, som forstemmer mig.“

¹⁾ Meddelelse gennem Fuldmægtig *Valdemar Balle* fra Postfuldmægtig *Rieffesthal* og dennes Slægtninge.

Hendes Breve til ham have mistet en stor Del af deres Værd derved, at det er Andre, som have sat dem sammen for hende, saa man gennem dem ikke faaer noget paalideligt Vidnesbyrd om hendes egentlige Væsen. Vist er det imidlertid, at de ikke fortælle om fuld Harmoni mellem hende og Sønnen. Saaledes skriver hun i Dec. 1822: „Du gør mig adskillige Bebrejdelser i Din Skrivelse, fordi at Du ikke kan forstaa mig ret og mener, at jeg klager i en og anden Henseende, hvor jeg ikke burde, og heri kan jeg ikke saa ganske give Dig Uret; thi de Mennesker, som hidindtil have skrevet for mig, have ikke alle-tider forstaaet mig rigtig, og altsaa have de skrevet efter deres eget Tykke, hvilket jeg da i min Enfoldighed har syntes og antaget for meget fornøftigt og godt, og saaledes har jeg da i min Uvidenhed gjort min gode Søn Bebrejdelser, som jeg ikke burde gøre. Nej, Søn, jeg har aldeles Intet at bebrejde Dig, og mit højeste og bedste Ønske skal være: „Gud ledsage Dig paa den Vej, Du nu betræder, og give Dig Styrke, Lyst, Haab og Mod til at fuldbyrde den til Enden.“ Jeg klager ikke for min Person, omendskøndt Kaarene undertiden kunne være tunge nok; men, har jeg nogensinde klaget, saa har min Mening været denne, at jeg formedelst mine smaalige Kaar ikke har kunnet række min Søn den velgørende Moderhaand, som jeg saa gjerne ønskede, og se, derfor har jeg saa ofte plaget Dig med Klager, som Du nu kalder Bebrejdelser; dog, jeg vil ikke videre her forsvare min Sætning; men at mit Ønske stedse har været for Dit Held, derom kan Du være overtydet.“ I Juli 1824 skriver hun: „Du har stor Synd, at Du saarer mit ømtfølende Moderhjärte med Din lange Tavshed, da Du véd, at jeg, naar Du rigtig tænker Dig om, aldrig har negtet Dig Noget, om det har været mig nok saa besværligt at skaffe tilveje. Og dengang kunde Du ogsaa let fornøjes, da Du var tilfreds med nogle Kartoffler. Gud, Hans Christian, de Dage kan Du saa rent glemme og ikke erindre Din Moder med noget Brev fra Dig!“ I et Brev til en Veninde i Odense skriver Andersen (1831): „Jeg har igaar faaet nogle Ord fra min Moder; Gud véd Hvem der har sat dem sammen! Men vil De ikke gøre mig den store Tjeneste at sige hende,

naar De seer hende, Hvad jeg har at meddele. De vil bedre, end jeg ved et Brev, som Fremmede skal læse for hende, kunne paa en god Maade gøre Alt tydeligt. Jeg har skrevet til Oberst *Guldberg* og alt igaar faaet Svar, at han skal og vil besørge, at hun kan hente Mad fra Bospisningsanstalten. Hvad det koster afgør jeg siden med ham; men nu har Moder skrevet, at hun hellere vil have Pengene sendt til sig og ikke tage fra Bospisningen, men fra en Kone i Hospitalet; men nu er det afgjort gennem *Guldberg*, og saa véd jeg, hun faaer det; skal hun selv købe, selv arrangere, saa bliver der ingen Orden deri; jeg ønsker derfor, at hun maa føle sig tilfreds med det, som jeg nu har gjort det; er det endogsaa dyrere, som hun siger, det skal hun ikke bryde sig om, jeg betaler og véd da, at hun faaer det. Sig hende det paa en venlig Maade; De vil vist finde, jeg har Ret; *der* gaaer de andre kedelige Mennesker og sætter hende Noget i Hovedet. Saa snart jeg kan, véd hun nok, at jeg sender hende Hvad der er mig mueligt, og til Jul kan hun være temmelig vis paa at høre fra mig. — — Nu er jeg ordentlig sat i slet Humør. En Digtters Sjæl skulde ikke æltes ned i Jorden; men det er nu engang saa i denne Verden.“

Det, der ligger bag hans slette Humør, og som han ikke ønsker at udtale, er sagtens, at Moderen vil have Penge til at drikke op. Næste Aar søger han uden Resultat at faa hende anbragt i Veilby ved Middelfart hos en Familie, hvor hun ikke har Adgang til stærke Drikke.

Han vedbliver med at tage sig kærligt og taktfuldt af hendes Sager, indtil han i Rom modtager Budskabet om hendes Død d. 7. Okt. 1833. Da skriver han til sin Veninde Fru *Signe Læssøe*: „De véd vel, at min gamle Moder nu har det langt bedre end før . . . Det glæder mig for hende . . . Hende kunde intet Lykkeligere ske.“

Fire Aar senere skrev han følgende hidtil utrykte Ord:

O, havde min Moder dog levet,
 hvor var hun dog bleven glad,
 havde hørt Hvad jeg har skrevet,
 seet opfyldt Hvad for mig hun bad.

Guds Naade i al sin Fylde
 hendes fattige Barn jo fik.
 Din Bøn maa jeg visselig skyldte,
 at Naade over mig gik.

Ofte har Andersen talt til mig om sin Fader og Moder og gjort det med al sønlig Ærbødighed og Kærlighed, aldrig ned-sættende, aldrig afvisende. Han syntes dybt at have indprentet sig det eneste af Buddene, der jo har en Forjættelse, og det skete ham jo efter denne Forjættelse: det gik ham vel, og han skal leve længe i Landet.

Hans Moder gaaer — efter hans eget Udsagn til mig — igen i hans Fortælling „Hun duede ikke“, hvor han undskylder hendes Lyst til stærke Drikke ved at henvise til, hvorledes hun maatte staa og vadske nede i Odense Aas kolde Vand, hvilken Situation ganske svarer til hans Skildring af Moderen i „Mit Livs Æventyr“ (1. Udg. S. 22.) Den her omtalte Historie ender med, at Sønnen, medens hans Taarer strømme, siger ved sin Moders Grav: „Min søde Moder! Er det sandt: hun duede ikke?“ Og den gamle Maren, som staaer ved hans Side, seer op mod Himlen og svarer: „Jo, hun duede! Jeg véd det fra mange Aar og fra den sidste Nat. Jeg siger Dig: hun duede! Og Vorherre i Himmeriges Rige siger det med; lad Verden saa kun sige: „Hun duede ikke!““

Flere Gange i sin Digtning taler Andersen om Hvad en *Moder* er. Enhver kender saaledes hans „Historie om en Moder“. Etsteds siger han:

En Hustru, som er Moder, er et Hjærte,
der gyder ud sit friske, rige Væld;
hun kysser bort den hele Ungdoms Smerte,
hun virker stille til et Riges Held;
hun aander Tanker ud, hvis Frugter gløde
igennem Slægter mange, mange Aar;
sødt Moders Navn i Hustruen skal møde;
en Genius i dem forenet staaer.

En Moders Vej er Angstens Vej,
hvert Barn blev købt med Smerte;
hvor mangan søvnløs Nat laa ej
en Klippe paa Dit Hjærte!
Den spæde Knop blev Blomst og Frugt
ved Dine Kærtegn ømme,
og Aar for Aar sig viste smukt
som Vished Haabets Drømme.

I „Mulatten“ siger han:

Kærlighed hos ham vi finde,
 som har *Moderhjærtet* skabt!
 Han har Visdom, spørg den Blinde!
 Han har Kraft; thi han kan binde
 Hav og Ild og Hvirvelvinde,
 frelse Hver, som er fortabt!“

Han synger:

Ja, den lykkelige Moders
 Smil til sin Uskyldige
 er en Afglans af Guds Aasyn,
 er et Blik fra Himlens Rige.

Han havde erfaret Sandheden af dette sit Ord: „I sit Hjærte *der* gemmer en Moder sit Barn bedst.“ Derfor maatte han trods alle hans Moders Fejl og Svagheder elske hende, ja, saa højt, at han sang:

„Vor hele Vej fra Vuggen og til Graven
 er fra en Moders til en Faders Favn“,

og senere:

„Vort Jordlivs Stjærneskud
 er fra en Moders Hjærte
 at flyve op til Gud.“

At han ogsaa holdt fast ved Afstamningen fra Faderen, vil kunne sees af følgende, ikke tidligere trykte Udtalelse af ham:

Hvilket Lav er det berømmeligste?

Ja, hvilket Lav er det berømmeligste? Hvert kan være godt for sig; men *jeg* siger, at Skomagerens er berømmeligst, for jeg er et Skomagerbarn. Lad nu de andre Lav, Tømrernes, Smeddenes, Skræddernes, Gørtlernes, Uhrmagernes, ja, alle de mange uundværlige, dygtige i deres Haandtering, sende deres Prokurator, bevise deres Berømmelse større end Skomagerens. *Phidias* og Skomageren i Jerusalem, Skomager *Hans Sachs!* . . . Det er et kejserligt Vaaben at have en Ørn; Skomagerne have en saadan, og det med to Hoveder, og det har endnu aldrig vakt Forargelse! I Verdensbyen London har man i vore Dage udgivet et Skomagerblad. Ingen adelig Slægt er bleven besunget som Skomageren fra Jerusalem. Han lever i Sagn og i Sange og vil altid leve. Fra Nürnberg i Mestersangernes Stortid lyser *Hans Sachs*, Skomageren. Vor Tidsalder [har bragt] hver Stand til

sin Ret, hver Mand er fri paa Tinge, Adel er Navnet paa Alt, hvad dygtigt er, fra Ploven, fra Værkstedet, fra Videnskab og Kunst. Det er sagt, det er sjunget! Nu ville vi blive ved Værkstedet, ved Skonagernes! Jeg, som skriver det, er jo født dernede.“

Bag denne Udtalelse findes der alligevel Selvfølelse. Han erkender det Gode, der ligger i at være født af en Slægt, der baner En Vej; men han véd, at dette dog er det Uvæsentlige. I „Mulatten“ siger han:

Det er et Gode og vil altid blive
at fødes i en Slægt, som kan os give
blot ved sit Navn paa Vuggen Hæders-Baand.
Vort sande Værd dog kaldes først tillive
i Kampen under hin usete Haand,
der mægter Alt at tage, Alt at give.
Vi selv kan kun vort Adels-Brev os skrive
og stæmple det ved Hjærte og ved Aand.
Bag Armods Dragt tidt Kongehjærtet banker,
mens Herskeren fik ikkun Trællens Tanker.

Sammesteds siger han, at den af Gud Adlede har Oldtidens Stormænd til Aner, og Hvad disse have virket og højt sjunget ud vajer som Ættens Banner og Faner. Aanden er Hersker, alt Andet er Vasal. I nogle utrykte Strøtanke siger han: „Der er ingen Adel uden Aandens Adel, og af den skal i Tidens Fylde Fyrsterne tage deres Stormænd. Adel i Danmark er *Tordenskjold*, *Bartholin*, *Griffenfeld*, *Tycho Brahe*, *Ørsted*, *Thorvaldsen*. Verdens Adel er Pottemagersønnen *Themistocles*, Skrædderdrengen *Tordenskjold*, Nybodersønnen *Thorvaldsen*. De fleste fødte Adelige ere kun Skjoldbærere for Aandens Adel, de ere Skueretter kun, uden Saft og Kraft.“ I en anden Strøtanke, der kaldes „Digterens Stamtræ“, tilføjer han: „Har jeg ikke Slægt i Aandens Blomst og Blad — Gudsskjoldemærket: Kong *David*, *Homér*, *Ossian*, *Shakespeare* — de Livsblomster paa Digtningens Stamtræ, hvor jeg er et Blad.“ Da Andersen skrev sin Historie „Børnesnak“ — i hvilken den lille Kammerjunker datter siger, at *de*, hvis Navne ende paa „sen“, dem kan der nu aldrig blive Noget af; man skal sætte sine Arme i Siden og holde dem langt borte fra sig disse „Sen — Sen'er“ — saa er *Thorvaldsen* Beviset for det Falske i „Kammerbarnet“'s Udsagn; men naturligvis har An-

dersen egentlig ment sig selv. Han sagde med fuld Ret: „Det gør ikke Noget at være født i Andegaarden, naar man kun har ligget i et Svanæg.“

Fra den odenseiske Andegaard var altsaa Svaneungen draget til Kjøbenhavn. Han har fortalt mig, at paa Rejsen derover gjorde han Bekjendtskab med en Madam *Olsen*, som han sluttede sig til. Noget efterat han var kommet til Hovedstaden, mødte han hende i Nyhavn; hun standsede ham da og sagde: „Ak, lille Andersen, jeg skulde herop til Forvalter *Balling*; han skylder mig saamange Penge, og jeg kan aldrig faa Renterne af ham; nu er jeg virkelig ked af at rende derop, nu kan *De* engang gaa for mig; giv ham dette Brev, saa faaer jeg vel Lidt ud af ham.“ Andersen gik strax derop; *Balling* læste Brevet, rystede paa Hovedet og gav saa Andersen en Daler, men tilføjede: „Sig til Deres Moder, at det kan ikke nytte, hun kommer tiere; jeg har Saamange at give til, og hun er her altfor ofte.“ Andersen gik og bragte nede paa Gaden Madam *Olsen* Daleren. „Naa, Hvad sagde han?“ spurgte hun. „Han sagde, jeg skulde sige til min Mo'r, at det kunde ikke nytte, hun kom oftere, da han havde Saamange at give til.“ „Och, min Gud,“ svarede hun, „hvor er han dog et Svin; han drikker saa forfærdeligt, at han altid er fuld, og saa er det, han staaer og siger saadant noget Vrøvl.“ Andersen troede virkelig, at *hun* var den Forurettede og Sanddrue og at Manden var fuld; først langt senere gik det op for ham, at det Hele var Løgn¹⁾.

I „Mit Livs Æventyr“ fortæller han om sine andre Hændelser efter sin Ankomst til Kjøbenhavn og saaledes ogsaa om sin Figurantvirksomhed ved Det kongelige Teater og om, hvorledes han sammen med hende, der senere blev Fru *Heiberg*, optraadte i Balletten *Armida*; men af let forklarlige Grunde fortav han, at *Louise Rasmussen*, den siden saa bekendte Grevinde *Danner*, spillede Rolle i samme Ballet. Da han fortalte mig dette, tilføjede han spøgende: „Fru *Heiberg* og jeg var to Trolde, men Grevinde *Danner* en Engel, og i Virkeligheden var det jo

¹⁾ Denne Historie har han benyttet i „De to Baronesser“, Saml. Skr. 1. Udg. 4. B. 192—93.

akkurat omvendt.“ Paa sine ældre Dage traf han jo Grevinden i Selskaber hos *Frederik den Syvende*, og da trak hun ham til Side og opfriskede gamle Teaterminder med ham¹⁾).

Han sagde mig, at han dengang selv fandt, at han tog sig udmærket ud i Trikot, hvorfor han en Aften banede sig Vej paa Scenen lige hen i Forgrunden, forat *Frederik den Sjette*, som sad oppe i Kongelogen, rigtig skulde se ham. Kongen saå studsende og forbavset ned paa den mærkelige Balletfigur, der slet ikke blev bange for Majestæters undersøgende Blikke. Ellers var Andersen under Balletforestillingerne optagen af oppe fra Scenen at betragte *Oehlschlæger*, som sad nede i Parkettet, og i hvem han var ganske forelsket.

Han fortalte mig endvidere, at han en Formiddag oppe paa Teatret havde iført sig fuld Trikot og saa var løbet med røde Ben og Teatersko samt en lille Jakke hen i Kronprinsessegade for at gøre den bekendte *Christian Colbjørnsens* Enke Visit og vise hende, hvor vidunderligt han tog sig ud; alle Folk paa Gaden stod da

¹⁾ Da Andersen engang var tilsagt til *Frederik den Syvende* paa Frederiksborg, spurgte han ved sin Ankomst Hofmarskalken *Levetzau*, hvorledes han havde at forholde sig. „De skal hilse paa hendes Naade Grevinden; men *der* kan De gaa over nu; hun klæder sig paa, saa behøver De blot at lægge Deres Kaart. Og derefter skal De hilse paa Kammertjeneren Hr. *Løytved*; naar De har gjort disse to høje Personer Deres Opvartning, er der ikke Videre.“ — Strax inden Taflet blev der sagt, at Kongen vilde se Andersen i sit private Værelse. Andersen gik derind, og *Frederik den Syvende* kom ham imøde med Grevinden ved Haanden. „Goddag, Andersen“, sagde han; „det er min Kone her, og det er vores Digter Andersen.“ „Gud, jeg kender jo godt Andersen“, sagde Grevinden, „jeg har medvirket i hans Arbejder, f. Ex. „Ravnen“.“ Kongen svarede ikke, men saå med et lynende strængt Blik paa hende, og hun tav. Men under Maaltidet, da Andersen sad ved hendes Side, bragte hun igen denne Opera paa Bane og lovprisede dens Melodier. „Kan De huske den og den?“ spurgte hun og begyndte ganske sagte at nynne dem ind i Andersens Øren.

Ved en anden Lejlighed, hvor han længe havde staaet og talt med hende, kom *Frederik den Syvende* hen til ham og sagde: „Hvad staaer Han nu her og snakker saa længe om? Jeg véd ikke Hvad der er ved ham, som saadan fængsler Damerne; det maa være Noget, jeg ikke kan opdage; men vist er det, de holder Allesammen meget af ham.“ Andersen skulde jo give et Svar og kom til at sige: „Det maa være skjulte Egenskaber, Deres Majestæt!“ „Hvad for Noget!“ raabte Kongen og saå op og ned ad ham. „Det kan jeg dog aldrig tro; det seer Han mig slet ikke ud til.“

og såå forundret efter ham. Det minder om Situationen i Odense, da Moderen fulgte ham i hvid Skjorte hjem fra Teatret.

Den bekendte Uhrmager *Jules Jürgensen*, der bosatte sig i Le Locle paa Jurabjærgene og i Genf, har sagt mig, at Andersen ligeledes i hel Trikot kom løbende over Kongens Nytorv og ned gennem Gothersgade, hvor han vilde beundres af Hofuhrmager *Urban Jürgensens* Moder, som boede der. Da havde han hujende Gadedrenge efter sig, ligesom hans Bedstefader, naar denne blomstersmykket kom syngende gennem Odense Gader, eller ligesom han selv, da han gennem de samme Gader blev forfulgt af „en hel vild Masse Gadedrenge“, der raabte: „Der løber Komedie-skriveren!“

Jules Jürgensen kunde tydeligt huske Andersen fra den Tid, denne kom til Kjøbenhavn; han gik da med en Hat, som Koncertmester *Siboni* havde givet ham, med et Par meget snævre Benklæder, han havde faaet af en Anden, med en Vest, en Tredie havde stukket til ham, og endelig en Frakke med en Ræveskindskrave, som *Jürgensen* selv havde overladt ham. Intet af det Altsammen passede ham, saa han såå højst sammenlavet ud. Kraven sad løst, og Andersen var idelig beskæftiget med at trække den frem og ordne den; thi *den* var han tydelig nok stolt af. Hvergang han kom op til *Jürgensens*, begyndte han strax med at læse sine egne Produkter op, mest Komedier.

Ved gode Menneskers Hjælp kom han — som bekendt — bort fra sine i det Væsentlige uheldige Forhold i Kjøbenhavn og blev anbragt i Slagelse Skole under Rektor *Meisling*. I „Mit Livs Æventyr“ siger han, at han i sin Skoletid der næppe skrev flere end tre-fire Smaadigte; men i saa Henseende huskede han ikke ganske rigtigt. I alt Fald skriver i 1865 Domorganist *Hansen* i Ribe, der havde været hans Skolekammerat i Slagelse, til ham: „Uagtet De, ligesom jeg, krympede Dem under Rektor *Meislings* tyranniske Svøbe og havde fuldt op at tage Vare med at læse Syntax og mange andre rare Ting, saa skrev De dog allerede dengang mange smukke Æventyr og Digte, som De glædede os med.“ Foruden de to Digte fra den Tid, som han selv har ladet trykke, findes der en utrykt Samling med Paaskrift „Digte

fra Slagelse“. Som Prøve paa disse og tillige som en Illustration til hans daværende Tilstand maa Følgende staa her:

Af Jasminer og duftende Blomster
jeg fletted som Lille mig Krands;
men da den var sat om mit Hoved,
en Svimmel den i det udgjød;
da rev jeg Krandsen for Panden

og smed den i svulmende Flod.
Som Ældre Indbildning og Smiger
mig rakte en duftende Krands;
jeg svimled; men ak, ej som Lille
jeg kunde bortkaste min Krands.

Tilgiv mig, Gud, tilgiv mig, Dommer,
ei Smertens Kalk jeg tømme kan.
Jeg ukaldt for Dit Aasyn kommer,
for Dig, som maaler Sol og Gran.
Tilgiv mig, Gud, i Jesu Navn,
og skyd mig ikke af Din Favn

Et Intet var jeg her paa Jorden,
et Intet, ak, til Intet skabt;
til Spot og Haan jeg kun er vorden,
og nu — maaskee for Himlen tabt.
Dog skee, hvad vil! Jeg kan ej, Gud,
min vilde Smerte holde ud.

O, Moder, Moder, græd kun ikke,
men bed en Bøn til Gud for mig;
maaskee jeg da for Herrens Blikke
engang tør atter skue Dig.
Nu Kraft, min Sjæl, i Jesu Navn,
riv kjækt Dig ud af Smertens Favn!

bugtede sig Sølvbække
skulde malerisk sig snoe,
hvor Fugl Phønix maatte boe,
hvor det under Træ, som klinger,
skulde midt paa Pladsen staae
og det gyldne Springvand springe
milehøit mod Himlens Blaae.
Her i denne Herlighed,
her blandt Jordens største Goder,
skulde jeg bestandigt boe
hos min Fader og min Moder;
jeg dem skulde see saa glade,
aldrig sukke meer for Brød,
og hver Fattig i hver By
skulde finde her et Ly.
O, ved disse søde Tanker
bævede min Sjæl af Fryd,
alt jeg saae mit Slot, min Lykke,
og min Moder lykkelig
mig til glade Hjerte trykke.

— — — — —
Jeg mig tænkte riig at blive
og at bygge skønne Slotte,
liig de dejlige Paladser,
som Prindsesse Scherezade
har saa deiligt os beskrevet
i sin Tusind og een Nat.
Hvor Marmorne Piller bære
Kobbretaget rødt og tungt,
hvor de høie Sale kneise,
smykkede med Guld og Sølv
og Historier om Mahom
pryde Gallerierne,
og med hesperidisk Have,
hvor imellem Rosenhække

Jeg svimler i Dit Godheds Dyb, o Fader,
ved Tanken om, hvad Du har gjort for mig;
og sikkert ei Du Ynglingen forlader,
som ingen Hjælper har foruden Dig.
Tilgiv mig Fader, om paa Modgangs Dag
i Prøvens Stund jeg kan Dig synes svag!
Tag Alt kun bort i Jesu Navn,
Jeg veed, det skeer kun til mit Gavn.

Fra Armod's Mulm til Lysets Himmel
 Du drog mig, Fader, ved Din Haand,
 Du viste mig Din Stjernevrimmel
 og Følelsen indgjød min Aand.
 Nu har jeg Kraft ei meer, jeg gyser
 for Svaghed, Smerte og for Nød,
 nu seer jeg klart, min Hjemstavn lyser
 bag Dækket af den sikke Død.
 Forsag ei, Sjæl, udbred Din Vinge,
 ryst Lænken, *da* den trykker ei,
 grib Harpen, lad dens Toner klinge,
 og gaa [saa] rolig Prøvens Ve.
 Hvad Du mig gav, jeg kan ei glemme,
 Selv om Du nu forglemte mig;
 med barnlig og med frydfuld Stemme
 jeg synger Barndoms Fryd og Dig.
 I Smertens Stund, i Støvet's Død,
 jeg hviler barnlig i Dit Skjød.
 Det Herren vil, at Du skal naae,
 trods Støvet's Magt jeg vinde maa.

Hans Kammeraters Opfattelse af ham faaer man Begreb om, naar man læser følgende Ord til ham, skrevne af hans Meddiscipel *J. Hviid*, og dateret 15. Marts 1827: „Naar Du blot vilde lade være med Dine forbandede Drømmerier; thi jeg kjender Dig godt; snart drømmer Du, at Du er i Feverdenen i et stort Hav af Lyksalighed, og snart drømmer Du igjen, at Du er det største Fæ paa Guds Jord; men *medio tutissimus ibis*, det vil sige: naar Du gaaer en Middelvej, saa kunde Du maaske komme Sandheden nærmest, og, naar Du endelig vil drømme, saa drøm ingen Yderlighed, men gaa midt ad Vejen, saa falder Du ikke i Grøften. Jeg skal give Dig et godt Raad: naar Du drømmer igen, saa tag en Kæp og prygl Dit eget arme Skind med, indtil Drømmen gaaer bort; men slaa ikke for haardt, for saa gør det ondt.“

Her seer man jo skildret hans Forhold til den prosaiske Verden. Man vil ikke finde det forunderligt, naar han i sine utrykte Strøtanker siger: „Det er en mærkelig Grusomhed, uden at ville det, der i Skoletiden udøvedes imod mig; jeg var forknýt, fuld af Mistillid til mig selv, og hvert Brev, jeg fik fra Folk, docerede. En sender mig 1 Rbd. og kræver Taknemmelighed, opregner, hvor trængende jeg er; en Anden prædiker om

Ydmyghed, en Tredie om, hvorledes man leer ad min Kejtethed i Byen og anbefaler mig en Dansemester. Jeg maa have udtalt tidt *at blive noget Stort*; thi selv fra de Skikkeligste lyder: „Lad ikke Tanken om at blive noget Stort rodfæste sig hos Dem; søg at lære noget Grundigt, at De maaske med Tiden kunde erholde et lille Embede.“ Andensteds siger han: „Ved at lide Uret, pines og trykkes, bliver man — som jeg — tilsidst pirrelig, som en Kvinde kan være det. „Frøken!“ sagde spøgende en af mine yngste, kæreste Venner, naar et uoverlagt, let henkastet Ord saarede mig. Og selv i den Spot laa en Uretfærdighed, som saarede. Han tænkte ikke paa Hvad der var gaaet igennem, før den Pirrelighed var vakt, den Forskellighed i Karakter mellem den kun ømfindtlige „Frøken“ og Den, der som Mand havde maattet taale Drengens Behandling.“

Som bekendt, kom Andersen ved Rektor *Meislings* Forflyttelse fra Slagelse til Helsingør med til denne By; men her befandt han sig ikke bedre end i Slagelse. Afdøde Grosserer *C. Svendsen* (Generalpostdirektør S.s Fader) har fortalt mig, at han var hans Klassekammerat i Helsingør Skole. Naar *Meisling* der hørte ham, dirrede hele Andersens Krop, og han var hvid som et Lig. Han var altid iført grovt, graat Tøj og havde Spidskjole. Naar han gik ud at spadsere med sine Kammerater, digtede han. Han havde sit Værelse i Skolebygningen lige ved Siden af Porten. Der kom *Svendsen* en Dag forbi, og Andersen raabte da ned til ham: „Jeg skal ud af Skolen, jeg skal til Kjøbenhavn!“ og han var da saa henrykt, at han lige nær var sprunget fra Vinduet ned paa Gaden.

I 1828 lykkedes det ham endelig at blive Student, og næste Aar tog han 2. Examen. Den 20. Nov. 1829 skriver Madam *Augusta Iversen*, hans Veninde fra Barndommen, til ham: „Deres Moder kom idag, ude af sig selv af Glæde, og lod os læse Deres herlige, barnlig-kærlige Brev til hende, som bekræftede os vort Ønske og Formodning, at den anden Del af Deres Examen var gaaet saa fuldkommen vel.“

Hermed endte for evig Tid hans Skole- og Examens-Pine, og nu laa Verden mere aaben for ham.

Stik imod Hvad der ellers plejer at være Tilfældet med Genier paa Gemytsomraadet, lignede *Digteren* H. C. Andersen mest sin Faders Slægt; det Poetiske i ham var en Arv fra denne. Baade hans Farfader og Fader vare fulde af Fantasi og havde stor Sans for Naturen. Faderen viste Interesse for Historien, for Bedriften, for Heltegerningen, han kunde opfyldes af Digterværker og selv saa smaat frembringe saadanne. Han var, ligesom Sønnen, afholdende. Farmoderen var forfængelig og opadstræbende, ligesom Hans Christian. Fra sin mere prosaiske Moder havde denne et kærligt Hjærte, Sansen for Properhed og Orden, en oprigtig, men dog ikke kristelig Guds frygt og en Trang til at meddele sig. Fra bægge sine Forældre havde han arvet Nøjsomhed i Fordring til Livets ydre Vilkaar, Retfærdsfølelse og Sandhedskærlighed; Sandheden kalder han „Vorherres Ansigt i denne Verden“; man kunde altid fuldt stole paa Hvad han sagde, hans Digterfantasi bragte ham aldrig til at forvanske Fakta.

Forunderligt maa det dog have været for ham at se tilbage over sin Afstamning og sit Livs Udvikling. I „At være eller ikke være“ siger han: „Det er det Uskyldige, der naaer Maalet: Himmeriges Rige hører Børnene til; Barnesindet naaer det.“ Det kunde han godt udtale med Tanken vendt mod ham selv. I sin „Fodrejse“ siger han, ogsaa efter egen Erfaring: „Mig forekommer det, at det menneskelige Liv, Aanden, som lever og virker i os, er saare meget beslægtet ved Æventyret. Kunde vor Sjæl med alle sine Følelser og Ideer levende afpræge sig paa Papiret, da vilde man faa det underligste Æventyr, der endnu var læst. Fryd og Smerte, Fornuft og Vildfarelse, danne de store Kapitler, og igennem det Hele gaaer der som i Æventyret en uudgrundelig Traad.“ Det var ikke underligt, at han saagodtsom altid, naar man udbad sig hans Autograf, skrev: „Livet selv er det dejligste Æventyr“.

H. P. Frederiksen.

Nogle Træk af et bevæget Liv.

Af **C. Nyrop.**

I Marts 1848 pulserede Livet i Kjøbenhavn som ingensinde. Fædrelandskjærlighed og Frihedsglæde sprængte de dagligdags Baand. Gamle og Unge, Høje og Lave, Rige og Fattige samledes spørgende og meddelende, talende og syngende. Alle Klubber og Foreninger stode aabne for Alle. Frihed, Lighed og Broderskab var som gennemført — for en kort Stund. Konge og Folk havde fundet hinanden i Enighed.

Det var ildfulde, begejstrende Dage, der satte deres dybe Mærker i den paafølgende Treaarskrig. Men de kunde umuligt forstaaes af Danmarks tysksindede Undersaatter eller i Tyskland. Fra den Side blev den kjøbenhavnske Martsbevægelse betragtet som en demagogisk Revolte, hvis Førere gjorde den unge Frederik VII, den indtil da enevældige danske Konge, til en ufri Regent. Der fremkom de mærkeligste Beretninger, saaledes i Augsburger Allgemeine Zeitung for 11 April 1848 i en Meddelelse fra Rendsborg: „Aus Kopenhagen verlauten sehr miszliche Nachrichten. Der Fournierschneider Friederichsen, ein bekannter De-

magog und neben einem Büchsenmacher Cristensen Führer der Volksversammlung im Hippodrom soll zum Dictator der dänischen Residenzstadt bestellt seyn“. Det er en Meddelelse i Flugt med Begivenhederne, ti den Gang betjentes Bladene hverken af Telegrafer eller Telefoner, og endnu i 1850 træffes en Gjenlyd af den i J. G. Droysens og K. Samwers Bog „Die Herzogthümer Schleswig-Holstein und das Königreich Dänemark“. Martsministeriets Statsraadsmøde, hvori Orla Lehmanns bekjendte Svar til den rendsborgske Deputation blev vedtaget, paavirkedes af Frygt: „Im Staatsrath wurde, wie uns versichert wird, durch den Fournierschneider Frederiksen im Auftrag des Hippodroms *gefordert*, der Deputation keine andere Antwort zu geben als: Dänemark bis zur Eider“.

Hvem var dog denne mærkelige Finerskjærer, denne Revolutionens mægtige Mand? Og hvorledes gik det til, at saadanne Myter som de her meddelte kunde opstaa om ham og holde sig? Vi ville søge at give et Svar i de nedenfor følgende Meddelelser om hans Virksomhed og Liv.

Den 10 Maj 1810 blev Hans Peter Frederiksen født i København. Hans Fader var Skibsfører i Admiralitetets Tjeneste Jeppe Frederiksen, der afgik ved Døden, da Sønnen var 3 Aar gammel, hvorefter Moderen, Karen f. Ravn, paany giftede sig, ogsaa denne Gang med en af Admiralitetets Skibsførere, som hed Rasmus Peter Møller. Det Møllerske Hjem, hvori Drengen voxede op, var nogenlunde velstaaende, men uden mindste Forstand paa hvad Kundskaber ud over det rent Elementære kunde nytte. Hans blev sat i en ussel Pogeskole hos et forhenværende Bud ved Holmen, og først ti Aar gammel flyttedes han til en lidt bedre Skole. Men det varede kun i et halvt Aar, saa kom han ud at sejle med Stiffaderen. Han foer nu i halvtredje Aar som Skibsdreng. Men da alle Skibe efter Datidens Skik blev oplagte i Vintermaanederne, som Regel fra November til April, søgte han i disse at skaffe sig nogle af de Kundskaber, han følte en saa brændende Længsel efter. Af en Styrmand fik han et Par Gange om Ugen nogen Vejledning i Regning og Tysk, og helt paa egen Haand øvede han sig i at tegne.

Men disse Feriemaaneder skulde snart blive ham berøvede. Hans Helbred var kun maadeligt, ikke stærkt nok for en Skibsdreng, og saa blev han, endnu før han var konfirmeret, for fem Aar sat i Lære hos en lille Snedkermester, hvad der i ingen Henseende var nogen Forbedring. Med en kun mager Kost og et rent ud elendigt Natteleje var han fra Kl. 5 Morgen til Kl. 8 Aften bunden til Værkstedet, hvor der herskede en brutal Tone. Han blev syg, og da han derefter endelig opnaaede, at Stiffaderen gik ind paa at frikjøbe ham for det sidste Læreaar, blev han i September 1827 Svend, 17 $\frac{1}{2}$ Aar gammel. Nu skaffede han sig hver Søndag Undervisning i Tegning, men da han hurtigt blev klar over, at han snarest muligt vilde til Udlandet, søgte han ogsaa Undervisning i Sprog, og han lagde særlig Vægt paa Fransk, hvad der viser, at han tidligt havde Blik for Udviklingen ved Siden af og udenfor Tyskland. Han vilde have rejst i 1830, men et Anfald af Gigtfeber hindrede ham, og først den 28 April 1831 kom han afsted med et Sejskib, der gik til Stettin over Christiansø, hvor han talte med de daværende Statsfanger, Dr. Dampe og Smedemester Jørgensen. Han fortæller dette i den Dagbog, han førte, fra han i 1831 forlod Kjøbenhavn, til han i 1837 vendte tilbage til denne By.

Den 18 Maj 1831 kom han til Berlin, hvor han arbejdede i næsten to Aar, i den sidste Tid som Modelsnedker hos Maskinfabrikant Chr. Freund, en Broder til den danske Billedhugger H. E. Freund. I hans Tjeneste deltog han i Opsættelsen af de optiske Telegrafer fra Berlin til Magdeburg, og det var ham en Sorg, at Telegraflinien ikke blev fortsat til Köln, som det oprindelig var paatænkt; han havde haabet herved at kunne være kommen dette lange Stykke af Vejen til Paris. Da det slog fejl, ofrede han sine to sidste Maaneder i Berlin paa Uddannelse i Tegning og Matematik og satte derefter Kursen tilfods mod Paris, som han naaede den 19 Maj 1833.

Her fik han strax Arbejde hos en tysk Snedker. Han maatte jo arbejde for at leve. Men hvad det nu særlig kom ham an paa, var hurtigst muligt at lære at bevæge sig i det franske Sprog. Han tog Undervisning i Fransk om Aftenen,

besøgte desuden, saa ofte han kunde, et eller andet Teater, og i Løbet af et Aarstid naaede han Maalet. Derved blev han dog ikke staaende. Han vilde ogsaa udvide sine Kundskaber. Men her vare hans fattige Omstændigheder en følelig Hindring. Der er mere end eet Suk herover i hans Dagbog. „Hvor unyttig jeg er nødt til at tilbringe den kostbare Tid og det kun af Mangel paa en lille Understøttelse, der kunde sætte mig i Stand til at foretage i denne Henseende, hvad jeg vilde“. Han besøgte de offentlige Samlinger, hørte Forelæsninger i Conservatoire des arts et métiers og blev Elev i det polytekniske Selskabs Friskole for Haandværkere, hvis første Præmie for Tegning blev tildelt ham i Januar 1836.

Det slidende Arbejde med at gjøre Skabe, Kommoder og lignende Møbler tilfredsstillede ham ikke. Ved Siden af sin Arbejderbluse skaffede han sig andre Klæder, og i dem var han sammen med snart de fleste Danske, der kom til Paris. I hans Dagbog nævnes blandt Flere Kunstnerne Erling Eckersberg og Monies, Lægerne Bendz og Levy, Professor C. N. David, Løjtnant Andræ og Kaptajn Tscherning ikke at tale om de polytekniske Kandidater P. D. Broager og J. Wilkens. Med flere af de Nævnte blev han ret fortrolig, altid villig som han var til paa bedste Maade at hjælpe, og de Tjenester, han f. Ex. viste Wilkens, blev gjengjældte paa en smuk Maade. Hjemkommen til Kjøbenhavn søgte denne at skaffe ham en Understøttelse. Ved den Reiersenske Fond lykkedes det ikke, men saa søgte han Kommercekollegiet. I en Ansøgning til det skrev han: „Jeg har i ham under mit Ophold i Paris truffet en Mand med en for en Haandværker sjælden solid Dannelse, og i hvem jeg sikkert haaber engang at se en Mester, som vil være en Ziir for vor Haandværkerstand“. En kongelig Resolution af 23 November 1835 tilstod herefter Snedkersvend Hans Peter Frederiksen en Understøttelse af Industri- og Kommercefonden paa 300 Rbd., at udbetales i to Aar, hvert Aar med det Halve.

Det var en kjærkommen Hjælp, men langt kom han ikke med den. Han, som var godt lidt af sine Kammerater, havde i lang Tid laant sig frem, laant hos den Ene for at betale den

Anden. Hjælpen forsvandt omtrent i samme Øjeblik, den kom, og det saa meget mere som han altid var villig til selv at hjælpe Andre, saaledes som han bl. A. oftere viste det overfor en Mand, Skjæbnen førte ham sammen med baade i Paris og London, den eventyrlige Frihedshelt, Slesvigeren Harro Harring, der under megen Omtale levede og aandede i Datidens Frihedskrige og Revolutioner, Kunstneren, Digteren og Philhellenen, som den unge Frederiksen beundrende saa op til. I 1835, paa en Tid, da han lige var fyldt 25 Aar, skriver han i sin Dagbog: „Den 4 August kom Hr. Schumacher til mig og sagde mig, at Harro Harring var ankommen. Denne Efterretning glædede mig usigelig, thi nu kunde jeg dog lære personlig at kjende den Mand, jeg alt længe har elsket og agtet. Strax i det første Øjeblik, da jeg saa ham, fandt jeg noget særdeles behageligt og tiltrækkende venligt hos ham, og da jeg i de følgende Dage lærte at kjende ham nøjere, rodfæstedes dette første Indtryk endnu mere. Hans lyse Aand er saa dybt tænkende og dog saa fint følende. En uegennyttig Kjærlighed til sine Medmennesker og det ædle Ønske at se dem nyde en Ret og Frihed, som Naturens og Fornuftens store Skaber bestemte alle, men som de enkelte have vidst at tilrive sig, dette er Hensigten og Øjemedet af alle hans Bestræbelser. Og denne Mand maa lig en Skurk snige sig gjennem Verden, o, skrækkeligt!“

Den unge Mand var fuldstændig betagen. Han iler med at faa sit Pas bragt i Orden, som om han selv vil rejse, for at kunne give det til Harring og dermed lette hans Flugt til Schweitz, og da Harring den 12 Avgust drager bort uden at benytte Passet, er han fuld af Beundring: „Hvilken ædel Mand, heller udsætte sig selv for Fare, ja selv Fængsling end forvolde en Anden en lille Ubehagelighed.“ Frederiksen er fuld af Sympati for Datidens Frihedsbevægelser, og har sikkert haft ikke faa demokratiske Venner. En af dem har den Schumacher været, der bragte ham i Forbindelse med Harring, men der har sikkert været flere. Mellem hans Efterladenskaber ligger det fra Mazzini udgaaende, paa Italiensk, Tysk, Polsk og Fransk affattede Opraab, dateret Bern den 15 April 1834, der gaar ud paa Dannelsen af en inter-

national republikansk Forening „Jeune Europe“, og er en „acte de fraternité“, under Mottoet: „Liberté, Egalité, Humanité“. Allerede i 1833 var han bleven ført hen til den blinde P. A. Heiberg, og han noterer som interessant, at denne paa Spørgsmaalet, om han ofte havde talt med Napoleon, svarede: „Nej aldrig; jeg søgte stedse at undgaa at tale med en Mand, der kunde sige Alt til mig, og hvem jeg ikke kunde svare, som jeg vilde.“ Videre kan det mærkes, at da der i April 1834 byggedes Barrikader i Paris, maatte Frederiksen nødvendigvis færdes i de paagjældende Gader, hvad der nær havde bragt ham i Vanskeligheder, og da den ene af hans daværende Principaler, den i Byen Slesvig fødte Maler Bennetter, der gjorde Tjeneste som Nationalgardist, i Juli 1835 ved Fieschis Attentat paa Louis Philippe var mellem de Dræbte, pressede Tabet af en god Ven bitre Taarer i hans Øjne, men der tilføjes ikke i Dagbogen et eneste ondt Ord imod den Bevægelse, der havde affødt Attentatet. Han maa da ogsaa snarere siges paa en Maade at støtte denne Bevægelse, ivrig som han var for at indsamle Penge til Harro Haring, med hvem han stadig synes at korrespondere. I Juli 1836 sender han ham 212 Fres., der vare indkomne ved Subskription. — I denne Forbindelse skal det endnu nævnes, at Frederiksen i sin Dagbog noterer Følgende: „Onsdag den 6 Januar 1836 blev jeg Fri.“

Dag ud og Dag ind at slide i et Værksted passede ikke for ham. Han lagde sig derfor, fornuftigvis kan man sige, efter en Specialitet, al Slags Indlægning; han blev Dekupør og det en dygtig Dekupør. Som saadan kunde han arbejde hjemme hos sig selv. Dermed var han imidlertid ikke sikker paa at kunne ernære sig, naar han kom tilbage til Kjøbenhavn, og hjem igjen vilde han; han søgte derfor ogsaa Uddannelse som Finerskjærer, ti vel var der Finerskjæreri i Kjøbenhavn, men de dreves ikke saaledes, som de efter hans Mening burde drives. Før han drog hjem, vilde han dog gjerne se ogsaa England, og efter at have lavet en Række gode Dekupørarbejder, som han haabede let at kunne faa afsat dér, rejste han i Maj 1837 fra Paris til London. Men hvor blev han ikke skuffet. Ingen i London brød sig det

Mindste om Marketteri, Ingen vilde købe hans Arbejder, og i Stedet for, som han havde haabet, at tjene Guld og grønne Skove i Englands Hovedstad, maatte han tage Arbejde dér i et middelmaadigt Snedkerværksted. Men derfor fornægtede han ikke sin Natur. I London traf han Harro Harring i fortvivlede Omstændigheder. Efter en lige udkæmpet Duel gik denne, bitter og nedslaaet, med en Kugle i Livet og truedes desuden med Gjældsængsel. Den 5 Juni 1837 gjaldt det om strax at skaffe 3 Pd. St., Harro havde ingen Penge, Frederiksen ikke heller, men hvad gjorde denne saa? Han pantsatte et Par af sine Klædningsstykker, en Overfrakke og et Par Buxer, og skaffede derved saa meget, at den paagjældende Kreditor gav ny Hensstand. Da Frederiksen derefter i Begyndelsen af Juli rejste fra London, staar der i Dagbogen: „Afskeden, især fra den ulykkelige Harro, rørte mig dybt.“

Fra London tog han med et Skib til Hamborg, hvor han opholdt sig nogle Dage, særlig for at se Finerskjærerier. Derefter gik han tilfods til Kiel, paa hvilken Vandring han ikke undlod at besøge Harro Harrings Broder Martin Harring, der var Præst i Sehested, og som først modtog Broderens Ven meget koldt, men efterhaanden tøedes saa stærkt op, at han til Afsked lod spænde for og kørte Frederiksen Halvvejen fra Sehested til Kiel.

Med Dampskibet fra denne By kom han den 16 Juli 1837 til Kjøbenhavn, som han gjensaa efter 6 $\frac{1}{4}$ Aars Fraværelse, og hvor han strax gik i Gang med at virke for at skaffe sig en Fremtid som Finerskjærer. Men det var et brydsomt Arbejde. Han blev, siger han, mødt med en Række — „Urimeligheder og Dumheder“, og de sidste Ord, han skriver i Rejsedagbogen, som han nu slutter, er disse: „Entrepreneur-Aand qvæles her istedetfor at opmuntres, indgroede vrang Begreber om Laugsrettigheder og arvede Rettigheder sætter Skranker overalt og ere saa udbredte især blandt de noget ældre Borgere, at man næsten maa forstumme over deres indbildte Klogskab, der i og for sig selv kun er Dumhed.“ Hvad han aldrig havde følt i Paris, følte han her; i Kjøbenhavn var man „bornert fornem“ overfor Enhver, der som han kun var Haandværkssvend. Men da han af sin

Stiffader, der forøvrigt ikke var meget villig, fik Løfte om en Hjælp paa 1000 Rd., fra den Rejersenske Fond fik et rentefrit Laan paa 600 Rd. og følte sig sikker paa at faa den Bevilling som Finerskjærer, han allerede tolv Dage efter at være kommen tilbage til Kjøbenhavn, havde indgivet Ansøgning om, betragtede han fortrøstningsfuld Alt som afgjort og rejste — til sine Omgivers Forundring — til Paris! Han vilde, sagde han, selv modtage den Finermaskine, han vilde have derfra. Et Par særlig Indviede vidste dog, at der var en anden Sag, der drev ham. Han var forlovet i Paris.

Da han i 1833 søgte at lære Fransk, var han glad ved at faa Adgang til franske Familier, og hos en af disse, Mdm. Levot, Enke efter en Handlende, var der to unge Døtre, af hvilke den yngste, Helene (f. 8 Februar 1812) hurtigt gjorde Indtryk paa ham. Da han imidlertid vilde tilbage til Danmark og ikke vilde bindes i Paris — i den Anledning afslaar han et godt tilbudt Kompagniskab dér — viser hans Dagbog, hvorledes han atter og atter raader sig selv til itide at trække sig tilbage. Han formaar imidlertid ikke at følge sine egne Raad, den 21 December 1835 bliver han Helene Levots Forlovede. Men sin Kjærlighed til sit Fædreland bliver han desuagtet tro; hans Forlovede lover at følge ham til Danmark, hvor forøvrigt Ingen faar Noget at vide om Forlovelsen. Han skriver Intet herom til sine Forældre, og en medvirkende Grund hertil har det muligvis været, at han antog, at de paa Forhaand vilde føle Uvilje mod den Udkaarede. Da hendes Moder dør i Januar 1837, skriver han i Dagbogen, at hun blev begravet paa den jødiske Kirkegaard ved Montmartre. Men forøvrigt oplyser Dagbogen ogsaa, at hans Forlovede allerede den 31 Juli 1836 havde modtaget den kristne Daab.

Det er hende, Frederiksen iler ned til, da Finermaskinen skal anskaffes. Han vil holde Bryllup dernede, komme til Danmark som gift, og hvad han saaledes havde besluttet, gennemførte han. Den 19 Oktober 1837 viedes det unge Par af den samme protestantiske Præst, der havde døbt Helene Levot, og mellem Bryllupsgæsterne vare af Danske Kaptajn Tscherning og

Bager Nielsen, den senere saakaldte Franskbager i Kjøbenhavn. En Onkel af Helene gjorde Bryllupet, men om nogen Medgift var der ikke Tale. Hun havde absolut Intet, og Frederiksen kun usikre Udsigter. Men just under disse Forhold er det at Interesse at se, ikke eet, men tre hjærtelige Breve fra Tscherning, hvori han raader den unge Kone til i Kjøbenhavn at give Timer i at tale Fransk. Han formelig overvælder hende med praktiske Raad og lover at ville gjøre Sit til, at hun kan faa Elever. I det sidste af disse Breve — det er af 3 November 1837 — ønsker han Ægteparret lykkelig Rejse.

Saa rejste da Frederiksen med sin unge, fine og sarte Hustru til Kjøbenhavn, hvor hun forhaabentlig er bleven godt og venligt modtagen. Men Livet her har næppe været lyst for hende. Frederiksen kæmpede ihærdigt for at faa sin Finermaskine i Gang, hvad der ogsaa lykkedes i Foraaret 1838, men til Trods for at han støttedes godt af Pianofortefabrikant Marschall, var Forretningen daarlig. Hele den hurtigt og billigt udførte Installation maatte nødvendigvis gjøres om. Han tænkte paa at faa det gjort, da det blev overflødigt, derved at det Hele — stansede. Den 12 Marts 1839 døde hans Hustru efter at have født en Søn, og selv faldt han derpaa i en lang Sygdom, under hvilken Finerskjæreriet lukkedes.

Da han igjen blev rask, pakkede han Maskinen hen og tog fat som Dekupør. I Anledning af Prins Frederiks Bryllup med Prinsesse Mariane af Meklenborg blev der til Kristiansborg udført en Række indlagte Møbler. Med dem fik han Arbejde, og paa Industriudstillingen i 1840 saas forskjellige Arbejder fra ham, bl. A. to indlagte Palisandertræs-Strikkeborde, der roses som „fortrinligt smukke“. Som Svend kunde han imidlertid kun arbejde med egne Hænder, og saa søgte han da om Bevilling til at anlægge et Dekupør-Værksted og til uhindret af noget Lav at maatte forfærdige og ved antagne Arbejdere lade forfærdige alt nødvendigt Snedker-, Drejer- og Metalarbejde. Det var i Marts 1840, at han indgav sin Ansøgning, men først i Februar 1841 meddelte Kancelliet i en Skrivelse til Magistraten, at det Ønskede ikke kunde bevilges. Lavene stod imod. Bevillingen

til at drive en Finermaskine, som han fik under 31 Oktober 1837, var forgjæves søgt hindret af Kjøbenhavns Snedkerlav, men nu stod saavel Snedkerlavet som Drejerlavet stærkt imod ham, imod Manden med de selvstændige Meninger, der ikke vilde bøje sig for Lavsvæsenet og erklærede Mesterprøverne for en altfor kostbar og forældet Indretning.

Det er naturligt, at han strax havde sluttet sig til den i 1838 stiftede Industriforening, der ønskede Lavsvæsenet reformeret, i Juli 1839 blev han Repræsentant i den, og samtidig sad han i Bestyrelsen for Aflæggeren „Den merkantile Industriforening“, der fra 1838 til 1840 bestod som en selvstændig Forening og særlig interesserede sig for Oprettelsen af industridrivende Aktieselskaber. Det er da kun forstaaeligt, at han, da Bevillingen til Dekupør-Etablisementet negtedes ham, tænkte paa at faa sit Skjæreri til at leve op igjen som Aktieselskab; han udsendte en Indbydelse, og i Marts 1841 konstitueredes Aktieselskabet Maskintræskjæreriet Phønix bag Børsen, i hvis Bestyrelse Vennen fra Paris Kaptajn Tscherning fik Sæde ligesom Grosserer Fr. Sommer, med hvem Frederiksen havde arbejdet sammen i den merkantile Forening. Aktiekapitalen, 10,000 Rd., viste sig imidlertid hurtigt for knap til Virksomheden, der efter en udvidet Bevilling, Frederiksen fik under 22 Oktober 1842, gik ud paa „at bearbejde alle Træsorter ved Saugning og Skjæring med Maskinkraft for at forberede det raa Produkt til yderligere Anvendelse og haandværksmæssig Forarbejdning“. Et Forsøg i 1842 paa at faa Aktiekapitalen udvidet med 5000 Rd. synes ikke at være lykkedes. Den nødvendige Driftskapital maatte skaffes ved dyre Laan. Der blev ikke Tale om noget Udbytte, og i Maj 1847 opløstes Selskabet.

Men derfor var Frederiksen ikke forknyt. I 1846 havde han i Industriforeningen været med til sammen med Kaptajn Tscherning og Kontochef V. Rothe at udarbejde et Andragende til Stænderforsamlingerne om en almindelig Reform af Næringslovgivningen, og nu lagde Grosserer Sommer og han Plan om, trods Møllerlavets Modstand, at oprette en Dampmølle. Den skulde anlægges i Blaa Pakhus bag Almindeligt Hospital, og Sommer,

der i Oktober 1846 havde gjort Opbud, men nu var i Færd med at faa Akkord med sine Kreditorer. havde Tilsagn fra en Ven, en rig Godsejer, om den fornødne Kapital. Saa søgte og fik Frederiksen en Rejseunderstøttelse hos den Rejersenske Fond. I Bryssel, Paris og Berlin satte han sig energisk ind i Dampmølleriets og kom derefter hjem fuld af store Forhaabninger, akkurat tidsnok til at se de store Planer — styrte sammen. Den rige Godsejer afgik ved Døden. Og nu er det, som Frederiksen følte alle Sunde lukkede for sig. Han besluttede da at ville gjøre Mesterprøve i Snedkerlavet. Men ganske ejendommeligt er det at se, hvorledes han dog til det Sidste stritter imod at blive indordnet under Lavets Terminologi. Da det under 3 Marts 1848 indføres i Lavets Protokol. at „Snedkersvend“ H. P. Frederiksen begjærer at gjøre Mesterprøve, nøjes han ikke med at sætte sit Navn herunder, men han skriver endnu under Navnet „Finerskjærer og Borger“ (Borgerskab havde han taget den 31 December 1842). Saa blev han indelukket hos Oldemanden for at udføre de fornødne Tegninger. De blev færdige, de blev antagne, men — samtidigt kom Martsdagene, og der blev aldrig udført noget Mesterstykke efter de godkjendte Tegninger.

At han besluttede sig til at gjøre Mesterprøve, var forøvrigt et saare forstandigt Skridt, ti ad den Vej kunde han faa et Dekupørværksted i Gang, og hvor meget det maaske end var ham imod at indordne sig under et Lav, maatte han huske paa, at han var Familiefader. Efter sin første Hustrus Død havde han, den 22 Maj 1840, giftet sig igjen, denne Gang med Dorothea Heering (f. i Itzeho 15 Januar 1807, † 20 Avgust 1885). I den Anledning havde han søgt og faaet Bevilling til Samfrændeskifte efter sin afdøde Hustru, og nu er det ejendommeligt at se Prokurator Balthazar Christensen og Cand. jur. Orla Lehmann som beskikkede Samfrænder afholde Skiftet, medens Professor C. N. David møder som Tilsynsværge for Sønnen Heleus Frederiksen († 10 Oktober 1883 som Cand. pharm.). Skiftet er hurtigt forbi, ti Frederiksen erklærer Intet at eie uden sine Arbejdsredskaber og nogle ubetydelige Effekter. Der er ingen Arv at udlægge. Forsaavidt betyder det Hele Intet, men dog giver Dokumentet,

der i Maj 1840 i een Linje er underskrevet „Orla Lehmann, Balthazar Christensen, C. N. David, H. P. Frederiksen“, Oplysninger, bl. A. om, at der den Gang bestod et Frihedsparti med meget forskellige Afskygninger, der desuagtet holdt sammen; Frederiksen bevarede og udvidede sine i Paris gjorte Bekjendtskaber. I saa Henseende er et lille Brev fra Mazzini maaske ogsaa talende, ligegyldigt fra hvilket Aar det er. Det bærer nemlig intet Aarstal, men er stilet til Frederiksen og en Dr. Lorenzen (hvem er det?) og gaar ud paa at kræve Hjælp fra Danmark til Harro Harring¹⁾. Frederiksen har vistnok gjerne bevaret de demokratiske Forbindelser, han havde faaet i Paris, og med dem som Baggrund har han ganske sikkert styrket den Stilling, hans livlige, sangvinske Uforknythed og gode oratoriske Evner skaffede ham i den i Oktober 1847 stiftede „Haandværkerdannelsesforening“, der var en absolut demokratisk Forening, og

¹⁾ Brevet, der i og for sig ikke er betydeligt, men dog har nogen Interesse. lyder saaledes: „au Dr. Lorenzen, à Mr. Fredericksen et aux autres amis de Harro. Messieurs, je me permets de vous envoyer deux billets, les derniers que j'ai recus de Harro Harring; ils vous prouveront l'état mental et en même temps l'état financier dans lequel il se trouve. Je crois que vis à vis de sottises (!) accusations étrangères il devrait être plus calme je crois que son immense et malade susceptibilité l'entraîne souvent à des erreurs dans ses decisions, mais il y a une chose qui devrait, je crois, dominer tout cela. Harro est vieux et dans la misère: il a été toute sa vie dévoué à la cause de la Liberté et à celle de la Patrie Scandinave: il l'a utilement servie par ses écrits et il l'a rendue populaire chez des peuples Européens qui pourront un jour lui donner des preuves de fraternité. La patrie de Harro lui doit donc quelque chose; ses amis devraient s'occuper de ses dernières années. Veuillez me pardonner si j'ose, moi étranger, vous le dire. Ce qui m'en donne le courage, c'est que j'ai fait et que je fais pour lui ce qu'il m'est possible de faire. Il faut peu de chose pour la vie à Jersey, ou Harro se trouve. Ne pourrait-on pas trouver ce peu en Danemark? Ne pourrait-on pas recueillir pas de fort petites souscriptions mensuelles ce qui, venant de la Patrie, adoucirait doublement les derniers jours de notre ami? Ce serait une bonne œuvre honorable pour le Danemark et qui ajouterait une sympathie de plus à celles qui nous éprouvons déjà pour un brave peuple dont l'indépendance récemment violée nous est sacrée. Joseph Mazzini. 2 mai Londres.“ — Brevets sidste Vending kan tyde paa, at det er skrevet i 1864. Aaret før havde Harro Harring været i Kjøbenhavn. Den af ham udgivne „Biographisk Skitse. Indledning til Mit Levnet“ er dateret Kjøbenhavn den 18 Oktober 1863. Harring dør paa Jersey den 21 Mai 1870, Mazzini i Pisa den 10 Marts 1872.

af hvis Bestyrelse bl. A. den ovenfor nævnte Bøssemager Georg Christensen snart blev Medlem.

Marts-Bevægelsen i Kjøbenhavn begyndte den 11te med Mødet i Kasino imod det slesvigholstenske Partis statsopløsende Bestræbelser. Det var nærmest nationalt. Men Aftenen efter forhandlede paa et Møde i den nye Hippodrom paa Nørregade en Adresse til Kongen om en udvidet Valgret; Adressen var udgaaet fra Haandværkerdannelsesforeningen, og Mødet dirigeredes af „Finerskjærer Frederiksen“, som nu oftere nævnes. Han var selvfølgelig ogsaa med i det andet Møde i Kasino den 20 Marts, der overfor det udbrudte Oprør i Hertugdømmerne fordrede en nøje Forbindelse mellem Danmark og Slesvig samt nye energiske og fædrelandskjærlige Ministre. Beslutningerne herom bleve efter Mødets Slutning med Jubel modtagne rundt om i Byen, saaledes af Studenterne i Universitetets Solennitetssal, af Haandværkerdannelsesforeningen i Studenterforeningens Lokale i Boldhusgade og af en Arbejderforsamling i et Lokale i Gothersgade. Det sidste Sted stod der dog en lille Kamp. Forfatteren Goldschmidt, der saa skeptisk paa Bevægelsen, vilde stemme Arbejderne imod Resolutionerne, men „Finerskjærer Frederiksen“, der ogsaa kom tilstede her og i Førstningen hilstes med Uvilje, fik Forsamlingen helt med. Ogsaa denne Forsamling har da stillet sit Kontingent til det mægtige Tog, der Dagen efter med Kommunalbestyrelsen i Spidsen drog fra Gammel Torv til Kristiansborg, og overfor hvis Talsmænd Frederik VII erklærede, at det gamle Ministerium alt var opløst.

Jubelen herover var grænseløs. Men Alt kunde ikke gaa op i Jubel. Samme Dag vedtoges det i et Møde paa Universitetet, at den slesvig-holstenske Deputation, som Dagen efter vilde komme med Dampskibet fra Kiel, skulde staa under den danske Nationalæres Beskyttelse. Det var Studenterne, der vedtog det, men det blev „Finerskjærer Frederiksen“, der i væsentlig Grad hjalp med til at gennemføre Beslutningen, da en opbragt Mængde den 22 Marts var samlet paa Kongens Nytorv udenfor Hotel d'Angleterre, hvor Deputationen var tagen ind, Dhrr. Kammerherre Neergaard til Oevelgönne, Etatsraad Engel, Advokaterne

Claussen og Güllich samt Redaktør og Jernbanedirektør Thomas Ohlshausen; særlig den Sidste var det, at Vreden samlede sig om; ti han havde i Rendsborg haanet det danske Folk som et dovent, dvasket og usammenhængende Folk. Om hvad der skete, skriver Frederiksen selv saaledes:

„En stor Mængde Mennesker havde samlet sig paa Kongens Nytorv; der fortæltes, at de Deputerede vilde snige sig bort og at et Par af dem alt vare borte. Jeg gik over til Hotel d'Angleterre, hvor de boede, hele Gaarden var fuld af Folk og Stemningen meget ophidset. Jeg opfordrede en civilklædt, mig ubekjendt Officer at følge med op til Deputationen for at erfare, om den endnu samlet var tilstede. De præsenterede sig alle fem. Jeg advarede dem mod at flygte. Da jeg kom ned i Gaarden, meddelte jeg Forsamlingen dette og opfordrede til Ro. Consul [Alfred] Hage kom nu hen til mig og bad mig bringe Deputationen hjem i hans private Bolig for at være i Sikkerhed mod personlig Molest. Jeg gik atter op til Slesvig-Holstenerne og gjorde dem dette Tilbud, hvilket de ikke syntes om. Jeg svarede, at det beroede paa dem selv at modtage eller forkaste Tilbudet, og tilføiede, at de ingenlunde vare i Sikkerhed i Hotellet, da Stemningen i Byen var ophidset og irriteret imod dem. Etatsraad Francke var hos dem, hvorfor jeg tilføjede, at da jeg var dem ubekjendt, kunde Etatsraaden give dem Oplysning om, hvem jeg var, og gav dem $\frac{1}{4}$ Times Betænkningstid. Næppe var 5 Minutter gaaede, før en Opvarter kom og bad mig komme ind igjen. Da jeg traadte ind, stod de alle op, og en af dem svarede: „Vi ere beredte at følge.“ — „Godt, behag at vente, til jeg kommer igjen.“ — Udenfor var Corridor og Trapper ligesom hele Gaarden fulde af Folk. Jeg meddelte det Passerede og opfordrede de tilstedeværende Borgere og Studenter at danne en Escorte. I et Nu havde omtrent 50 Personer stillet sig [til Raadighed] med et hvidt Tørklæde om venstre Arm til Kjendtegn. Jeg inviterede nu de Deputerede at komme ned. En ad Gangen modtoges de af denne Garde, der sex Mand i Geledet tog en [Slesvig-]Holstener i Midten. Ved Synet af de Første begyndte Enkelte i Mængden at raabe og larme. Et kraftigt

udraabt „Stille“ bragte strax Taushed, der ikke blev afbrudt paa Veien. Under denne eiendommelige Taushed og Stilhed, der lignede et Ligtog, og som synlig imponerede de Deputerede, bragtes de gjennem Gothersgade til Hages Bolig i Kronprindsesse-gade. Ligblege af Angst fremstammede nogle af dem en Tak.“

Der er ingen Tvivl om, at Frederiksen har gjort Indtryk. Med sin høje og slanke Skikkelse, med sit kraftige og skarpt skaarne Ansigt, og med sit determinerede Væsen. Augsburger Allgemeine Zeitung veed da ogsaa at berette, at han „bei Anwesenheit unserer ständischen Deputation in Kopenhagen bewährte eine sehr grosze Energie um den aufgebrachten Pöbel von Excessen zurückzuhalten.“ Allerede dette kunde jo være tilstrækkeligt for den paagjældende Brevskriver til at betragte Frederiksen som Diktator i Kjøbenhavn, men naar han tillige præsenterer ham „neben einem Büchsenmacher Christensen“ som „Führer der Volksversammlung im Hippodrom“, da spiller her det Faktum med, at der samme Dags Aften blev holdt et Møde i Hippodromen, for hvilket „Finerskjærer Frederiksen“ var Dirigent, og ved hvilket Bøsse-maker Georg Christensen under Tilslutning talte for, at Kjøbenhavns Borgervæbning skulde omdannes til en Nationalgarde.

Frederiksen er herefter med overalt. Han bliver Medlem af Bestyrelsen for „Kjøbenhavns Væbningssamfund“, der senere paa Aaret (i September) offentliggjør et Forslag, hvorefter Væbningens Medlemmer skulde have Ret til frit at vælge deres Officerer, og han bliver (i April) Medlem af den Komite, der skal arbejde for friere Valg, den senere saa kaldte permanente Valgkomite, der faar særlig travlt, da Tiden nærmer sig for Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling. I den Anledning blev der holdt offentlige Møder den 14 og 16 August i Hippodromen, det første dirigeredes af Balthazar Christensen, det andet af Frederiksen. Det gjaldt om at fastslaa et fuldstændigt Valgprogram. Men paa disse Møder viste det sig, at Frihedspartiets forskellige Bestanddele ikke kunde forliges indenfor det samme Program. Demokraterne og de Nationale maatte skilles, d. e. Folkene fra Hippodromen og Folkene fra Universitetets Solenni-

tetssal. Allerede forinden var Dr. med. S. J. Ballin udtraadt af Valgkomiteen, den 16 August meldte Ploug og Frederiksen sig ud, Frederiksen efter bl. A. forgjæves at have kæmpet for, at Lavsvæsenets Afskaffelse og Næringsfrihedens Indførelse skulde optages paa Programmet. Komiteen var kort forinden bleven supleret bl. A. med Cand. jur. C. Alberti, Overretsprokurator Balthazar Christensen og Redaktør J. A. Hansen, lutter rene demokratiske Elementer, overfor hvilke Frederiksen efter hele sin Natur blev mere og mere national.

Nu var der Krig mellem „Hippodromedarerne“ og „Solenniterne“, og det fik Frederiksen at føle. I Sally B. Salomons Skillingsblad „Nyeste Postefterretninger“ blev han oftere haardt medtagen, fordi han havde sluttet sig til det „mod Demokratiet reagerende saa kaldte liberale Parti“, og i Numeret for 1 September, hvori der berettes, at „den doktrinær liberale Clique“ Aftenen før havde holdt „sit første hemmelige Møde for lukkede Døre i Universitetsbygningen“, hedder det: „Af Arbejderstanden bemærkedes ingen Anden end Hr. Finerskjærer Frederiksen, der rigelig opvartede den udsøgte Forsamling med hine velkrydrede Taler, som han ikke kunde faa afsat i Hippodromen, da Ingen gad høre dem. Der have Dhrr. Clausen og Schow gjort en god Acquisition; vi ønske dem ret af Hjærtet til Lykke dermed: Prosit die Mahlzeit.“ Der blev ikke taget blidt paa ham, men derfor gik han lige støt den Vej, han efter sin nu helt klare ideal-nationale Overbevisning mente at maatte gaa, og han indtog paa en vis Maade en fremragende Stilling, da han paa Møderne i Anledning af Valgene til Rigsforsamlingen stod som Marts-Bevægelsens d. v. s. den nye Tids næsten officielle Opponent mod Bæreren af det gamle System, den forrige Gehejmestatsminister A. S. Ørsted, der søgte Valg. Først var der Prøvevalgsmødet den 25 September i Rosenborgs Brøndsal, men saa kom den 5 Oktober selve Valgmødet, „der skulde give en Kjen-delse for, hvorvidt hin store Bevægelse, der som et Pulsslag gik gennem alt Folket, var Udbrud af en sand og dyb Trang efter ret tilgavns at ryste Absolutismens forhadte Aag af Skuldrene“ eller kun „en let forsvindende Boble“. Paa dette Møde talte

Frederiksen efter „Fædrelandets“ Referat mod Ørsted i „et smukt og ofte begejstret Foredrag“; bl. A. bebrejdede han ham den ældre Regerings Politik med Hensyn til Slesvig og forholdt ham særlig dens Optræden mod Peter Hiort Lorenzen, da han den 11 November 1842 havde talt Dansk i den slesvigske Stænderforsamling. Om den Hensynsfuldhed, Oppositionen fra hans Side blev ført med, ligger der forøvrigt et Vidnesbyrd i, hvad Frederiksen med synlig Glæde har nedskrevet om dette Møde: „Etatsraad Th. Suhr, der arbejdede for Ørsteds Valg, kom hen til mig og komplimenterede mig for den Maade, hvorpaa jeg havde behandlet Ørsted, ved altid at vise ham personlig Hensyn og udelukkende angribe hans offentlige Færd.“

Som bekendt blev Ørsted valgt, endog med et overvældende Flertal. Han fik 563 Stemmer imod 206, der faldt paa Modkandidaten, Skoledirektør V. A. Borgen. I Oktober 1848 blev ikke Alt set med de samme Øjne som i Marts, og saa var Frederiksen i alt Fald paa eet Punkt mindre egnet til at samle de københavnske Borgere i denne Kamp. Han var Talsmand for Næringsfriheden, som de københavnske Næringsdrivende i høj Grad frygtede. „Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn“, der efter sine Love, kun kunde optage Haandværkere, „som efter aflagt Prøve havde vundet Mesterret“, og derfor, i 1846, havde vraget Frederiksen som Medlem, havde sat A. S. Ørsted paa sin Valgliste, og i „Flyveposten“ for den 4 Oktober opfordrede „En Haandværker“ sine Standsfæller til at stemme paa Ørsted som Folkets sindige Ven, der vilde modarbejde Anarki og vilde forsvare Haandværkerstanden mod den ødelæggende ubundne Næringsfrihed, som det var Ministerpartiets Hensigt at gennemføre. Frederiksen ligesom mistænkeliggjøres herved, han stod jo paa Ministerpartiets Side. Men var der En, der ikke klyngede sig til Magten og ikke saa paa personlig Fordel, var det ham. Han havde ikke et Øjeblik ladet sig friste til selv at søge Valg, han afslog kort efter et direkte Tilbud om at blive kongevalgt Medlem af Rigsforsamlingen, ja han lod sig end ikke stanse i, hvad han troede rigtigt, af personlige Venskabsforhold. Ved et Prøvevalg i Kasino den 3 Oktober, ved hvilket Professor C. N. David,

der stillede sig mod Tømmermester H. H. Kayser, skjøndt indbudt ikke kom tilstede, advarede Frederiksen — efter „Fædrelandet“ — i et livligt Foredrag Vælgerne mod paa Valgdagen at lade sig henrive af Professorens Talegaver og dialektiske Færdighed!

Men hvorledes var det muligt, at Frederiksen, om hvis vanskelige økonomiske Forhold vi have hørt, paa denne Maade kunde deltage i det offentlige Liv. Det skyldtes Tschernings Velvilje. Da Tscherning den 22 Marts blev Krigsminister, forestod han for Handelshuset Puggaard & Hage Ombygningen af dets store Ejendom i Torvegaden ved Knippelsbro. Det Arbejde maatte han opgive, men efter hans Forslag blev dets Fortsættelse betroet Frederiksen, og Tscherning gjorde Mere endnu. Vi kunne læse det i Sally B. Salomons „Nyeste Postefterretninger“. I Numeret for den 4 November 1848 staar der: „Finerskjærer Frederiksen, som afløste vor Krigsminister som Inspektør ved den Bygning, D'hr. Puggaard opføre paa Christianshavn, er nu bleven udnævnt til, tro vi, Magasinforvalter ved Castellet.“ Og Efterretningen var rigtig. Selve den nævnte Stilling var ikke betydelig, men den var ogsaa kun tænkt som en Gjennemgangsstilling. Tscherning vilde have Frederiksen til Raadighed ved den Reform af Hærens Intendanturvæsen, som han tilsigtede. Men heraf — blev der Intet. Endnu i samme Maaned afgik Tscherning som Krigsminister, og den Mand, der blev hans Efterfølger, fortsatte ikke de paagældende Planer.

Saa sad Frederiksen da, ikke helt med sin gode Vilje, som en mindre Bestillingsmand. Lønnen var ikke stor, hvorfor han ogsaa søgte andet Arbejde. Han organiserede saaledes det Varelotteri, som den ovenfor nævnte Grosserer Sommer den 30 Juli 1851 under Navnet „Den kjøbenhavnske Forening til Industriens Fremme“ fik Bevilling paa. Forholdene trykkede altsaa paa forskjellig Maade, men derfor opgav Frederiksen ikke sine politiske Interesser. Han var alt Andet end tilfreds med Helstats-Ministerierne Bluhme (1852) og Ørsted (1853), og da Marineministeren i det første af dem, Kommandørkaptajn Sten Bille, i August 1852 søgte Valg til Folketinget, var Frederiksen mellem

Indbyderne til et Vælgermøde, for hvilket han blev Dirigent. Paa dette Møde, skriver „Fædrelandet“, indlod han sig, „paa det især i store Forsamlinger vovelige Foretagende af en Dirigent selv at interpellere“. Men een Gang begyndt at deltage i Diskussionen blev han ved dermed paa en saadan Maade, at Mødet efter „Fædrelandets“ Mening endte „interessant“. Bladet takker ham for, at han fik fremdraget en af højtstaaende Officerer iværksat mislig Valgagitation til Fordel for Ministeren. Men selvfølgelig gavnede han sig ikke herved som Forvalter i Kastellet; i April 1854 fik han, under Ministeriet Ørsted, sin Afsked fra 1 Juli s. A. at regne.

Nu stod han paany ledig paa Torvet, og han var derfor strax rede, da Interessenterne i den saa kaldte Lillemølle paa Kristianshavns Vold opfordrede ham til at etablere en Dampmølle for dem i en Ejendom nedenfor Volden. Stillingen her blev dog ikke af Varighed, og 1855 oprettede han da en mindre Møbelhandel. Men Møbelhandler Frederiksen interesserede sig lige saa meget for offentlige Anliggender som Finerskjærer Frederiksen og Forvalter Frederiksen. Han blev Formand i Bestyrelsen for det i Lille Regnegade grundlagte Dampkøkken, da Stifteren Julius Hellmann trak sig tilbage; han kæmpede her en forgjæves Kamp for at holde det oven Vande. Og saa virkede han desuden med stor Kraft for, at Næringsloven af 1857 blev gennemført.

Da Overretsassessor Otto Müllers Forslag til en frisindet Næringslov udkom, var Frederiksen ivrig for, at Industriforeningen skulde støtte det. Han blev Medlem af et i den Anledning nedsat Udvalg, hvis Betænkning, der paa sine Punkter næsten gik videre end Forslaget, vedtoges af Foreningens Bestyrelse. Men Frederiksen slog sig ikke til Ro hermed. Da Haandværkerforeningen i November 1857 sendte en Deputation til Frederik VII, der opholdt sig paa Frederiksborg, for at fraraade Næringslovens Sanktion, og yderligere paatænkte en Massehenvendelse til ham, fik han i flyvende Fart en Adresse i Stand i modsat Retning, fik talrige Underskrifter paa den og overrakte den i Spidsen for en Deputation (Kammerherre Fr. Feddersen, Bager Troels Marstrand,

Universitets-Instrumentmager C. Nyrop og Skræder N. Nørholm) den 27 December ved en Avdiens paa Frederiksborg. Kongen tog imod den med Velvilje, og to Dage efter sanktionerede han Loven.

Dette var en Begivenhed i Frederiksens Liv. Han saa nu Noget gennemført, der i Aaringer havde ligget ham paa Sinde. Trods det Uregelmæssige, det Springende, det tilsyneladende helt Usammenhængende i hans stærkt skiftende Virksomheder, gaar der dog sikkert ligesom en rød Traad igjennem det Hele. Han er i Virkeligheden stærkt knyttet til den Stand, han tilhører, den industridrivende Stand, Haandværkerstanden. Han vil absolut hjælpe den. Han vil hæve den. Men det kan efter hans Mening kun ske ved at den frigjøres for de snærende Baand, han selv havde følt, at den holdtes nede ved, imod hvilke han selv havde søgt at arbejde sig frem. Fjenden er de bundne Lav, og derfor er han den uforsonlige Modstander af det forældede Lavsvæsen. Men ved Siden heraf ser han godt, at det ikke er tilstrækkeligt blot at skaffe Frihed, dertil havde han selv for stærkt følt Trykket af manglende Kundskaber og manglende Midler. Det kan da ogsaa paavises, at han i begge disse Retninger har søgt at gjøre hvad han formaaede. I nogle efterladte Optegnelser skriver han: „Det var væsentlig efter min Tilskyndelse, at daværende Snedker Lasenius Kramp fik dannet det tekniske Selskab og Skole“ (1843), og sikkert er det ogsaa, at han under vanskelige Forhold trofast stod ved denne sin Vens Side som et meget aktivt Medlem af Bestyrelsen for det tekniske Institut. Han forlod det først i 1859, da Haandværkerforeningens Indflydelse her blev ham for stor; den Indflydelse var nemlig altid fjendtlig mod Næringsfrihedens ihærdige Talsmand. — Og nu Haandværkerstandens økonomiske Stilling. I saa Henseende kan der peges paa Oprettelsen af Kjøbenhavns private Laanebank i 1854. Paa en Tid, da Nationalbanken var det eneste Pengeinstitut i Kjøbenhavn, var det en Bedrift at faa et saadant Institut i Stand, og han fik det. Han skriver herom: „Jeg formaaede flere bekendte Mænd til at være Medindbydere og skrev Udkast til Statutterne“. Ser man dem efter, staar der i § 2, at Bankens Formaal er, „at gjøre

Udlaan til Haandværkere og andre Næringsdrivende mod antagelig Sikkerhed og muligst billig Rente“. Der er ingen Tvivl om, at han herved har gavnet mangan Haandværker og Industridrivende.

Det ovenstaaende Citat af hvad Frederiksen skrev om Laane-banken fortsættes forøvrigt saaledes: „Da Aktieselskabet var konstitueret, tilbød man mig Direktørposten, som jeg — desto værre — ikke kunde modtage dengang“, han var paa den Tid engageret af Lillemølles Interessentskab. Men dog vilde Skjæbnen, at han skulde blive Bankdirektør. I Bestyrelsen for Kjøbenhavns Dampkjøkken traf han sammen med Kommerceraad J. W. Heyman, der omgikkes med Tanken om at faa oprettet en ny Laanekasse for Haandværkere. Frederiksen fik Indflydelse paa hans Hensigter i saa Henseende, og i 1862 startedes da Industribanken med Frederiksen som Direktør. Banken skulde „lette Adgangen for de Industridrivende, navnlig Haandværkerne, til at paabegynde, fortsætte eller udvide en gavnlig Virksomhed“. Og nu kom der lykkelige Aar for Bankens Direktør. Virksomheden trivedes godt. Bankens Aktiekapital der i 1862 kun udgjorde 30,000 Rd., voxede efterhaanden, til den i 1871 udgjorde 500,000 Rd., og Udbyttet, den gav, var jævnt stigende fra $5\frac{1}{3}$ pCt. til $6\frac{1}{2}$ pCt. Frederiksen indtog nu en Stilling, hvad der bl. A. viste sig, da den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1872 forberedtes. Han blev et betydende Medlem af Bestyrelsen for det Aktieselskab, der skulde opføre en Bygning til Brug for Udstillingen, Industriforeningens nuværende Ejendom paa Vesterbrogade.

Og da Udstillingen var forbi, fik han dannet endnu et Aktieselskab, „Basaren for Industri og Kunst“, der fik Lokale i Bygningen og skulde „lette Afsætningen af Industriens og Kunstens Frembringelser“. Det var en gammel Tanke hos ham, der herved blev virkeliggjort. I Industribankens Statuter havde han bl. A. faaet indført, at naar Forholdene gjorde det muligt, skulde den „oprette et større Udsalgssted — Basar — for færdige Frembringelser, paa hvilke ved Indleveringen vil blive givet Forskud“, men Banken fik aldrig Lejlighed til at faa Tanken realiseret. Nu naaede han det ved et selvstændigt Aktieselskab, hvis Virksomhed dog vandt saa ringe Tilslutning, at det allerede blev

opløst i 1874, hvad der var ham alt Andet end behageligt. Han havde haabet herved at have kunnet gavne, navnlig den lille Industri.

Nu kastede han sig med dobbelt Iver over sin Bankvirksomhed. Der var paa denne Tid en næsten ufattelig Grøde i Danmarks økonomiske Udvikling. Der stiftedes industridrivende Aktieselskaber som ingensinde før med store Aktiekapitaler, og Industribanken maatte nødvendigvis følge med. I 1873 fordobledes da dens Aktiekapital, den blev nu paa een Million Rigsdaler, og fra tidligere at have hjulpet „navnlig Haandværkerne“, skulde den nu ogsaa gjøre storindustrielle Forretninger. Men Resultatet heraf blev, at Banken ved Slutningen af 1876 havde tilsat Halvdelen af sin Kapital. Det Røre, som herved opstod, foranledigede Frederiksen til strax at søge sin Afsked, hvorpaa det kom til en bevæget Generalforsamling den 27 Februar 1877, i hvis Forhandling han deltog. „Den 1ste Marts 1877 forlod jeg Banken“, skriver han, „efter i 15 Aar at have været dens Leder og med Bevidstheden om efter yderste Evne at have varetaget dens Tarv“. Det havde han ogsaa, og Alt vilde sikkert stadig være gaaet godt, hvis den var bleven ved de smaa Industriforhold, ved Haandværkerforholdene. Dem havde han Hjærte for, dem havde han selv gennemlevet, dem forstod han.

Saa levede han derefter sine sidste Aar som Privatmand i Kjøbenhavn, idet han stadig trofast deltog i Industriforeningens Arbejder. Den lykønskede ham da ogsaa, da han den 10 Maj 1890 fyldte 80 Aar. Men allerede Aaret efter, den 12 Februar 1891 lukkede han sine Øjne.

Indtil det Sidste var han rask og stærk; som altid selvsikker i sine Meninger, som han gjerne og omstændeligt udviklede; stadig frisindet paa en vis gammeldags, ridderlig Maade, men fremfor Alt i enhver Henseende dansk. Da hans ene Principal i Paris var bleven dræbt ved Fieschis Attentat og den anden tilbød ham Ledelsen af et Dekupør-Værksted for senere at blive Medindehaver af den samlede Forretning, havde han, som ovenfor antydet, afslaaet Tilbudet. Han vilde ikke bindes i Paris, han vilde hjem igjen til Danmark. Det samme var Grundtonen, da

han kort efter forlovede sig dernede; hans Forlovede maatte ikke fortrænge hans Fædreland. Og paa lignende Maade stillede han sig, da der omtrent tredive Aar efter tilfaldt hans anden Hustru en stor fransk Arv, hvorimellem et Vinbjerg ved Bordeaux. Trods fremkommende Ønsker i modsat Retning kunde Vinbjerget ikke drage ham til sig. Det blev solgt, og han forblev med sin Familie i Danmark. Til det Sidste stod han saaledes, at det for Enhver, der kjendte ham, faldt saa naturligt, at han med sin sangvinske Karakter, sit levende Frisind og sine stærke nationale Følelser havde været med at spille en Rolle i 1848. Han stod som en Type fra det Aar, da Danmark blev frit og dansk.

Foged Heiberg i Mandal.

Af D. Thrap.

Min Faders yngste Søster Wilhelmine Thrap blev paa sin 19de Fødselsdag — 19 Novbr. 1814 — gift med den uforglemmelige Gabriel Martin Heiberg. Han var Sønnesøn af Nykirke-Presten, Provst Gabriel Heiberg, der døde 15 Nvbr. 1768 og af Pontoppidan fik Karakter af „en erudit og i Guds Sag vel intentioneret Mand“. Hans Fader Gabriel Severin Heiberg (f 1742, † 1831) var Officer og blev 1784 Foged paa Lister med Bolig i Lyngdal, hvor han blev gift 1785 med Martine Balle. Hun døde Aaret efter, og han ægtede 1788 hendes Søster Viveke. De var Døtre af Cancelliraad og Sorenskriver Christian Severin Balle. Da Dattersønnen Gabriel Martin Heiberg, der var født 29 Septbr. 1789, voxede til, kom han paa Bedstefaderens Kontor, og jeg har en Formodning om, at dette for den aller væsentligste Del blev hans Skole. 17 Apr. 1811 fik han juridisk Examen i Modersmaalet, blev som Prokurator boende i Lyngdal, hvor han — som sagt — 1814 blev gift med min Tante. Han fik en god Praxis og blev tillige den første Jæger paa mange Miles Afstand, en Kraftens Mand, der aldrig havde vidst, hvad det var at være bange. Lykken føjede ham ogsaa i det Stykke, at han fik være med i den Tid, da Bønderne ikke vilde tro paa sine Bankaktier og

solgte dem for en Bagatel, om de ikke ligefrem gav dem bort. 1825 blev han Foged i Mandal efter en Stockholmsfart, som han fandt ganske i sin Orden. Han var nævnt som Nr. 3 og kunde i Anciennitet maale sig med Nr. 1 og 2. Det var meget langt fra, at han skulde gjøre Lykke med sin Fransk, thi om det skjønne Sprog havde han ingen Anelse, men han har maaske gjort Lykke ved sin stoute kraftige Skikkelse. Kundskaberne var vel i det hele hans svage Side, men stærk blev han som Foged og Politimester, og der stod en Skræk af ham mange Mile paa samme Tid som maaske ingen Embedsmand i Landet var mere elsket. Karakteristisk er her en Historie om en Lodsoldermand fra en af de vestlandske Smaabyer, der var en stor Trompeter, men af Udseende meget lig Heiberg. Han kom engang til Kristiansand, og ved Landstigningen kolliderede han med den i sin Tid bekjendte Bryggepøbel i denne By. Han rejste sig i sin fulde Højde og brølede: „ved du hvem jeg er?“ — „O, det er Fuden fra Mandal!“ lød det fra Sværmen, der flygtede til alle Kanter.

Sin Indtræden i Mandal gjorde Heiberg ved en Bekjendtgjørelse om, at Forbudet mod at holde Dandsebod uden Øvrighedens Tilladelse virkelig var gjældende. Her var stor Trafik i Mandals ypperlige Havn, Kleven, hvor altid mange Fartøjer søgte ind med eller uden Havari, naar det stormede. Det var et ilde berygtet Hul, og det kunde nok trænges, at Politiet tog sig lidt af Tingene dernede. Den første Dandsebod-Vært paa Stedet lod Fogden vide, at han gav ham og hans Forbud en god Dag og lod Fiolerne lyde. Han blev da stævnet op paa Thingstuen, mødte og blev grov. Fogden var hidsig, for op og — gav ham en under Øret. Saadant hørte ikke til Sjeldenhederne i de Dage og blev ikke meget bemærket. Man tog gjerne imod sine Prygl, men denne Mand, som var en Kjæmpe, slog igjen. Der blev en formelig Batalje, der varede $\frac{1}{2}$ Time, men endte med at Fogden blev Sejrherre. Dermed sluttedes Fred. Dandsebodmanden hængte Fiolen op og blev Fogdens bedste Ven paa Stedet, hvor han lige til sin Død altid var tilrede, naar han kunde gjøre sin Øvrighed en Tjeneste.

I 1850-Aarene havde Fogden det travlt med at gjenoplive

Forbudet mod Cigarrøgning paa Gaden. Man tog det nok saa gemytlig og gjemte Cigaren, naar Fogden var i Farvandet. Men engang gik han en Sommeraften over Mandals Bro og mødte 4 engelske Matroser røgende. Han gik hen og slog med sin Stok Cigaren af Munden paa den ene, der var synlig beruset og greb til sine naturlige Vaaben. Alle 4 faldt nu over Fogden, der kjæmpede som en Løve og temmelig snart drev dem alle paa Flugten. Der blev ikke Tale om videre Forfølgelse fra Justitsens Side under saadanne Omstændigheder.

Det vil sees, at Fogden var anlagt paa den summariske Fremgangsmaade, og paa de gavnlige Virkninger af den havde han en meget fast Tro. Det hændte ikke saa ganske sjelden, at unge Gutter blev anmeldte for Tyveri. Han beordrede dem op paa Kontoret og afgjorde Sagen med sin Stok paa deres Ryg. Det er ganske vist, at adskillige unge Mennesker paa denne Maade blev frelste fra Tugthuset og Forbryderbanen, og Fogden kunde ikke uden Stolthed tale om hvad han havde udrettet til blivende Gavn for de unge Folk, men om Lovligheden maatte man jo ikke tale højt. Han kunde saaledes faa Ubehageligheder med sine Sorenkrivere, naar der blev Spørgsmaal efter en eller anden Misdæder, og Fogden kun svarede: „han har faaet sine Prygl, nu stjæler han ikke mere!“ Paa den bedste Fod stod han med sin sidste Sorenkriver Mons Lie, Digteren Jonas Lies Fader, en af Landets dygtigste Dommere. Da han søgte Embedet, skrev han til Amtmanden, at han havde hørt saa meget om den gamle Foged Heiberg og bad Amtmanden sige sin uforbeholdne Mening om Manden, at han kunde bestemme sig derefter. Han fik det Svar: „Foged Heiberg er den Mand, som aldrig har været bange for Nogen eller Noget.“ Med Amtmænd var Fogden ellers i høj Grad begunstiget. Den længste Tid havde han Oluf Borch Schouboe, der havde staaet i et faderligt Forhold til hans Hustru og hendes Sødskende. Efter ham kom den humane Carl Falsen, der efterfulgtes af Mathias Bille Kjørboe, Fogdens gamle Ven. Alle disse saavel som hans sidste Amtmand, Niels Vogt, har vidst at vurdere Fogdens gode Egenskaber og at tage sig af ham, om det gjordes fornødent.

Jeg vilde ønske, at jeg kjendte lidt mere til min gamle Onkels Bedrifter, men det er kun lidet deraf, som er kommet til min Kundskab. Det mærkeligste, jeg har hørt om ham, er vel Anlægget af Vejen fra Mandal op til Holme. Bønderne vilde ikke paa nogen Maade til med dette, og Oppositionsaanden i Jaabæks Hjembygd har altid været vaagen og slem at faa Bugt med. Her skulde det dog vise sig, hvor langt den kom. Fogden iførte sig hans Majestæt Kongens Vest og Hue, kørte op til Holme og tog Bopæl hos Presten en Maanedes Tid. Nu fik Bønderne andet at vide, og i en Fart kom de ud paa Vejarbejde, medens Foden med sin gode Stok vandrede i sin fulde Værdighed op og ned paa den nye Vej, der i Løbet af en Maanedes Tid blev saa god, at den stod i 28 Aar. I Ingeniørvidenskaberne var han ikke mere hjemme end i den hebraiske Grammatik, men med sund Sands lærte han snart, hvorledes man bærer sig ad med at anlægge en Vej, og Arbejderne — ja de lærte hurtig at gjøre sin Pligt. Det har da heller ikke gaaet med Frygt alene, thi naar de gjorde hvad de skulde, var han hos dem med sine fornøjelige Jagthistorier, og trængte Nogen til Penge, saa var hans Pung altid aaben, — men ve den, som ikke gjorde sin Pligt, og vovede Nogen at mukke, blev hans Mund snart stoppet paa den eftertrykkeligste Maade. Ritmester Bernt Lund, der længe havde opholdt sig som Vejbygger i Mandal, fortalte mig denne Historie ved Fogdens Guldbryllup 19 Novbr. 1864.

Hvis man efter dette tænker sig Fogden som en meget stræng Mand, saa er det en stor Fejltagelse. Det var den kraftige Natur og den gammeldags Opfatning af en Øvrighedspersons Betydning, der tillod ham at gaa frem paa en myndig Maade, hvor det efter hans Formening krævedes, men han var Kjærligheden og Godheden selv, om han end skulde have sin Vilje. Var Nogen i den Stilling, at han skulde tugtes, saa var Fogden strax god, naar han faldt tilføje, men rigtignok ikke ellers. Hvor godt det var at være i hans Hus, kan man forstaa deraf, at jeg under mine mange Besøg der fra 1857—81 altid fandt de samme Tjenestepiger, — men ikke de samme Tjenestegutter. Dette sidste havde den ejendommelige Grund, at en Bonde, der var

rigt begavet med Sønner, først bragte Fogden sin ældste Pøde i Tjeneste. Da denne havde været der i nogle Aar, kom han og hentede ham hjem for at faa Nr. 2 anbragt i hans Sted, og saaledes hele Rækken ned over. Der var nok 5. Tjenesten hos Fogden var altfor god til at nogen af Gutterne skulde gaa Glip af den.

Huset hos Fogden var altid aabent for den lille Bys Ungdom. Aftensbord var altid dækket til flere end Familien, og de unge Mennesker vilde gjerne op og røge en Pibe med den gemytlige gamle Foged. Da gik det paa gamle Jagthistorier løs, og man kunde nok høre en rungende Latter af og til, men egentlig Lystighed var der ikke meget af. Dog skal den have været ganske betydelig i Bjørnejagternes Dage. Fogden havde selv nedlagt 3 Bjørne. Mod den ene af dem havde hele Mandals Ungdom været ude paa Klappjagt. Da Skovkongen var falden for Fogdens Kugle, drog man efter en god Frokost de Par Mile hjem i Kanefart, først Bjørnen, saa Fogden i sin Spidsslæde, saa hele Ungdommen paa Langslæder. Hele Toget standsede ved Fogdens Hus, hvor man fejrede Begivenheden ved et godt Maaltid og lidt Drikke bagefter.

Jagten var Fogdens Liv, og hans Gaard var til sine Tider et helt Menageri af Ræve, Ørne, Hubro'er o. s. v. Lige til sin høje Alder maatte han være med paa Graagaas-Jagterne ved Lindesnæs, som Mandals Ungdom aarlig foranstaltede. Man magede det altid saa, at Fogden traf — længe efter at hans Haand var bleven ubrugelig til at holde Geværet i Stilling.

En noblere Mand har jeg aldrig kjendt. Aldrig har fattige og ulykkelige Mennesker havt en bedre Ven. Sin Pung havde han altid aaben, og saa var der ikke mere at spørge om den Ting. Han og hans Hus lagde aldrig nogen Overflod for Dagen, og man levede altid tarvelig der, men man maatte tillige have en Fornemmelse af, at Intet manglede. Paa Kontoret kunde Fogden se grætten ud, men havde han vendt det Ryggen, saa var der idel Glæde, og den rungende Latter i anden Bas hørtes lang Vej. Et mere harmonisk Ægtepar end Fogden og hans Hustru kunde vanskelig findes. Begge havde et ypperligt Humør

og var meget glade i at stelle med sit lille Jordstykke og sin Have. Sognepresten i Mandal C. W. Koren sagde (1871), at det var disse 2 Gamle, der havde givet Mandal sit Præg, og at den gemytlige — man kunde næsten sige huslige — Tone, der herskede i den lille By, for en væsentlig Del skyldtes dem. Han havde vist Ret. De Gamle havde Guldbryllup 19 Novbr. 1864, og det var en Festdag for hele Byen. Fogden holdt sig godt flere Aar efter denne Højtid, men da han 1867 havde taget Afsked, blev han snart sløvet og døde 30 Juli 1872. Hans Hustru overlevede ham i 11 Aar til 2 Juni 1883.

Tegnet af Paul Sp. om. 1789.

Dr. Hans Ludwig Lorch.

Bidrag til Landsdommer Gustav Ludvig Badens Biographi.

Af Gustav Ludvig Wad.

I „Dansk biogr. Lexikon“ har jeg for adskillige Aar siden leveret en kort Biographi af min Oldefader, Landsdommer Baden. Beskjæftigelsen med dette lille Arbejde gav mig Lyst til at fordybe mig yderligere i Studiet af hans ikke sædvanlige Livssførelse, saa meget mere som jeg nu er den eneste, der sidder inde med Overleveringer fra hans nærmeste Kreds, og adskillige Badenske Familiepapirer ere nedarvede til mig. Flere Omstændigheder have hidtil hindret mig i at bearbejde Stoffet: Vanskelighederne i Provinsen ved at benytte Hovedstadens Archiver og Bibliotheker og meget mere. Da jeg nu imidlertid er bleven opfordret til at levere et Bidrag til det Jubilæumshefte, som udgives af Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personallistorie, har jeg paabegyndt Udarbejdelsen af Badens Biographi, hvoraf det følgende Stykke omfatter hans Levned indtil 1805.

Da den senere saa navnkundige Philolog og Critiker Mag. *Jacob Baden* i Aaret 1763 drog til Altona for at overtage Embedet som Rector ved det derværende Pædagogium, havde han kort iforvejen holdt Bryllup med sin Moders Søsterdatter, Frøken *Sophie Louise Charlotte v. Klenow* af en adelig, men — skjønt den kunde glæde sig ved Kongehusets særlige Bevaagenhed — fattig Familie. Skuddagen den 29. Februar 1764 fødte hun sin første Søn, der i Daaben den 5. Marts efter sin Morfader fik Navnene *Gustav Ludvig*. Da *Jacob Baden* allerede to Aar efter forflyttedes til Helsingør som Conrector, fra 1770 Rector, ved Latinskolen, bleve G. L. Badens Barndomsminder knyttede til denne i de Tider saa livfulde By, der frembød meget, der kunde fængsle den opvakte Dreng; han har sikkert allerede da benyttet enhver Lejlighed til at se sig om, ogsaa udenfor Byens snevre Enemærker, saa han, som han senere har udtalt, havde et nøje Kjendskab saavel til Sjællands som til Skaanes Øresunds-Kyster. Hans Hjem var lykkeligt; under jevnt gode Kaar opdroge hans Forældre tre Sønner — foruden *Gustav*: *Torkel*, født 1765, og *Jacob*, født 1768 — og hos Rector *Baden* henlevede hans fortræffelige gamle Moder sine sidste Aar, lykkelig ved at

se den Søn, for hvis Uddannelse hun havde vist den kjærligste Omhu, vinde mere og mere Anseelse; da han faa Maaneder før hendes Død 1774 fik Professor-Titelen (Professor extraord. ved Kjøbenhavns Universitet), en Titel, der den Gang var i Anseelse, var hun den, der var mest fornøjet over den. Bolig for Rector, Conrector og 3 Hørere fandtes i Hospitalsbygningen, det gamle Carmeliterkloster, der i sin nederste Etage ogsaa rummede de ikke hyggelige Skolestuer, som Steffens beskriver i „Was ich erlebte“ I.

I denne Skole, der under Jacob Badens udmærkede Styrelse nød stor Anseelse og havde et forholdsvis stort Antal Disciple, 50 og derover (i 1803 kun 7), og søgtes af mange udenbys, lagde G. L. Baden Grunden til sin Lærdom. Han var en meget dygtig Discipel, og et Par Gange fik han ved den aarlige Præmieuddeling, hans Fader havde indført, en Bog til Belønning. Rigtignok har han ogsaa en Gang en Anmærkning for „slet Opførsel mod Hr. Amberg“; men da næsten alle hans Kammerater have den samme Vedtegning, betyder det næppe andet, end at han har deltaget i en af de i en Skole saa jevnliges smaa S sammensværgelser. Sine Skoletimer forsømte han, i Modsætning til Andre, saa godt som aldrig, hvad han vel ogsaa som Rectors Søn vilde have haft vanskeligt ved; derimod synes han at have taget sig det lempeligere end sine Skolefæller med at indfinde sig til Kirketjenesten og Skolebønnen. For øvrigt mindedes Baden endnu som Olding Julemorgens Froprædiken i hans Skoletid, og som en Lykke betragtede han det, at han havde nydt sin Confirmationsforberedelse hos Bastholm i det Aar (1777—78) denne berømte Rationalist var Præst i Helsingør, hvor han ofte kom hos Rector Badens, der i ham havde en oprigtig Ven. Bastholms gejstlige Talekunst vedblev at staa for Jacob Badens Sønner som et Vidunder, og endnu 1845 vidste den yngre af dem, Philologen Professor Torkel Baden, ingen bedre Compliment at sige daværende Professor H. L. Martensen for den Tale, han holdt ved mine Forældres Bryllup, end at den mindede ham om Bastholm. Man kan forestille sig Martensens Udtryk, præget af den højeste Grad af Overraskelse.

I Aaret 1780 var Baden — samme Aar som hans Fader

kaldedes til virkelig Professor ved Universitetet — moden til at dimitteres, og sammen med ni andre, af hvilke kun to vare fra Helsingør, de øvrige Nordmænd og Bornholmere, blev han i Efteraaret, sexten Aar gammel, Student (med laud.). Ved hans Immatriculation 2. October anføres Philosophen Børge Riisbrich som hans Privatpræceptor. Naar han „uafhængig af Forældre, der tro, at Græsk og Latin bidrage til Saligheden“, skriver Baden mange Aar senere i et Brev, havde fulgt sin Ungdoms Lyst, havde han nu utvivlsomt vendt sig fra Studierne og fulgt sin mødrene Families militaire Fodspor. Hvor megen Kamp det har kostet ham at rette sig efter sine Forældres Ønske, vides nu ikke; men det har nok knebet for ham ikke at maatte følge sin Tilbøjelighed, og denne Kamp har maaske sat sine Spor i det foreløbige Resultat af Studierne; han indrømmer selv, at han „efter al Fortjeneste“ til anden Examen fik *non* for Logik, et Fag, hvori han dog senere med Flid søgte at indhente det forsømte. Til Embedsstudium valgte han Retsvidenskaben, der den Gang ved Universitetet var repræsenteret af Mænd som Kofod Ancher og Stampe, af hvilke dog ingen holdt Forelæsninger, Jac. Edv. Colbiørnsen, Obelitz og Nørregaard. Sidstnævnte var vistnok den flittigste Docent, og Baden omtaler hans fortræffelige *dona docendi*; for Colbiørnsen har han ikke Lovord nok, og som Bevis paa, hvor søgte hans Forelæsninger vare, anfører han, at Colbiørnsens Collegium over dansk og norsk Kirkeret besøgtes af flere ældre Mænd, hvoriblandt Fr. Münter (den senere Biskop), H. N. Nissen (senere Etatsraad og Professor) og Rothe (senere Assessor i Højesteret). Af disse blev Nissen, der var en fortrinlig Jurist, en Ven af Baden, og Venskabet fornyedes mange Aar senere, da Omstændighederne førte Nissen til Odense som Dommer. Af andre Venner fra Studenteraarene nævner Baden den siden saa bekendte Statsretslærer, J. F. V. Schlegel, til hvem han vedblev at staa i venskabeligt Forhold.

Af de mange jevnaldrende, han lærte at kjende paa Elers' Collegium, hvor han paa Grund af sit Slægtskab med Stifterne havde Bolig fra Nov. 1781 til Marts 1787, vides han ikke at have sluttet sig nærmere til nogen. Paa dette Collegium, hvor

han var indtegnet som *historiæ et politices ut et juris publici studiosus*, maatte han efter de gjældende Regler aarlig holde latinske Disputatser, der alle drejede sig om juridiske Emner, f. Ex. *de societate conjugali* (1782), *de interpretatione legum* (1783).

Sit Studium afsluttede han 24. Jan. 1784 med juridisk Embedsexamen (laud.); Colbiørnsen gav ham „et berømmeligt og vel fortjent Vidnesbyrd baade for hans Lærvillighed og Flid og ej mindre for hans anstændige og smukke Opførsel“.

Det var nu den unge Candidats Hensigt ved Hjælp af Rejsestipendier, som det næppe kunde være vanskeligt for ham at opnaa, at fortsætte sine Studier i Udlandet. Men det kom til at gaa ganske anderledes, end han tænkte.

Først vilde han besøge sin Farbroder, den som Bondeven og Landøconom fortjente Kammerraad Torkel Baden, der var Inspecteur paa det kongelige Gods Baadesgaard paa Laaland. Denne Onkel stod ham nær; han havde staaet Fadder til Baden, der fra Helsingør jevnlige besøgte ham, medens han boede paa Rygaard ved Bernstorff, hvor Johannes Ewald en Tid fandt et Asyl i hans Hus. Saavel Baden, der et Sted siger, at Klopstock levede vel, fordi han var en Tydsker, medens Ewald led Nød, som hans Broder Torkel mindedes fra disse Besøg den ulykkelige Digter som stærkt forfalden til Brændevin, hvilket har foranlediget afdøde Rigsarchivar Jørgensen til i sit Skrift om Ewald (Side 105) at give Torkel Baden en umotiveret Reprimande for hans „brutale Sprog“.

Paa Laaland stiftede Baden Bekjendtskab med Præstefamilien Ramus i Stokkemark. Provst *Christian Ramus*, en Søn af den ældre Biskop Ramus og Broder til den yngre, havde i sit Ægteskab med *Barbara Thestrup* to Sønner: den med Baden næsten jevnaldrende *Christian* (død 1832 som Directeur for Mønt- og Medaillecabinetet), hvem han kjendte fra Kjøbenhavn, og den noget yngre *Frants* (død 1807 som Amtsforvalter i Nykjøbing), samt Datteren *Francisca Margrethe*, født 20. Sept. 1763. Hun var en elskværdig ung Pige, næppe synderlig smuk efter hendes Silhouette at dømme, den eneste Gjengivelse af hendes Træk, som nu haves; hun haltede dertil en Smule som Følge af, at

Ammen i hendes spæde Barndom havde tabt hende. Med hende forlovede Baden sig under sit Ophold paa Baadesgaard¹⁾. Saa ung som han var, kun tyve Aar, synes det næsten, at han tidligere har været indtaget i en anden Præstedatter; ved at omtale, hvorledes det i hans Ungdom ikke ansaas for passende for Besøgende paa Herregaarde at kjøre op for Hoveddøren, naar de da ikke vare *pares curiæ*, idet man ventede, at de artigt stode af i Ladegaarden, fortæller han, at han kjendte en gammel Præst, som holdt saa strengt over denne Ydmygheds Skik, at han med Kone og Børn, selv i det sletteste Vejr, altid aftraadte paa Møddingen; „som jeg tror, skriver Baden, tabte jeg og hans Yndest,

¹⁾ Baden og hans Forlovede vare, hvad de næppe selv vidste, fjernt beslægtede, idet de begge nedstammede fra den bekjendte Odense Magnat Oluf Bager, som det ses af denne Tavle:

Oluf Nielsen Bager, Raadmand i Odense † 1602, g. m. Margrethe Clausdatter † 1581.	
Else Bager g. m. Hans Friis, Raadmand i Odense	Mag. Oluf Bager, Vicarius i Odense, g. m. Barbara Pedersdatter
Barbara Friis g. m. Rasmus Pedersen, Borger i Kjøge	Birgitte Bager g. m. Poul Christensen, Raadmand i Kjerteminde
Margrethe Rasmusdatter g. m. Envold Brochmand, Borgmester i Kjøge	Karen Poulsdatter g. m. Jørgen Carstens, Tolder i Kjerteminde
Else Brochmand g. m. Peder Jensen, Borgmester i Holbæk	Barbara Carstens g. m. Matthias Thestrup, Provst og Sognepr. i Dalby
Helle Pedersdatter g. m. Lyder Lackman, Tolder ved Isefjorden	Frants Thestrup til Øllingesøgaard g. m. Margrethe Riegels
Karen Lackman g. m. Mag. Torkel Baden, Rector i Holbæk	Barbara Thestrup g. m. Christian Ramus, Provst og Sognepræst i Stokkemarke
Mag. Jacob Baden, Rector i Vordingborg, g. m. Else Jacobine From	Francisca Margrethe Ramus
Mag. Jacob Baden, Professor ved Universitetet, g. m. S. L. Charlotte v. Klenow	
Gustav Ludvig Baden	

ja hvad der var værre, maaske hans Datters mig da ikke uvigtige med, fordi, da vi paa et saadant Besøg havde faaet Præsten og Præstinden vel aflæssede, jeg da med Datteren kjørte op i Borgegaarden lige for Døren.“

Som forlovet gjaldt det nu for Baden om at faa et Levebrød, saa han kunde have Udsigt til at gifte sig. Efter 4. Marts 1786 at have aflagt juridisk Examens practiske Prøve (laud.) erhvervede han 19. Maj s. A. Bestalling som Over- og Underretsprocurator; men denne Virksomhed gav i de Tider som Regel ikke meget af sig for den studerede Jurist, „da de danske Juristers Forbindelser, knyttede allerede i Skriverdrenge-Aarene, gjorde, at de bedste Commissioner faldt i de ustuderede Juristers Lod“. Da derfor det lille Embede som Herredsfoged i Laalands Nørre Herred Aaret efter blev ledigt og den, der egentlig skulde have det, Cancellisecretair Jørgen Mandix (død 1835 som fhv. Justitiarius i Norges Højesteret), traadte tilbage, fordi han ikke tillige kunde blive Vice-Landsdommer, var Baden glad ved af ti Ansøgere at blive den foretrukne (9. Nov. 1787). Bestillingen ansloges til 120 à 130 Rd. aarlig, altsaa ringe nok, selv om man tager Pengenes daværende langt større Værdi i Betragtning.

Først 23. Oct. 1789 kunde Baden hjemføre sin Brud til sit beskedne Hjem i Nakskov. Et Savn var det, at hendes ældste Broder, Christian Ramus, ikke kunde være til Stede ved Brylluppet, idet han kort forinden havde tiltraadt en fleraarig videnskabelig Udenlandsrejse. I hans Stambog havde Søsteren ved Afskeden indført sine gode Ønsker for ham med den Slutning: „Den fejge og dovne søger det sikkerste, den dydige derimod naar ikke sit Maal uden gennem Vanskeligheder.“ Baden citerede i samme Stambog Horats's *Tu, quamcumque Deus tibi fortunaverit horam etc.* med den for ham karakteristiske Underskrift: *Nihil majus tibi peregre abeunti, quam ut huic regulæ celeberrimi poetæ, qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, plenius ac melius plerisque theologis dicit, convenienter vivas, exoptare habet tuus amicus et necessarius Gustavus Ludovicus Baden.* Han udtaler tydeligt nok allerede her sin og en stor Del af sin oplyste Samtids Ringeagt for Theologernes Lære, d.

v. s. Christendommen. Svogeren Ramus tænkte omtrent som han, og begge vare de i høj Grad optagne af de netop i dette Aar indtrufne Begivenheder i Frankrig. Revolutionen satte Baden og Mange med ham „i en berusende Tilstand, hvori — siger han — vi drømte os en ny Himmel og en ny Jord, hvis Løsen var Frihed og Lighed.“

Herredsfogedembedets usle Indkomster nødte Baden til snart at søge et bedre, og under et Ophold i Kjøbenhavn i April 1790 indgav han derfor med Stiftamtmand, Baron F. C. Krag- Juel-Vinds Anbefaling Ansøgning om de ledige Embeder som Byfoged i Lemvig samt Herredsfoged og Skriver i Skodborg og Vandfuld Herreder, der kunde anslaaes til 250 Rd. aarlig. Blandt de omtr. 30 Ansøgere faldt Valget (11. Juni) paa ham.

Saa kjært det maatte være for ham at opnaa et Embede, han tænkte at kunne leve af, saa tvivlsom en Lykke var det for en Mand som Baden at blive forflyttet til en saadan Afkrog af Landet, som Lemvig især den Gang var; saa snurrt smaa vare Forholdene der paa alle Kanter, at Bagerne i Byen, i hvis Op-land Hveden ikke dyrkedes, ikke bagte Kringler og Tvebakker, men overlode til Kjøbmændene at forskrive dem, endog fra Hamborg. Hans og hans Hustrus Familie betragtede Avancementet næsten som en Ulykke. For den unge Kone, der samme Sommer havde haft den Sorg i Stokkemark Præstegaard at miste sine nyfødte Tvillingbørn, var det især tungt at forlade Laaland, hvor hun foruden sin ensomme og skrøbelige Fader efterlod mangfoldige Slægtninge og Venner.

De fire Aar, Baden tilbragte i Lemvig, vare for ham fulde af Arbejde. Den vidtstrakte Jurisdiction med dens ejendommelige Forhold gav ham nok at bestille. De store Uordener, som fra gammel Tid gik i Svang ved Strandingerne, søgte han, naturligvis under megen Modstand, at afskaffe. Han lod i den Anledning 1793 trykke en Piece „Noget om Indstranding og Omgangen med samme. I Anledning af et i Aaret 1791 paa Baroniet R*** Forstrand indstrandet Skib“, hvor han paaviste det uheldige i, at Lensbesidderne vare Amtmænd i deres Len, og hastig som han var sigtede han Baroniet Rysensteens Birke-

dommer Claudi for Tyveri af Strandingsgods og ankede over, at Strandinger paa Baroniets Forstrand ikke bleve bekjendtgjorte. Han maatte derfor finde sig i, at hans Ytringer om Claudi mortificeredes ved Nakskov Bytings Dom 21. Maj 1798.

Byfogedtjenesten i Lemvig var ret omfattende, da der ingen Borgmester var, lige saa lidt som Raadmænd, alt paa Grund af Stadens Lidenhed; derimod var der ved Retten en særlig By-skriver.

Den Gren af Badens Embede, som for Byens Vedkommende gav ham mest at tage Vare, var Politimestervirksomheden. De omtr. 370 Mennesker, som beboede de usle Hytter, hvoraf Byen for Størsteparten bestod, vare vante til i mange Henseender at gjøre, hvad de vilde, og Badens Forgjængere havde ikke villet lægge sig ud med Borgerskabet, selv naar det aldeles ignorerede Love og Anordninger. Baden forefandt saaledes alle Byens Bygninger, paa 3 eller 4 Gaarde nær, straatækkede — tværtimod Forbudet mod at lægge nye Straatage. Brandredskaber manglede saa at sige overalt; selve Byens eneste Sprøjte var i maadelig Stand. I Løbet af et Par Aar lykkedes det ham at faa ansat en Brandinspecteur og 2 Straalemestre og trods Indbyggernes Fordomme og Fattigdom at faa tvungen hver eneste Husejer til at anskaffe de lovbefalede Brandredskaber. I alle saadanne Foranstaltninger havde han en sikker Støtte i den udmærkede Stiftamtmand J. C. F. Hellfried, som saa, „at ved strax selv at tage omkring i Kjøbstæderne og der vise sig som ny Stiftamtmand, modtage alle de ydmygende og latterlige Høflighedsbevisninger, som Stiftamtmand af krybende Magistratspersoner og ydmygede Kjøbstædsborgere sædvanlig bevæertes med ved deres Nærværelse i Kjøbstæderne, og saa, efter faa Timers Ophold, rejse bort, Intet læres“; han opfordrede derfor Magistraterne i sit Stiftamt til at give ham en Beskrivelse hver over sin Kjøbstads Tilstand; for Lemvigs Vedkommende indsendte Baden sin, der altsaa nu skulde findes i Ribe Amtsarchiv, hvor den dog forgjæves er eftersøgt.

En Plan af Hellfried, som Baden søgte at formaa Borgerne til at udføre, var Opelskningen af en lille Skov neden for en

Del af de Lemvig paa Landsiden omgivende høje Bakker, ikke af æsthetiske Hensyn, men for at bøde paa den vanskelige Forsyning med Ildebrændsel. Badens Forhandlinger med de elige-rede Borgere herom vare ganske frugtesløse; Lemvig havde staaet i deres Fædres og Forfædres Tid uden Skov, Ingen af dem var frossen ihjel, og det var tilstrækkelig Grund for dem til heller ikke at bryde sig om nogen Skovs Plantning.

Det er forklarligt, at den unge Embedsmands Oprydning i megen gammel Slendrian vakte stærk Uvillie; han kunde i sin Iver være noget hensynsløs, dog ingenlunde altid, og Borgerne vare højlig stridbare, ja ofte utrolig chikaneuse. Et Tilfælde, der indtraf i Aaret 1792, viste dette tilfulde. Den 7. og 8. Marts faldt der en saa umanerlig Mængde Sne, som man ikke havde set i Mands Minde. Især blev Lemvig saa opfyldt, at Driverne næsten fyldte de snevre Gader og mange Steder, bl. a. ved Hospitalet og Badens egen Gaard, laa op til Tagskjægget, saa alt Lys udelukkedes. Overbevisningen om, at en saadan Tilstand under paakommende Ildebrand var overmaade farlig, foranledigede Baden til, saasart Snefoget den 8. om Aftenen op-hørte, at gjøre Anstalter til at rydde Gaderne, saa de kunde passeres af Kjørende og Gaaende. Men i Stedet for at bortføre Sneen, opdyngede man den ved Siderne, saa Folk inde i Husene bleve endnu værre farne end forud. Sneen maatte derfor bortkjøres ved Vogne, og da saadanne ikke vare at faa til Leje i Lemvig, lod Baden i Henhold til Forordn. 29. Maj 1663 fem af Byens Vogne tilsige til dette Arbejde. Men ingen af dem mødte, og Ejerne lovede hverandre ikke at lyde Ordren. Baden tilsagde da alle Andre i Byen, som holdt Hest og Vogn, til at udføre Arbejdet og lovede dem Betaling derfor. Ingen mødte; Nogle sendte grove Breve. Han idømte derfor hver enkelt en Mulct af 2 Rd., som inddrevs ved Udpantning. Stiftamtmand Hellfried gav i Hovedsagen Baden Ret, hvorover Borgerne — dem Baden et Sted karakteriserer som Hottentotter — bleve saare fornærmede og hævnede sig paa smaaligste Maade. Baden havde ladet sætte Pæle eller Afvisere langs med sit Fortog, forat det ikke skulde tage Skade af Kjørende eller Ridende. Paa disse

Pæle kastede Borgerne deres Harme; snart fandtes en, snart en anden af dem løsnede eller oprevne. En Nat i April s. A. Kl. 2 vækkedes Byfogden ved en stærk Gjøen af hans Hund, der laa i Porten; han stod strax op og gik derud, og idet han aabnede Porten, fandt han alle Afviserne oprykkede og stablede op til den. Men det værste var dog den Skarnsstreg, man bedrev Natten til den 25. April, da man klistrede en Pasquil paa Badens Port, indeholdende en Del slette Vers af fornærmeligt Indhold; ja Pasquillanten nægtede sig end ikke den Fornøjelse at smæde Badens Hustru for hendes Legemsfejl, hvilket berørte hende overmaade pinligt. Versene, som hvis Forfatter Baden havde en Consumptionsbetjent Peter Brydeboel mistænkt, lyde — med Undtagelse af det sidste, der tildels er ulæseligt — saaledes:

Skyldigste Gratulation til Velvise Hr. Byfoged Baden i Lemvig og hans dydige Kjæreste.

1.
Kan Borgeren vel vogte sig
at de ej strax paa Færde
maa hilse meget flittelig
Byfogden og hans Kjærest.	en Lovsang de paa denne Jord
frimodelig vil kvæde.
2.
Nej dette var dog ikke Ret,
hvis de dem ikke vender
med Gratulering meget net
og Tractementer sender.	7.
Fordi de blev saa snart bønlyrd
og afskilt fra den Plage,
de haaber da, at de, som før,
igjen faar gode Dage.
3.
For at bevise ham Respect,
som deres Byfogd kaldes,
thi ellers var i vor Confect
af Pidsken En og Alle.	8.
Ulykke fly dog fra den By
hen ind i Byfogdens Kammer,
slaa ham ihjel til Liv og Sjæl,
til Fanden ham annammer.
4.
Den slemme Bæst og Rakkerhund,
som de bekom til Herre,
thi Fanden taler af hans Mund
ja end det, som er værre.	9.
Jeg kan dog ikke ret forstaa,
hvoraf han er oprunden,
den Aseu, gid han og maa gaa
til Helvedes Afgrunden.
5.
Jeg ser endnu, han kom endda
herhid fra sine Venner,
men Fanden før ham vist hjerfra
i Helvede ham brænder.	10.
Jeg ved, hans dydig Kjæreste
hun „krevel“ er og lammer,
jeg tror, det er paa Benene,
gid Fanden slaar dem sammen
6.
Kan det nu ske, som vist jeg tror,
faar Borgeren stor Glæde,	11.
Saa faar de noget hver især,
saasom de selv fortjener,
ja efter sine Gjæringer
skal saadant Svin belønnes.

Fra Lemvig-Aarene skrive sig Badens ældste videnskabelige Arbejder. 1792 udgav han „Tabet af Oldtidens Agt for Tingene ved Gejstlighedens og Adelens Indflydelse som Aarsag til den Fritagelse fra personlig Møde ved Retten som Vidner, Kristian den Femtes Danske Lovs 1 B. 13 K. 4 Art. giver de Fornemme“, en Studie, der vandt Bifald for dens historiske Indholds Vedkommende hos en Recensent i „Efterretninger om lærde Sager“, medens Tidsskriftet *Iris* -- hvor Digteren og Lægen Tode først havde givet Skriftet den korte og fyndige Karakter: over min Horizont — i en uendelig ordrig Anmeldelse af „en Skriver i Sjælland“ havde meget at indvende mod det. Forfatteren gav en skarp Replik, hvori han titulerer Anmelderen „Hs. Velærværdighed“ og altsaa maa have vidst, at der under Skrivers-Masken skjulte sig en Præst.

Aaret efter, 31. December 1793, erhvervede Baden den juridiske Doctorgrad, efter til det juridiske Facultet i Kiel at have indleveret dette lille Skrift og en ret omfangsrig Afhandling paa Latin om Forskjellen imellem Romerrettens og dansktydsk Rets Lære om Formynderskab og Værgemaal, trykt i Kiel 1794. Disputatsen indledes med en lang Dedication i Lapidarstil til A. P. Bernstorff og Cancellipræsident C. Brandt.

Hans litteraire Arbejder fandt en Velynder i hans kundskabsrige Stiftamtmand, Hellfried, den Mand, siger Baden, jeg skylder mit Livs største Glæde, fordi han opmuntrede mig til Vedblivelse paa Videnskabernes Bane. Ogsaa som Embedsmand vandt han fortjent Paaskjønnelse hos Hellfried, der udtaler, at Baden „i alle sine Embedsforretninger stedse har udvist en fortrinlig Nidkjærhed, at han endog paa en rosværdig Maade stræber efter at bringe alle Ting i Lemvig udi god Orden og Skik, som ved den afdøde Byfoged Bræmers Forsømmelighed vare geraadet i stor Forfald og ikke uden særdeles Iver og Flid hos Efterfølgerne kunne hidstilles.“

I Lemvig fødtes Baden (3. August 1791) en Datter, der opkaldtes efter sine Bedstemødre *Barbara Charlotte*; en Søn, *Jacob*, der fødtes ved Juletid 1792, havde han den Sorg at miste

et Par Maaneder efter derved, at han blev ligget ihjel af Barne-pigen.

I Aaret 1794 aabnede sig Udsigt for Baden til at komme tilbage til Nakskov, idet Borgmester og Byfoged Walther, der tillige var Herredsfoged i Laalands Sønder Herred, søgte Afsked fra sine Embeder, hvis Indkomster ansloges til 372 Rd., hvoraf dog Walther skulde pensioneres med 60 Rd. I sin Ansøgning om disse Tjenester (Lemvig 12. Febr. 1794) anfører Baden, at han har anvendt sin Fritid til at udvide sin Kundskab i det juridiske Studium. Af 23 Ansøgere indstillede Cancelliet ham øverst, og 9. Maj fik han sin Udnævnelse. I pecuniair Henseende avancerede han altsaa fra 250 Rd. til 312 Rd. aarlig, hvoraf en ikke for talrig Familie nogenlunde kunde leve; i Nakskov kostede f. Ex. i Juli 1797 1 Pd. Kjød 4 à 5 Sk., 1 Pd. Smør 8 à 9 Sk.

For en energisk Mand var der som Styrer af en Kjøbstad-commune nok at tage vare paa, og enkelte af de Forslag til Forbedring i Nakskovs communale Indretninger, som Baden 1796 fremsatte i et lille Skrift om Nakskovs nuværende Forfatning, lykkedes det ham at gennemføre, saaledes Fjordens Opmudring, der lededes af den fortjente Admiral Poul Løvenørn, der i flere Dage var Badens Gjæst, medens han ordnede dette Arbejdes Udførelse. Mellem den Badenske Familie og Løvenørn har der vistnok forud været Bekjendtskab, idet han var Familien Elers' Repræsentant ved Besættelsen af Pladser paa Collegium Elersianum, medens Professor Jacob Baden repræsenterede Fru Elers' Slægt. — Ogsaa i Postgangen mellem Nakskov og Kjøbenhavn lykkedes det ham ved Henvendelse til Autoriteterne at faa iværksat en og anden Forbedring.

Som Herredsfoged var han 1798 saa heldig at komme paa Spor efter en Bande paa henved 100 Bønderkarle og Husmænd, især fra Sognene Gloslunde, Dannemare og Tillitse, som i en halv Snes Aar havde drevet deres Uvæsen med omfattende Tyverier, især paa Markederne. De 47 arresterede han, Resten fik Lov at gaa paa fri Fod mod Caution, indtil han efter mere end 3 Maaneders Forhør, der næsten tog al hans Tid, fik Banden dømt. Sagen var saa vidtløftig, at Amtmanden tilbød at

skaffe ham en Medcommissarius; men han mente, at „saadanne Inquisitioner udføres heldigst af Een, naar han kun hjemme arbejder lige saa trolig som i Retten.“

I Badens ovennævnte Skrift om Nakskov forekommer denne Yttring: „Enhver, der kjender noget til Provindserne, vil tilstaa mig det fornedrende, krybende, aristocratiske og tvungne, som altfor ofte stikker frem i vor Omgang med de Store eller her paa Landet saakaldte Herskaber, hvor alt skal lugte af Underdanighed og Naade, alt maales efter Rangforordningen og Pante-protocollen, og Conversationen derfor for den sig følende er hel ubehagelig.“ Der er heri utvivlsomt en Snert til hans Stiftamtmand, Baron Frederik Carl Krag-Juel-Vind, der som Besidder af Baroniet Juellinge, en Mils Vej fra Nakskov, selv hørte til „Herskaberne“ og vistnok var meget forskjellig fra Hellfried, som Baden bittert savnede. De sympathiserede i det Hele ikke. Det tiltalte ikke Stiftamtmanden, at Baden i Embedsbreve brugte et noget friere Sprog, end man den Gang var vant til, og f. Ex. ikke undertegnede sig „underdanigst“, som ellers var almindeligt. Det skulde heller ikke gjøre Forholdet bedre, naar en Ven af Baden, en Grev Sponneck, var upractisk nok til at fortælle ham, at Stiftamtmanden havde omtalt ham ufordelagtigt i et Selskab, hvor alle de Sessionsdeputerede vare tilstede. Heldigvis for Baden havde han ikke meget med de mange andre store Herskaber paa Laaland at bestille, da disse for største Delen havde deres egne Retsbetjente, Birkedommerne. Der var ikke mindre end 12 Birker paa Øen, saa det var ikke underligt, at han med sine for hin Tid frisindede Anskuelse fik Øjet aabnet for de mange Urimeligheder og Uregelmæssigheder, som Godsejernes Jurisdiction medførte og om hvilke han i stærke Udtryk udtaler sig i Noterne til den Oversættelse af Tacitus' Germania, han tilegnede sin Fader paa dennes 60 Aars Fødselsdag 1795.

Nød han imidlertid Fred fra denne Kant, havde han til Gjengjæld Rivninger nok med andre Embedsmænd i selve Nakskov. „Skulde jeg sige noget om Nakskov, der just ikke i lige høj Grad gjælder om alle de andre vore Kjøbstæder, skriver han 1796, da blev det, at Nakskovs By udmærker sig ved Lyst til

Processer og Stridighed, saavel mellem Magistrat og Borgerskab, som mellem Embedsmændene indbyrdes og Borgerne indbyrdes“, og efter den Skildring, Rector Johannes Boye, den bekjendte Forfatter af „Statens Ven“ i et Brev 1798 giver af Tilstandene i Byen, har den været et sandt Uforligelighedens Hjem: „hvad Cabaler, Fadaiser og Uartigheder her gaa i Svang i Nakskov, kan et Brev fast ikke rumme. Jeg lever desaarsag i Nakskov, som om jeg ikke var i Nakskov. Hvo vil tage Del i saadanne kleinstädtische Factioner? Men selve denne Levemaade behager Herrerne ikke.“ Disse misfornøjede Ytringer vare fremkaldte ved en Erklæring, som Latinskolens Inspecteurer, Sognepræst og Magistrat, havde afgivet over et Andragende til Cancelliet fra Boye om Lettelse i sine Kaar. Han ansaa Baden for at være Forfatter til Erklæringen, der gik ham imod, og mente, at den Gunst, adskillige Mæcenater, ogsaa Biskop Tønne Bloch, havde vist ham (Boye), opvakte hos Baden og „flere Smaasjæle“ mere og mere Avind. „Og denne Avind har under Venskabs Maske affattet Erklæringen, der indeholder mere, end strax falder i Øjnene.“ Om Boyes Dom er berettiget, tør jeg ikke afgjøre. Baden har paa Tryk udtalt sig stærkt anerkjendende om Boye, med hvem han endnu i 1796 stod paa en saa venskabelig Fod, at de i Fællesskab gjorde en Rejse til Kjøbenhavn; lejlighedsvis ytrede han, at han for sin Del Intet skulde have imod at opgive den Inspection over Latinskolen, som ofte satte et forargeligt Uvenskab mellem Embedsmændene i Kjøbstæderne.

Ogsaa til den residerende Capellan, J. B. Obel, stod Baden til Tider i et uheldigt Forhold; forrige Sommer vare de Fjender, skriver Sognepræsten Borch 1800, „men siden formedelst fælles Interesse hede Venner“.

Værst var det dog, at Forholdet indenfor selve Magistraten var meget spændt; der var tre Raadmænd, af hvilke kun den ene, Amtsforvalter Poul Chr. Danchell, tog sig med Interesse af Communens Sager, og ham udelukkede Baden i lange Tider ganske fra Deltagelse i Magistratens Forretninger, da han ikke kunde enes med ham, især ikke i hvad der angik Byens Øconomi. Borgmesteren var saaledes factisk i sin Person Byens Magistrat.

Men om alle de Stridigheder, der have fyldt Sindene i en Ravnekrog paa knap 1700 Indbyggere for over 100 Aar siden, lader sig nu næppe meget oplyse. At Badens Stridbarhed og Lyst til Eneraadighed var Skyld i en hel Del af hans Gjenvordigheder, vil ikke kunne nægtes; ligesom i Lemvig har ogsaa i Naskov hans Reformiver stødt paa megen Modstand.

Som Byfoged havde han et overmaade ubehageligt Tilfælde, der heldigvis hører til Sjeldenhederne, idet han var Gjenstand for et voldsomt Overfald, da han vilde anbringe en fængslet Jøde, Levin Joseph, som voldte ham tusinde Bryderier, ind i et andet Rum, hvorved han, trods Assistance af Vægterne med deres Morgenstjerner, blev saa ilde tilredt, at han i flere Dage maatte holde sig inde. For Jøden blev det en dyr Spads, idet Højesteret 1799 dømte ham til at arbejde i Jern i Kjøbenhavns Fæstning i to Aar foruden til at udrede betydelige Omkostninger.

Allerede som Foged i Laalands Nørre Herred havde Baden 1789 søgt om tillige at blive Vice-Landsdommer ved Laaland-Falsters Landsting; men, da der paa den Tid alt var en saadan, vilde Cancelliet ikke forestille hans Ansøgning. I 1791 søgte han Sæde i Nørre Jyllands Landsting, men Cancelliet resolverede: udsættes, indtil Vacancen sker, da han med Andre kan melde sig, og en ny Ansøgning frugtede trods Hellfrieds varme Anbefaling Intet. Nu blev 1794 Landsdommer ved Laaland-Falsters Landsting von Bracht Borgmester i Aalborg, hvorved Vice-Landsdommer Tøttrup rykkede op til virkelig og eneste Landsdommer. Baden, der havde den for Overdommere nødvendige Betingelse at være juridisk Candidat med laud., medens de fleste Underdommere den Gang vare ustuderede, gjentog da sin Ansøgning om Ansættelse ved Landstinget, og Cancelliet, som anførte, at det ofte kunde indtræffe, at den virkelige Landsdommer enten formedelst Familieforbindinger eller af andre Aarsager ikke kunde beklæde Retten — hvorfor der næsten bestandig havde været i det mindste een Vice-Landsdommer ved Landstinget — fandt saa meget mere Grund til at forelægge Kongen denne Ansøgning, „som Supplicanten, der i en Del Aar med

fordelagtigt Vidnesbyrd har forestaaet forskjellige Underdommerembeder, har de Egenskaber, som udfordres til et Overdommerembede, og er desuden bekjendt som en Mand af gode Kundskaber.“ Den 23. Januar 1795 udnævntes Baden til, ved Siden af sine andre Embeder, at være Vice-Landsdommer samt efter Tour og Senium virkelig Landsdommers Embede og Løn at tiltræde, med Forpligtelse til at indfinde sig paa Landstinget, hver Gang Retten holdes og deltage i alle der forefaldende Arbejder. Fra nu af kaldes han Vice-Landsdommer, senere, ogsaa officielt, Landsdommer, og ved sin Død 1840 var han vistnok den sidste, der bar denne gamle Titulatur, der nu har Udsigt til paany at komme til Værdighed.

Haabet og Ønsket om ad denne Vej at naa en højere og mere videnskabelig Stilling, der frembød større Tilfredsstillelse end en Underdommers med mange heterogene Hverv bebyrdede Embede, var det, der lokkede Baden til Landstinget. Lønningen skulde ikke friste; thi den var ingen. Selv den virkelige Landsdommer kunde med Sportler ikke gjøre Regning paa mere end 300 Rd. om Aaret. Begge Landsdommerne havde samme Forretninger og Forpligtelser; hver Maanedsdag skulde de møde i Maribo og holde Ret, hvilket kunde trække ud i flere Dage. Da Retten sattes om Morgenen, maatte Landsdommeren fra Nakskov Dagen forud eller om Natten gjøre den halvfjerde Mil lange Rejse, der med Tidens Befordringsmidler kunde være trættende og langvarig nok, selv om man som Baden havde sin Peder Paars med til Forlystelse. Der var Steder, hvor Landstingsrejserne vare forbundne med alskens Adspredelser; Baller, Concerter og Selskaber, undertiden oplivede ved lidt Basset eller Pharao, afholdtes de Aftener, de Herrer Landsdommere tilbragte i Byen, og dette beskjæftigede lettelig mere Landsdommerne end den egentlige Hensigt, hvori de samledes. I Stedet for at vænnes til Forretninger fik man Smag paa Selskab, saa det ene Landsting var knap forbi, før det næste begyndte. Saa galt var det nu vel ikke i Maribo; men at det for en Mand, der var Borgmester, By- og Herredsfoged i een By, kunde blive temmelig

overvældende at passe en Overdommers Embede i en anden, er sikkert nok. Baden havde tidligere taget Ordet for Landstingenes Afskaffelse, og nu, da han kom dem paa nærmeste Hold, gjorde han i endnu stærkere Udtryk opmærksom paa deres uheldige Sider i Fortalen til „Lollands og Falsters Landstings-Journal“ for 1796, som han tilegnede Danske Cancelli. Alene dette, at af det lille Omraade (Laaland, Falster, Fejø, Fæmø og Askø), som svarede under Landstinget i Maribo, vare ifølge „vore Grevers og Friherrer's besynderlige Privilegier“ omtr. 3000 Td. Hartkorn undtagne, idet de allerfleste Sager paaankedes fra Birke-tingene til Højesteret, viste, at Landstinget kunde undværes, da en kongelig Retsbetjents Dom lige saa fuldt maatte kunne taale denne umiddelbare Appel. Han paaviser det urimelige i, at en Overret som den i Maribo kun bestod af to Medlemmer eller, i den enes Forfald, endog kun af et Medlem, der stundum skal bedømme hundrede Underdommeres Retshandlinger, hvoriblandt dog vel kunde findes mangen Underdommer — især naar disse ikke tages af Kudske- og Tjenerclassen — der turde maale sig med sin Overdommer. Der bør derfor ansættes flere Dommere ved hvert Landsting; men da Penge til deres Lønning ikke haves, overdrager man Underdommere det brødløse Embede som Vice-Landsdommere, hvorved det mærkelige Tilfælde indtræder, at den, der det ene Øjeblik beklæder Retten som Overdommer, skal i næste Øjeblik træde af og paatage sig en Underdommers Skikkelse, og Landsdommerne, der ellers ere *pares*, blive herved hinanden paa en vis Maade subordinerede, hvilket er uheldigt, Baden mener, at disse Domstole helt kunde undværes. Som bekjendt ophævedes Landstingene 1805 og afløstes som Domstole af Overretterne, medens deres Functioner med Hensyn til Tinglæsning m. v. henlagdes til de locale Retsbetjente. —

I Nakskov forøgedes Badens Familie med en Søn *Jacob Christian* (født 5. Marts 1795); en anden Søn, *Torkel*, født 1796, døde spæd. Hans Husstand var altsaa ikke stor, saa meget mere som hans i Lemvig fødte Datter Charlotte, et meget smukt og livligt Barn, tilbragte lang Tid ad Gangen i Kjøbenhavn hos

sine Bedsteforældre, hvis Yndling hun var¹⁾. Naar hun skulde hjem igjen, lod hendes Fader Natvægteren hente hende.

Det ovenfor omtalte uheldige Forhold, hvori han var kommet til flere af Embedsmændene i Nakskov, gjorde ham efter nogle Aars Forløb Opholdet her saa utaaleligt, at han fandt det rettest at søge andet Embede, hvorved han tillige haabede at opnaa et mere indbringende.

Da Herredsfogden i Vinding, Bjerge og Aasum Herreder i Fyen, Ivar Ivarsen, i Slutningen af 1799 søgte sin Afsked, meldte Baden sig som Ansøger til hans Embede. Præsident i Danske Cancelli var den Gang den fortræffelige Frederik Moltke, en Mand, som Baden senere har erkjendt at skyldte meget. Moltke havde været Johannes Ewalds Ven; maaske have Brødrene Baden som Dreng gjort hans Bekjendtskab hos Digteren og vakt hans Interesse; thi ogsaa den yngre Broder, Torkel Baden, havde en Talsmand i Moltke, der 1804 gjorde sit yderste for at faa ham ansat som Jacob Badens Eftermand ved Universitetet. Samtidig

¹⁾ Denne min Bedstemoder mindedes i sin høje Alderdom — hun døde 1873 i det Harboeske Fruekloster i Kjøbenhavn som Enke efter Major Fistaine — med Taknemmelighed og Glæde sine Barndomsophold hos Professor Jacob Badens, der boede i Professorresidentens paa Hjørnet af Kannikestræde og Fiolstræde, hvor nu Metropolitanskolen ligger. Især omtalte hun sin Bedstefader med stor Kjærlighed. Da han omtr. 1795 blev malet af C. A. Lorentzen, lod han som Pendant male sin fireaarige Sønnedatter. Jacob Baden er paa sit Portrait fremstillet klappende sin store Jagthund Perdrix, hvoraf man dog ikke maa slutte, at han var Jæger; han havde næppe nogensinde løsnet et Skud. Men Hunden var ham overmaade kjær, hvad Studenterne vidste at benytte sig af, idet de for at insinuere sig hos Professoren caresserede Hunden. Lahdes Stik af Baden omtalte min Bedstemoder især som fortrinligt lignende. Efter Bedstefaderens Død 1804 fortsattes de langé Besøg hos hans Enke, der nogle Sommere laa paa Landet ved Christiansdal og om Vinteren, i det mindste i sine senere Aar, boede i Peder Hvidtfeldts Stræde. Hun kom saaledes som ung Pige til at overvære Bombardementet 1807, under hvilket de søgte Ly hos nogle Venner, Professor F. L. Bangs (Lægen O. L. Bangs Forældre); hun mindedes, hvorledes Skrækken havde betaget en lille Dreng, hun lod ride Ranke; i hver Haand holdt han et Æble, og idelig stødte disse Æbler sammen. Efter Capitulationen fik Fru Baden Besøg af en Slægtning, en Brockdorff, der var Officier i engelsk Tjeneste; da min Bedstemoder ufor-sigtigt viste sig paa Gaden med ham, vare de nær blevne stenede af den forbitrede Pøbel.

med sin Ansøgning til Kongen sendte Baden følgende Privathrev til Cancellipræsidenten:

Deres Højvelbaarenhed!

De Ubehageligheder, som paa dette Sted ere mødte mig, have saa meget mere foranlediget hos mig det Ønske at kunne blive herfra forflyttet, som jeg ikke uden Grund kan frygte, at disse Fortrædeligheder kunne have nogen uheldig Indflydelse paa mine Embeders Førelse i Fremtiden. Jeg vover derfor underdanigst at henvende mig herom til Deres Højvelbaarenhed, overbevist om, at Deres Hvlbhd. vil finde dette Ønske lige saa grundet, som det er overensstemmende med Ds. Hvlbhd. retsindige og ædle Hensigter at vaage over Hans Majestæts Embeders rigtige Forvaltning og bortrydde de Hindringer, som derfor maatte lægges i Vejen. Ved at ytre for Ds. Hvlbhd. dette Ønske overlader jeg det til Hs. Maj. Kongens Naade og til Ds. Hvlbhd. Ædelmodighed at bestemme, hvilken anden Post igjen maatte forundes mig; thi jeg fortrøster mig lige meget til begge, at jeg ved min Forflytning vil erholde nogenledes Oprejsning for, hvad jeg med mine nærværende Embeder opgiver. Jeg udbeder mig ikkuns underdanigst Tilladelse at anmærke, at jeg paa 7de Aar har beklædet de Embeder, som allernaadigst have været mig betroede her i Nakskov, og nu paa 6te Aar forrettet uden Betaling Tjenesten som Vice-Landsdommer, for hvilken jeg ved Forflyttelse taber alle Udsigter til Belønning. I Betragtning heraf og da mine hidtil hafte Indkomster sandelig ikke kunne have sat mig i nogen lykkelig økonomisk Forfatning, og en kostbar Flytning med Familie nødvendig igjen vil paadrage mig Bekostninger, tør jeg underdanigst haabe, at den Post, som Hs. Maj. vil allernaadigst forunde mig, vil blive af den Beskaffenhed, at jeg utrængende og anstændig kan leve deraf med min Familie, og ikke give mig Aarsag i Tiden til at beklage, at jeg maatte have ombyttet Bryderier og Fortrædeligheder med Trang og Sorg for det nødvendige.

Nakskov d. 6. Febr. 1800.

Underdanigst

Gustav Ludvig Baden.

Denne Henvendelse blev ikke uden Virkning; Cancelliet indstillede Baden til Embedet og udtaler i sin Indstilling, at det „er overbevist om, at Dr. Baden ikke der, hvor han er, vil kunne virke med Nytte“, men mener, „at han snarere paa et andet Sted vilde stifte Gavn“. Den 4. April 1800 paafulgte den kongl. Resolution, hvorved Ivarsen afskedigedes og Baden beskikkedes til hans Eftermand mod at svare ham aarlig 200 Rd. i Pension.

Denne Pensioneringsbestemmelse gjorde et føleligt Skaar i Badens Indtægter og skulde ogsaa senere volde ham en Del Fortræd. Ellers kunde Embedet siges at høre til de bedre, da det var anslaaet til omtr. 700 Rd. aarlig efter følgende af Ivarsen indsendte Opgjørelse, hvori dog en eller anden Regnefejl er indløben:

Bjerge-Aasum Herreder:

Dommerkorn af Gaardmændene 49 Td. Byg à 2 Rd.	98 Rd.	„	Sk.
af Husene	11	—	82 -
Andre Accidentser	200	—	„ -

Vinding Herred:

Dommerkorn af Gaardmændene 50 Td. 7 Fk. Byg à 2 Rd.	102	—	„ -
af Husene . . . ,	11	—	69 -
4 Td. Havre anslaaet til 8 $\frac{1}{2}$ Td.	5	—	32 -
Andre Accidentser	150	—	„ -
For Bopæl	30	—	„ -

698 Rd. 93 Sk.

Hertil knytter Amtmanden over Svendborg Amt, den tidligere Diplomat P. C. Schumacher, følgende Bemærkninger, der have ikke ringe Interesse med Hensyn til Bedømmelsen af uformuende Embedsmænds trange Kaar for et Aarhundrede siden:

Er altsaa denne Angivelse af Herredsfogdens Embedsindkomster, som jeg bør formode, rigtig, saa har Rygtet meget overdreven dem, da man i Almindelighed har troet, at dette Herredsfoged-Embed *indbragte det dobbelte mod Amtmands Embedet over Svendborg Amt, nemlig imellem 15 og 1600 Rd.* om Aaret. At Skifterne for Aasum og Bjerge Herreder ikke have indbragt mer end 20 Rd. om Aaret, har jeg al Grund til at tro, da, saa lucrativ som Skifteforvaltningen end maa være i de Districter, hvor der ere mange Ejendomme, saa lidet indbringer den, hvor Districterne bestaa af Hovedgaarde. *Jeg, som har Skifteforvaltningen af Svendborg Amt, har i de 11 Aar at jeg er Amtmand sjelden haft 150 Rd. aarlig af Skifter*, hvorved det meste indkommer af Recognitioner, da egentlig Skifte-Salarium, et eneste Aar undtagen, fast aldrig har indbragt 50 Rd. om Aaret¹⁾ . . . Naar altsaa Herredsfoged Ivarsens Embede kun indbringer 700 Rd. om Aaret, saa, i

¹⁾ Da Amtmand Schumacher efter eget Ønske afgav den ham tilkommende Skifteforvaltning til vedkommende Retsbetjente, tillagdes der ham ved Kgl. Resol. 30. Marts 1803 et aarligt Tillæg af 300 Rd.

hvor billig hans Ønske end maatte findes om en aarlig Pension af 200 Rd., indser jeg sandelig ikke, hvor denne Pension skal komme fra. *Min egen Erfaring beviser mig, hvor yderst sparsom den Embedsmand maa indrette sig, som vil beoagte en udvortes Anstændighed i Levemaade for at komme ud her i Provinsen med 7 til 800 Rd. om Aaret.* Jeg selv tør opfordre hele Amtet, som nu i saa mange Aar kjender mig, til at bevidne, at jeg lever med den yderst mulige Tarvelighed og Sparsomhed, holder ingen Livré-Tjener, udgiver i Aar og Dag ikke en eneste Skilling til Forlystelse eller Tidsfordriv (nogle faa Penge, jeg kan anvende paa nødvendige Bøger, undtagen), arbejder selv i Forretninger fra den tidligste Morgen indtil den sildeste Nat, i hvor meget jeg end føler, at min Sundhed herved svækkes, hvorved da mit Contoir ikke koster mig, hvad det vilde koste enhver Anden, som selv arbejdede mindre, *og dog kan jeg hellig bevidne, at jeg aldrig noget Aar er kommet ud med mine 7 à 800 Rd. sig beløbende Embeds-Indkomster, men har i de 11 Aar, at jeg er Amtmand, set mig nødsaget til at tilsætte den største Del af den liden Formue, som jeg i den lykkeligere Laye af mit Liv i Hs. Majestæts Tjeneste i Marocco og Petersborg ved Orden og Sparsomhed havde lagt mig til Bedste til nogen Understøttelse for mig, om det skulde være Guds Villie, at jeg skulde opnaa slig Alder, at jeg saa mig ud af Stand til at forrette mine Embeds Pligter.* At det ædeltænkende høje Collegium selv naadigst har indset Umuligheden af, at en anstændig Embedsmand, endog med den yderste Sparsomhed, kunde komme ud her i Provinsen med ringere end 800 Rd. om Aaret, *bemærker jeg endog af Udtrykkene i Rescriptet af 20. Martii 1799, hvori Rectoren i Odense Heiberg til de allerede havende 600 Rd. tillægges 200 Rd. aarlig, og endda har han formodentlig frit Hus, som hverken Herredsfogden eller jeg har.* Hvorledes altsaa en Herredsfoged, som ved at afgive 200 Rd. om Aaret, blot beholdt 500 Rd. tilbage, skulde kunne komme anstændig ud, begriber jeg ikke. *En simpel Brænderinsbrænder i de smaa Kjobstæder fortjener vist mer, og iblandt hele Amtets Gejstlighed maatte der vist ikke være en eneste, som jo blot af sin Præsteguards Arling har lige saa stor Indtægt.* Vel er der ingen Tvivl om, at jo Herredsfogden per fas et nefas kunde udbringe det dobbelte af, hvad Herredsfoged Ivarsen har givet, men Gud hjælpe den Stat, som ved Embedsmændenes Salarium maa gjøre Regning paa, hvad de samvittighedsløs og med Uretfærdighed kan trække fra deres Medborgere. Nød kunde imidlertid heller ikke tvinge Herredsfoged Ivarsen til at gjøre sig sit Embede nyttigt paa en utilladelig Maade, da han er en rig Mand, som efter Rygtet skal besidde frit den skjønne Gaard Biskopstorp, hvorpaa han bor og hvortil hører flere hoverigjørende Bønder.“

Schumacher foreslog derfor en Omlægning af Justitsembederne; men dertil blev intet Hensyn taget.

Det var en usædvanlig vidtløftig Jurisdiction, Baden nu kom til at bestyre. Dens Folkemængde ansloges til henimod 16000 Mennesker paa omtr. 11 Qvadratmil. Derved, at Vinding Herred hørte under Svendborg Amt, de to andre Herreder under Odense Amt, forøgedes Herredsfogdens Arbejde stærkt, idet mangfoldige Expeditioner maatte udfærdiges in duplo. Forretningerne, men rigtignok ogsaa [Indtægterne, voxede i Badens Tid som Følge af, at Bøndergodset netop i denne Periode efter en stor Maalestok solgtes af Herremændene og derved gik fra disses og de private Birkers Jurisdiction ind under Herredsfogdens. Baden tog Bopæl i Nyborg, hvor ogsaa Herredsskriveren, der tillige var Byskriver i Nyborg, boede, altsaa i en Udkant af Jurisdictionen, saa at Mange maatte rejse fire Mile for at tale med deres Øvrighed. Arresthus havde Herrederne ikke; Arrestanterne fra Bjerge og Aasum Herreder indsattes i Odense Arresthus, de fra Vinding Herred i Nyborg, hvilket gav Anledning til mange Inconvenientser. Og Tinghuset var næsten det uheldigste eller rettere: der var slet intet. Tinget holdtes fra gammel Tid i det nogenlunde centralt beliggende Røjrup i Rønninge Sogn, hvorhen Herredsfogden og Skriveren hver Løverdag maatte kjøre den to Mile lange Vej fra Nyborg. Her plejedes Retten i et Ejerens af Rønninge-Søgaard tilhørende Husmandshus; en eneste lille lav Stue med fugtige Lervægge og Lergulv, fire smaa utætte Vinduer, der gave et yderst sparsomt Lys, og i enhver Henseende saa uhyggelig som tænkeligt var Alt, hvad Retten havde at disponere over, og Enhver kan forestille sig, hvorledes Opholdet maatte blive efter nogle Timers Forløb i et saadant Rum, opfyldt af Bønder i vaade, dampende Vadmelklæder; selv en mindre cholerisk Dommer end Baden vilde under saadanne Omgivelser kunne være udsat for at komme ud af Ligevægt. Det hjalp ikke, at han 1801 søgte at faa Tinget flyttet til Nyborg — det blev, hvor det var — heller ikke, at han 1805 søgte om at faa opført et Tinghus; først Aaret efter lykkedes det at faa Tingstuen underkastet en højst fornøden Reparation, idet den forsynedes

med Bræddegulv og nye Vinduer, der kunde holde Blæsten ude og give Lyset rigeligere Indpas.

Den afgaaede Herredsfoged, Ivar Ivarsen, der havde siddet i Embedet siden 1777, beholdt, uagtet han var en meget velstaaende Mand, den lille Bestilling som Birkedommer i Ulriksholm og Østergaard Birk i Bjerge Herred, hvilket maatte være ret ubekvem, da Tingstedet paa Ulriksholm var et Par Mile fra hans Hjem paa Biskopstorp i Skjellerup Sogn. Efter hans eget forunderlige Ønske beskikkede Amtmand Schumacher ham til Sognefoged i Skjellerup. Da Manden var gammel og skrøbelig, saa det sagdes, at han aldrig kom ud af sin Gaard og sjeldent af sin Stue, siger det sig selv, at Bestillingerne bleve ikke synderlig vel betjente, hvad enten han saa i sit Sted sendte en gammel Svoger, Otto Bus, der havde sit Tilhold paa Biskopstorp, eller han nøjedes med at delegere sin Avlskarl. I Aaret 1805 opgav han dog omsider Birkedommertjenesten, men som Sognefoged vilde han endelig vedblive og fungerede da ogsaa til sin Død i September 1806. Mellem ham og hans Efterfølger havde Forholdet været ganske venskabeligt. Da Madame Ivarsen altid var sengeliggende, var der næppe Tale om nogen Omgang, men hun sendte Fru Baden Ænder, Kalkuner og deslige. Hvad der kunde kølne det gode Forhold var, at Baden havde grumme vanskeligt ved at svare sin Formandspension. Da Ivarsen døde, maatte Enken procedere om resterende 600 Rd., som Baden i sin ubeskrivelige Uvidenhed om sine egne Pengesager troede i alt Fald for Størstedelen at have betalt. Da han ikke kunde præstere Qvittering for Beløbet, maatte han finde sig i ved Odense Bytingsret 14. Marts 1808 at blive tildømt at betale Pengene med Renter — en trykkende Sum for en uformuende Embedsmand at udrede paa eet Bræt.

Ved Ivarsens Opgivelse af Ulriksholm—Østergaard Birkedommertjeneste søgte Baden naturligvis denne. I sin Ansøgning, Nyborg 8. Maj 1805, skriver han:

„Da dette Birk ligger i Bjerge Herred, saa er det jeg allerunderdanigst anholder om denne Birkedommertjeneste, ifald samme skal besættes og ikke indgaa under Herredets Jurisdiction. Thi af Ulriks-

holm og Østergaard Birk er nu næppe over 300 Td. Hartkorn tilbage, da Resten er solgt af Godsejerne til selve Bønderne, der som Selvejere altsaa nu gaa ind under den mig allernaadigst anfortroede Jurisdiction, og da daglig fra Ulriksholm og Østergaard sælges af Bøndergodset, saa bliver Birket derved daglig endnu mindre. Det kan derfor næppe betale sig for dette lille Birk at holde en egen Dommer; men skulde imidlertid Birkeejerne dog ønske sig det, saa tør jeg saa meget mere allerunderd. vente ved sammes Besættelse at komme i allern. Betragtning, som Tjenesten ikke er saaledes, at en Mand alene af den kan leve, da vel næppe Rejsen til Tinget vil mangt et Aar kunne betales med Embedets Indkomster. Ved at forene dette Birk med Herredets Jurisdiction eller dog ved under een Embedsmand at samle Jurisdictionen i Birket og Herredet hæves tillige og den Ulejlighed, som nu er forbunden med den blandede Jurisdiction, der finder Sted i Sognene Kjølstrup, Agedrup og Munkebo, hvor een Gaard ligger under Herredet, en anden under Birket. Endelig tør jeg og som Bevæggrund for min Ansøgning allerunderd. anføre, at jeg nu paa 6te Aar til min Formand i Herredsfogedembedet betaler aarlig 200 Rd., hvorfor, om af Birkedommertjenesten ved Ulriksholm og Østergaard noget kan blive tilovers, det overskydende da dog vilde blive nogen Godtgjørelse for mig.“

Tjenesten skulde egentlig besættes af Ejeren af Østergaard, J. Schmidt; men da han var upriviligeret og Ulriksholms Ejer to Gange have kaldet Birkedommer, tilkom Besættelsesretten Kongen. Om at ophæve Birket, som havde været det naturligste, var der ikke Tale, da ingen af Godsejerne ønskede det. Hvad Indtægterne angaar, kunde det classificeres med, hvad Amtmand Schumacher kaldte „de mangtoldige usle Birkedommer- og Birkeskriver-Embeder, som blot ere Sultebrød, da flere har mindre i lovlige Indkomster end en simpel Avlskarl.“ I Penge opgaves de af den forhen constituerede Birkedommer, Sagfører Friis saaledes:

Fra Ulriksholm Hovedgaard	20 Rd.	„ ½ „	Sk.
Fra Østergaard do.	10	— „ —	—
Af Østergaards 45 Gaardmænd Ostepenge .	1	— 5 - 4	—
Af et Boelsted, en Skipper og 91 Husmænd	4	— 2 - 4	—
Af de faa Beboere, som Birket har i Ullerslev			
By, formedelst deres lange Frastand,			
Stokkemands- og Oste-Penge	1	— „ —	—

37 Rd. 1 ½ 8 Sk.

Endvidere i Korn af Birkets Gaardbeboere 13 Td. 5 Sk. Byg. Paa Grund af Godsets Bortsalg formentes der af hele den opgivne Indtægt at maatte fraregnes to Trediedele — saa Udbyttet blev overmaade tarveligt. Men Arbejdet svarede nogenlunde dertil; „Sagerne ved dette Birk — skriver Friis — ere Gud være lovet faa, altsaa dér ingen Indkomster. Skifter gives der naturligtvis ingen. Læsnings-Documenter nu næsten ingen. Auctioner vel store og gode, som dog ej forrettes af Birkedommeren, men vedkommende Herredsfoged tilegner sig.“

Bestillingen søgtes tillige af Byfoged Bluhme i Kjerteminde; men paa Grund af Birkets Beliggenhed i Badens Jurisdiction og for at lette ham Pensionsbyrden, indstillede Cancelliet ham, og 18. Oct. 1805 fik han Udnævnelsen.

Ved denne Forøgelse af sin Embedsvirksomhed kom Baden i nærmere Forbindelse med Ejeren af Ulriksholm, Kammerherre Poul Rosenørn, en ualmindelig afholdt Godsejer, opfyldt af Rousseauske Ideer, hvilket i Praxis havde den for hans Fæstere saare behagelige Følge, at han solgte dem Gaardene for Spotpris. Baden kalder ham „en af Jurisdictionens oplyste Godsejere“, hvilket han ikke vilde kalde de Godsejere, han ikke kunde enes med. Det var under et Besøg paa Ulriksholm, Baden havde det ubehagelige Tilfælde, at en Del Æg, Smør og anden Proviant, som han havde paalagt Sognefogden, Niels Frederiksen i Kjertinge at skaffe sig, blev efter endt Udskrivning afleveret i Kjøkkenet paa en saadan Maade, at Frøken Wickede, der var en Slags Selskabsdame hos Rosenørn i hans Enkemandstand, antog det for en Foræring til Herskabet. Da nu Landsdommeren skal kjøre hjem, spørger han Kudsken, om han har i Vognen, hvad Sognefogden skulde skaffe; Kudsken svarer nej, Baden bliver vred og forlanger strax Sagen oplyst, hvorved da Frøken Wickede gaar til Bekjendelse om Sammenhængen og lader Sagerne udlevere. At Historien var til Morskab for hele Egnen, er naturligt. Den er et Exempel af mange paa, hvad en determineret Embedsmand den Gang kunde tillade sig.

Om Admiral Michiel de Ruijters Optagelse i den danske Adel og hans Forhold til Kongerne Frederik III og Christian V.

Af Gerhard L. Grove.

Medens det af det kongelig danske genealogiske og heraldiske Selskab udgivne „Lexikon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmerne“, der begyndte at udkomme 1791, omfatter mange Udlændinger, der er lidet kendte, og hvis Fortjenester af Danmark ikke lader sig opspore, har det mærkelig nok udeladt en af de allerberømteste Udlændinger, der nogensinde er optaget i den danske Adelsstand, den nederlandske Søhelt Michiel de Ruijter, der i Almindelighed af sine Landsmænd sættes paa den øverste Æresplads blandt deres mange tapre Admiraler, og hvis Fortjenester af Danmark i Krigen 1659—60 er vel kendte. Da

denne Udeladelse nu ogsaa er gaaet over i „Nyt dansk Adelslexikon, Fortegnelse over dansk Adel i Fortid og Nutid“, der ifjor blev udgivet af Foreningen til Udgivelse af Danmarks Adelsaarbog, kunde der være Anledning til at underøge og navnlig for danske Læsere paavise, om der virkelig kan være Grund til at tvivle om, at han er bleven adlet af Kong Frederik den Tredie, uagtet dette i mange bekendte hollandske Skrifter er anført som en af de anselige og velfortjente Hædersbevisninger, hvormed udenrigske Potentater smykkede deres Yndlingshelt¹⁾.

Man skulde unægtelig a priori antage, at det uden Vanskelighed i *Danmark* og snarest der lod sig oplyse, om nogen er blevet optagen i den danske Adel. I Almindelighed er Sagen ogsaa, takket være de nævnte to trykte Adelslexikoner, let nok, idet de nævner de adlede i alfabetisk Orden, og naar nogen ikke her findes nævnt, vil man som Regel kunne gaa ud fra, at vedkommende ej heller nævnes i Hovedkilderne til Oplysning om Adelsbreve i Danske Kancelli, Lensarkivet og Justitsministeriets 2det Departement, hvorigennem de af Kongen udfærdigede Adelsbreve expederes; thi Kilderne her ere af Forfatterne flittigt benyttede.

Om man imidlertid, fordi Oplysninger ogsaa her mangle, tør slutte, at vedkommende ikke er bleven optaget i den danske Adel, er en anden Sag. Man maa i al Fald være varsom med saadanne Slutninger, naar Sagen drejer sig om Tiden før Kong Christian V's Regeringstiltrædelse i 1670. Først fra dette Tidspunkt begynder nemlig den i Justitsministeriets 2det Departement opbevarede Række af statelige Protokoller, der i kronologisk Rækkefølge meddeler fuldstændige Afskrifter af Adels- og Vaabenbreve med Aftegninger af de ved disse bevilgede Vaaben. Fra Frederik III's Tid gives her imidlertid ingen tilsvarende. Der-

¹⁾ Jeg behøver blot at nævne Hovedværket om de Ruijter af Gerard Brandt: *Het Leven en Bedrijf van den Heere Michiel de Ruyter etc.*, Amsterdam 1701, Hovedværket om den nederlandske Flaades Historie: J. C. de Jonge: *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewesen* (Derde Uitgaf Zwolle 1869, I. S. 588), der herom ogsaa henviser til de bekendte Historieskrivere Aitzema og Wagenaar, og van der Aa's nederlandske biografiske Lexikon.

imod finder man dengang som senere Adelsbreve indførte blandt de talrige forskelligartede gennem Danske Kancelli udfærdigede kongelige aabne Breve i Kancelliets Registranter, og Koncepter dertil blandt Kancelliets Koncepter. Her kan imidlertid et Brev lettere drukne i Mængden. Ikke helt sjældent ser man i disse Registranter to à tre Løbenumre opførte over en og samme Skrivelse, hvilket i Reglen er et Tegn paa, at der har været flere kgl. Udfærdigelser den Dag, end der er blevet indført. Koncepten har ikke været fundet, er maaske helt bortkommen, og saaledes *kan* det ske, at Eftertiden ganske har mistet Kundskaben om et eller andet kongeligt Brev, og muligvis, fordi Registranterne i Almindelighed er godt førte, fejlagtig deraf slutter, at det heller aldrig var udgaaet.

Inden vi derfor drager nogen Slutning e contrario fra Adelslexikonerne, som vi foreløbig gaa ud fra har udtømt Kilderne i Lehnsarkivet, Kancelli-Arkivet m. m., turde det maaske derfor være praktisk at forsøge, om ikke andre Kilder kan give os enten tilstrækkelig paalidelig Oplysning om Hovedsagen, eller dog Enkeltheder f. Ex. om Dagen for de Ruijters Adling o. l., der kan gøre Adgangen til Oplysninger fra før nævnte Arkiver lettere.

Efter i den hollandske Literatur at have fundet det gentaget Gang efter Gang, at Admiral de Ruijter havde været dansk Adelsmand, fik jeg for faa Aar siden uventet og paa en meget bekvem og haandgribelig Maade Øje paa Hovedbeviset for hans Adelsskab. Det var nemlig stillet til almindeligt Skue i et Glasskab i Haag under den interessante Udstilling Aar 1900 til Belysning af det nederlandske Søværns Historie. En hel Sal var indviet Mindet om Michiel de Ruijter. Paa Væggene hang flere fortræffelige malede Portræter af ham, Fremstillinger af hans Hovedslag, hans Kommandostav, Vaaben m. m., og i et Glasskab midt paa Gulvet, saa man flere af hans bedste Klenodier og Ærestegn samlede, som hans prægtige (og flittigt benyttede) Skibsbibel i Kæmpfolio, hans Skibsur, et pragtfuldt Bæger, skænket ham efter Togtet til Chatam, et Æresborgerbrev fra Amsterdam, den franske St. Michaelsorden. Blandt disse Herligheder var

ogsaa Udstillingskatalogens¹⁾ N. 1345: „Adelsbrief von Frederik III van Denemarken voor den Vice-Adm. M. de Ruijter, mit translaat. 1 Aug. 1660, 1 Charter en 4 stukken“. Udstilleren var Rigsarkivet i Haag, og af Registranten over de hertil i 1896 skænkede de Ruijterske Familiedokumenter, fremgaar det, at de foruden Adelsbrevet udstillede 4 Stykker vare 1) En Oversættelse af dette fra Latin til Hollandsk, 2) Et Dokument, hvorved der, ligeledes under 1 August, tillagdes ham en aarlig Pension af 2000 Gylden fra Kongen af Danmark. 3 og 4) En dansk Assignment af „de fire Rentemestere“, dat. 2 Nov. 1663 med Oversættelse.

Efter Udstillingens Slutning har jeg ved Hjælp af Hr. P. Berends, Arkivembedsmand i Rigsarkivet i Haag, dels erhvervet en ordret Afskrift af Adelsbrevet, der var skrevet paa Pergament og affattet paa Latin, dels en koloreret Kalke af de Ruijters i Midten heraf aftegnede danske Adelsvaaben, som længere nedenfor (S. 147) findes gengivet.

Adelsbrevets Ordlyd er følgende:

Fridericus Tertius Dei Gratia Daniae, Norwegiae, Vandalorum, Gothorumque Rex, Dux Slesvici, Holsatiae, Stormariae oc Dithmarsiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorst, etc. His literis patentibus, nostro nostrorumque in Regno Daniae Successorum nomine, palam testamur, cunctisque notum facimus, Quamvis ex Regia clementia et innata bonitate et gratia, inclinati simus, omnibus ac singulis clementiam nostram Regiam impertiri. Id tamen ijs evidentius constare cupimus, qui Nobis Regnisque Provincijs ac ditionibus nostris, tempori belli Suecici non ita pridem sopiti, cum ab hostibus nostris obsessi, Vicinorum ac confoederatorum auxilijs, praecipuè uniti Belgij classe, adjuti singularia, officia praestitere. Clementer ergo respicientes ac considerantes, Heroicas et incorruptas virtutes, fidelem firmamque operam, quam nobis praedictisque Regnis nostris viceadmiralis, et classis Hollandicae Praefectus Michael De Reuter, cum classe ac nautis fortissimis tempore obsidionis hujus nostrae Regiae urbis, et in occupanda Insula Fionia, uti et pace inter Nos et Coronam Sueciae reducta, in transvehendis militibus Suecicis per fretum nostrum Oresundicum in

¹⁾ D. F. Scheurleer: Catalogus van de geschiedkunelige tentoonstelling van het nederlandsche Zeewesen. 's-Gravenhage 1900.

Schandiam, ac in quibusuis occasionibus maritimis ac conflictibus, foelici successu magna solertia ac fortitudine nec quincquam sanguini ac viribus parcens, prompte ac constanter exhibuit. Nos hisce per-moti, deliberato animo, sano consilio, rectaque notitia ac propria inclinatione, cum consensu Senatorum Regni, Eum in ordinem Nobilium Equestrium in Ludis Circensibus partem habentium horum nostrorum Regnorum, ac, Principatum cum suis legitimis haeredibus descendentibus liberis, eorumque haeredibus, maribus ac faeminis recipimus. Prout scienter ac vigore hujus Diplomatis, praedictum Michaellem de Reuter, cum suis legitimis haeredibus in linia descendente, utriusque sexus, nobilitatis hujus nostrae Collegio ac Societati, addimus, consociamus et aequiparamus, eo plane modo ac sensu, quasi ab atavis suis, tam que ad paternum quam maternum genus in utraque linia Nobiles legitime nati essent. Et omnia beneficia, privilegia, honores, dignitates, praerogativas ac praeeminentias quibus praefati nostri Nobiles gaudent, Ipsis gratiose tribuimus ac hisce conferimus. In cujus nostrae Regiae evectionis, in statum et ordinem Nobilium Regnorum nostrorum ac Ducatum, majorem fidem et memoriam. Nos saepe nominato viro Nobili Michaeli de Reuter, suisque haeredibus legitimis pristinam suam parmam et insignia gentilitia tali modo auximus, ut inposterum, cancellata liberali ac nobili galea Coronata superposito viro armato dextra porrecta, stricto gladio ictum minante utantur, et ut eo clarius nobilitas illorum elucescat, haec insignia, stemmataque in perpetuum usurpanda ipsis his tribuimus, uti superius depicta nempe Parmam in quatuor partes divisam à dextra, in parte superiore cata-phractum equitem elevata dextrà stricto gladio ictum minantem, in inferiore, tormentum lutei coloris, cui subjacent globuli tres flavi. A sinistra superius crucem candidam in campo rubro, inferius Navim praetoriam albam in campo caeruleo. Atque ita nos ipsum suosque haeredes legitimos hisce insignijs ornare, extollere, dignari ac in ordinem Nobilium nostrorum perpetim et in omne aevum collacare volumus, Ut istius modi honoribus ac dignitatibus absque ulla molestiâ fruantur, ac in superiore parte hujus Diplomatis depictam nobilem Parmam ac insignia gerant, concessimus. Quod literis hisce patentibus manu nostra Subscriptis et Sigillo nostro Regio firmatis omnibus innotescere volumus. Quae dabantur in Regia nostrâ Haffniae, die 1 Augusti, Anno M:DC:LX.

Friderich.

En hollandsk Oversættelse heraf er iøvrigt forlængst offentliggjort af de Ruijters Biograf Gerardt Brandt i hans førnævnte Biografi af denne.

Adelsbrevets Udstedelsesdag falder godt i Traad med, at

Kong Fr. III Dagen iforvejen d. 31 Juli 1660 havde udstedt et Takkebreve til Generalstaterne for deres Undsætning med den af de Ruijter anførte Flaade, hvori hans Ledelse af Togtet i høje Toner roses; og om Adelsbrevets Ægthed kan der allerede i Betragtning af de Ruijters anerkendte Retsindighed, som aldrig vilde tillade ham at pynte sig med laante Fjer, ikke være nogen rimelig Grund til at tvivle (uden netop det, at det er udeladt i vore Adelslexikoner). Hertil kommer, at vi i det danske Rigsarkiv¹⁾ har følgende egenhændige med vanlig Beskedenhed affattede egenhændige Takskrivelse til Frederik III fra de Ruijter.

Doorluijchste grooet machtijchste Conynck

Ick bevijsde mijn ten uijtersten ja hooger als met eenyge woorden uijtgedrujcht can werden verplycht om ootmoedyge dancksegginge te betoonen over de goedertyerentheyte met de welke uwe Conijncklijcke Mayesteyt gelyeft heeft mijn onwaerdijch allenthalven te begenadigen en in sonderheijt, dat uwe Conijncklijcke [mayest:] nijet aleen heeft goet gevonden te gedeijncken de geringe diensten by mij als een getrouw dijnaer van haer hoochmogende mijn heeren de staten genyrael der vereenichde nederlanden ter obijdnnsije van der selver bevelen ten besten vant rijch van denemarcken aen gewendt, maer de selve boven meriten soo verre in genadijge consijderasije te nemen dat de selve door konijncklijcke goedertierentheyte en aengebooren prijselycke goetheyt mijn en de mijnen gelijeft heeft de eere te doen met des selfs konijncklycke faueur sonderlijnge te begenadigen de welke benefysije ick ende de mijnne met alle ootmoedige respect eeuwijchlijck veroblygert sullen wesen, soo sal ick godt almachtijch bijdden voor de prosperiiteijt van uwe mayesteyt en des selfs konijnckelijcke famylye en trachten in alle ochasijen te betoonen, dat ick waerlijck ben en sal blyven

doorluijchstijchsten grooet machtijchsten konijnck

uwen mayesteijts

alder ootmoedijchsten getrouwen dyenaer

adij 7 ocktober 1660

Michiel A. d. ruijter²⁾

stylo nove hage.

¹⁾ Under Holland A 1660—61.

²⁾ Indholdet af Brevet lyder oversat paa Dansk: Jeg finder mig til det Yderste, ja højere end med Ord kan udtrykkes, forpligtet til at vise min ydmyge Taknemlighed over den Bevaagenhed, hvormed Eders kongelige Majestæt har behaget altid at benaade mig, men i Særdeleshed at Eders kongelige Majestæt ikke alene har fundet for godt at tænke paa de ringe Tjenester, jeg som en tro Tjener af de højmaaende Herrer Staten General, de

Heri nævnes ikke direkte, hvori Faveuren bestod, men det ses, at den angaar baade ham „og hans“, og Brevet følger saa snart efter Udnævnelsen, at Professor ved Amsterdams Universitet Dr. G. W. Kernhamp utvivlsomt har Ret, naar han i sin ogsaa for os danske meget nyttige Oversigt over Dokumenter i skandinaviske Arkiver og Biblioteker af Betydning for Hollands Historie¹⁾ ligefrem kalder Brevet en Takskrivelse for hans Optagelse i Adelen.

Skulde man endnu bevare nogen Tvivl, findes her i Rigsarkivet ogsaa følgende anden egenhændige Skrivelse²⁾ fra ham, der til Evidens viser, at Ruijter baade var paa det rene med, at han var dansk Adelsmand og satte Pris derpaa:

Doorluchtichsten Grootmachtigen Coninck, genadigen Heere.

Uwe Conincklijke Majesteijt believe genadicklijck aen te hooren; hoe dat Ick onlanghs alhier met Luijden hun sulcks verstaende hebbe gesproocken ende geexamineert den jnhoude van het Instrument op het Conincklijke residentz Slot binnen Copenhagen verleden den Eersten Augustj 1660 bij wijlen sijne Conincklijke majesteijt *Frederick de Derde*, ontsterffelijcker memorie, uwe majesteijts doorluchtichsten heer Vader, waarmede denselven genadichlijck belieft heeft gehad, mij, ende mijne wettelijke erven, ende affklimmende kinderen, ende derselver erven, soo wel mannelijck als vrouwelijck geschlachte te nobiliteren, ende aen te nemen inde Adelijke rang ende ordre van de Rijcken en Furstendomen, die uwe majesteijt bij wettelijke Successie jegenwoordich loffelijck regeere, Ende dit ten eijnde, om te ondersoecken, off mijn presente hujsvrouwen eenige Voor Soone genaemt Joan Paulusz van Gelder, sijnde ordinaris Capiteijn ter Zee in dienste van desen Staet, ende een wacker man, mede diermate daer onder is begreepen, dat hij sonder reproche ofte opspraecke, hem de geseijde qualiteijt oock mach adscriberen, ende

forenede Nederlande, for at lyde deres Befalinger, har vist Danmarks Rige, men endog taget dem over Fortjeneste i saa naadig Konsideration, at De af kongelig Bevaagenhed og medfødte prisværdige Godhed har behaget at gøre mig og mine den Ære at benaade os med Deres Kongelige synderlige Faveur, for hvilken Velgerning jeg og mine skulde være evig obligerede med al ydmyg Respekt; jeg skal bede den almægtige Gud om Prosperitet for Eders Majestæt og Deres kongelige Familie og tragte efter i alle Occasioner at vise, at jeg i Sandhed er og skal blive -- etc.

¹⁾ G. W. Kernkamp: Verslag van een onderzock in Zweden, Noorwegen en Denemarken naar Archivalia belangrijk vor de geschiedenis van Nederland. 'S. Gravenhage 1903.

²⁾ Som Indlæg til Sjæll. aabn. Br. 1670, 19 Okt. N. 658 og 669.

toe eigenen, gelijk onse andere vier kinderen; Maer wij bevinden, dat het selve daer in soo duijdelijck niet en wordt geexpresseert, als wel met weijnich woorden soude hebben connen geschieden, mits dat alleen geseijt hadde geworden, *Alsmede dat kindt over dewelcke Ick als Vader representere*, nochtans staet mij voor, dat het de goode meijninge ende jntentie van sijn hoochstgemelte majesteijt doen ter tijdt was, gelijk Ick vertrouwe dat sijn Excie den Heere Hendrick Bielcke daer van nock wel de memorie sal hebben, dat het op alle onse tesamen hebbende kinderen, schoon dat deselve bij andere Mannen, ofte vrouwen, door ons mochten wesen geprocureert, soude werden geconfereert ende gegeven, als oordelende dat sulcks naest met de reden ende billickheijt over een quam, om geen inegaliteijt, ofte te groote ongelijkheijt van Staet ende Conditie tusshen sulcke nae Bloetverwanten als Susters ende Broeders zijn te maecken. Hier over is het dan, dat ick steunende op uwe Conincklijcke majesteijts aengeboorne goedertierentheijt met behoorlijck respect ende submissie serieuselijck versoecke, dat deselve den meer gemelten onsen Soone van Gelder. ende sijne wettelijcke descendenten, met de voorseijde adelijcke ordre mede gelieft te begenadigen, ende alsoo nevens sijn Broeder ende Susters, onse voorsz: andere kinderen in een egale staet ende Conditie te stellen, met approbatie van eet wapen waer van een affteijckeningh, nevens dese missive, door den heere Broeder in functie Adelaer sal worden geexhibeert, om te sien off het uwe Majesteyt gevalt, andersindts laten wij seer geeren ter dispositie vande selve, om dat te veranderen, ende daer toe, ofte aff te doen, als nae sijn absoluijte hooge macht, ende aengebooren genade ende goedertierentheijt sal vinden te behooren, uwe mat boven dien verseeckerende, dat Ick voor dit nieuw bewijs van desselffs goeden ende genadigen wille tmijnwaerts niet alleen sal betuijgen ten hoochsten danckbaer te wesen, maer oock sulcks mijne kinderen inscherpen, mits haer te doen gedencken wat al grooter wældaden wij van haer doorluctich Conincklijk huijs ende familie genooten hebben, ende noch ter tijdt doen, waeromme van Godt Almachtich wensche, dat heet selve hoe langer soo meer believe te croonen, met Glorie, Prosperiteijt, ende uwe majesteyt te zegenen, met een lange ende gelucksalige regieringe, verblijvende, gelijk ick ben

Doorluchtichsten Grootmachtigen Fürst ende Heere
uwe Conincklijche majesteijts

Seer ootmoedigen Dienaer ende onderdaen

Michiel A. d. Ruijter.

Amsterdam den 18: Octobr St: Loci 1670 ¹⁾.

¹⁾ Indholdet heraf lyder i dansk Oversættelse: Eders Kongelige Majestæt behage naadigt at høre, hvorledes at jeg nylig har talt her med Folk, der

Brevet vidner paa en smuk Maade om, at de Ruijters var en kjærlig Familiefader, hvilket ogsaa andetstedsfra vides, men det var en dristig Tanke af Admiralen, at Adelsdiplomet skulde omfatte ogsaa hans Hustrus Descendenter af hendes tidligere Ægteskab. Thi i det latinske Diplom præciseres det ud-

forstaar sig paa sligt, og udforsket Indholdet af det Instrument, udstedt paa det Kongelige Residentsslot i Kjøbenhavn den første August 1660 af salig Kongelige Majestæt Frederik den 3die, udødelig Ihukommelse, Eders Majestæts durchlauchtigste Hr. Fader, hvorved denne naadigst har behaget at nobilitere mig og mine lovlige Arvinger og Børn i nedstigende Linie og deres Arvinger, saavel af mandligt som af kvindeligt Køn, og optage os i den adelige Stand og Orden i de Riger og Fyrstendømmer, som Eders Majestæt ved lovlig Succession nu berømmelig regerer, og det i det Øjemed at undersøge, om min nuværende Hustrus eneste Forsøn ved Navn Joan Paulusz van Gelder, som er ordinaire Søkaptain i denne Stats Tjeneste og en vakker Mand, er deri med indbegrebet, saa at han uden Reproche eller Modsigelse ogsaa kan tilskrive og tilegne sig nævnte Kvalitet ligesom vore andre fire Børn. Men vi finder, at det ikke er saa tydeligt udtalt i Ordene, som det kunde være sket med faa Ord, under den Forudsætning at det blot var blevet sagt: *ligesom ogsaa det Barn, som jeg repræsenterer som Fader*; imidlertid foresvæver det mig, at det den Tid var hans højst bemeldte Majestæts gode Mening og Intention, ligesom jeg tror, at hans Excellence Hr. Admiral Bielcke nok skal have i Erindring, at det skulde være overdraget, konfereret og givet alle vore tilsammen havende Børn, om end ved andre Mænd eller Hustruer end os, idet vi dømte, at saadant nærmest stemmede med Ret og Billighed for ikke at gøre nogen Inegalitet eller for stor Ulighed i Stilling og Condition mellem slige nære Blodsforvante som Søstre og Brødre.

Herover er det da, at jeg forladende mig paa eders Majestæts medfødte Bevaagenhed med behørig Respekt og Submission alvorlig beder om, at De ogsaa vil behage at benaade mer bemeldte vor Søn van Gelder og hans lovlige Descendenter med den førnævnte adelige Stand og saaledes stille ham i égal Stand og Kondition med sin Broder og sine Søstre, vore før ommeldte andre Børn, med Approbation af det Vaaben, hvoraf en Tegning tillige med dette Missive skal blive fremvist af min Hr. Embedsbroder Adelaer, om det behager deres Majestæt. Ellers overlader vi det meget gerne til Deres Disposition at forandre det, at tage til eller tage fra, saaledes som De efter Deres absolute høje Magt og medfødte Naade og Bevaagenhed vil finde behørigt, desuden forsikrende Eders Majestæt, at jeg for dette nye Bevis paa Deres gode og naadige Vilje ikke alene fra min Side skal vise mig højest taknemlig, men ogsaa skal indskærpe mine Børn sligt, for at faa dem til at tænke paa, hvad for store Velgerninger vi har nydt af deres durchlautige Kongelige Hus og Familie og endnu for Tiden nyder, hvorfor jeg ønsker af Gud den almægtige, at han vil behage jo længer jo mer at krone det med Glorie og Prosperitet og velsigne eders Majestæt med en lang og lyksalig Regering, forblivende som jeg er . . . etc.

trykkeligt, hvem der optages i Adelen med Ordene „*Michaelem De Reuter cum suis legitimis haeredibus in linea descendente utriusque sexus*“. Men de Ruijters daværende Hustru nævnes eller omtales aldeles ikke deri, og end mindre findes her nogen Andtydning af hendes Børn af andre Ægteskaber end med de Ruijter. En saadan Fortolkning var rent i Strid med de almindelige Adelsrettigheders Natur, og de Ruijter havde intet heldigt Resultat naaet, hvis ikke han selv havde været særdeles velanskrevet hos Kongen og havde haft en indflydelsesrig Ven og Fortaler hos denne.

Denne Ven var den berømte Nordmand Curt Adelaer, der skønt 15 Aar yngre end de Ruijter havde vundet sit Ry som tapper Søkriger, i venetiansk Tjeneste, endnu førend denne, der nemlig fra 1631 til 1652 mest havde sejlet til Koffardis men til Gengæld siden vandt en glimrende Berømmelse som Fører af mægtige Krigsflaader, hvad Adelaer aldrig fik Lejlighed til som Admiral i dansk Tjeneste. Om deres Venskab afgiver tolv Breve fra Adelaer til de Ruijter, som jeg blev opmærksom paa i Rigsarkivet i Haag, og som ved Lejlighed skal blive offentliggjorte, et interessant Vidnesbyrd. Her skal kun meddeles følgende Brev, der viser, hvorledes Adelaer gjorde sin Indflydelse gældende hos Kongen for at fremme de Ruijters sidst anførte Ansøgning, selv om hans Ven her gav ham en haard Nød at knække:

Sijn Exellentie.

Mijn laeste waer den UwEie den 18 deses, seedert van UwEie niet vernommen, waeraen mij referere, van wegen sijn Exie missive, hebbe met behoorlijcke respect aen Sijn Majjesteit selver in eegen handen overlevert en die worden daertoe gebruijckt dat daertoe dieneelijck waer, welck Sijn Majjesteit seer wel opnam, Sijn Exie brief was Sijn Majjesteit Seer aengenaem, hebbe het soo vort gebracht dat UwEie soon, vraw en kinderen sal genobilateert werden met het waepen dat hier neffens gaet, hetwelch Sijn Exie gelieven can te sien dat het bovenste is van UwEie waepen uijt genomen, doordien UwEie als vader daer over is, en gelieft t'adviseeren off UwEie soo behaegt, het heft heel haert gestaan dat te vercrijgen mijn heer van Geldern sijn liefste mejuffer de Smiet om te nobiliteert te werden. Sijn Majjesteit heft van weegen Sijn Exie wegen toegestemd; daer sijn der wel die 40 à 50000 RD.

solden geeven en vrij wat meer, dat sij d'eere moogten genieten, maer connen daertoe niet commen. Soodrae het gereet is soo sal UE^{ie} met de post oversenden. Hiermede UE^{ie} onder protection Godts befehle verblijvende:

Sijn Exell^{ie} Oetmoedigste en dienstwillige dienaar en broeder

Am. Cava: Curt Adelaer.

P. S. Mijn soon Schout bij nacht laet UE^{ie} vriendlijck salueren, hoope die eere te hebben UE^{ie} over 5 a 6 te handen te cussen, als verloff soodrae can becommen.

Christianshaven den 25 October 1670¹⁾.

Det er ganske interessant at se, hvorledes først de Ruijter i sin Ansøgning, — uagtet han dristigt nok fremfører den uvidende Fortolkning for at faa sin Adel overført paa Hustruens Søn —, meget forsigtigt ganske henstiller til Kongen at forandre, lægge til eller trække fra i den indsendte Tegning til Adelsbrevet, og hvorledes det siden af Adelaer høfligt berøres, at det øverste i det ny Vaaben er uddraget saaledes „at Eders Excellence staar som en Fader derover“, medens det ny Adelsbrev ret hensynsløst aabenbarer, at dette sker for at vise, at den ny Adelsmand ikke saa meget har sig selv som sin Stedfader at takke for dette adelige Vaaben.

Hvad de Ruijter svarede Curt Adelaer vides ikke, men Jan Pauluszoon van Gelder fik den 19 Okt. 1670 (gl. Stil) følgende Adelsbrev:

¹⁾ Hvad der angaar Sagen her lyder i dansk Oversættelse: Angaaende Deres Excellences Brev har jeg med behørig Respekt overleveret det i Hans Majestæts egen Haand og dertil brugt de Ord, som dertil tjenligt var. hvilket hans Majestæt tog meget vel op. Eders Excellences Brev var Hans Majestæt meget angenemt. Jeg har bragt det saa vidt, at Eders Excellences Søn, Frue og Børn vil blive nobiliterede med det Vaaben, som her vedlægges, hvori Deres Excellence kan behage at se, at det øverste er uddraget af Eders Excellences Vaaben, saa at Eders Excellence staar som Fader derover, og vil være saa god at underrette mig, om det behager Eders Excellence saaledes. Det har holdt haardt at opnaa at faa Hr. van Gelders Kiæreste Jomfru de Smiet nobiliteret. Hans Majestæt har indrømmet det for deres Excellences Skyld. Der er dem, som gjerne vilde give de 40 à 50000 Rd. og mere til, for at nyde den Ære, men de kunne ikke komme dertil. Saasart det er færdigt, saa skal jeg sende Deres Excellence det med Posten. etc.

C[hristianus] V.

. . . His literis patentibus nostro nostrorumque hæredum Successorum nomine palam testamur et universis ac singulis notum facimus, quandoquidem puto majori incitamento ad virtutem acuuntur stimulanturque mortalium animi quam honores ac gloria, et generosa pectora tandem confidentiori ad gloriæ honorisque templum impetu feruntur et ad famam perillustria facinora grassantur, quando se Regalis dextræ purpuræque Contactu sublevatos sentiunt, evehique supra vulgus publico applausu, quos propria virtus jamdudum inter cæteros eminere fecit. Ergo et Nos ad JOHANNEM PAULLUM DE GELDER Sceptri nostri apicem porreximus virumque et proprio et majorum merito inclytum sed et inprimis Vitrici sui Michaelis de Ruyter nomine nobis gratum acceptumque in ordinem Nobilium Equestrium horum nostrorum Regnorum ac principatum in Hastiludiis, quæ Torneamenta vocant ac ludis omnibus Equestribus partem locumque habentium recepimus cooptamus, prout nunc prædictum JOHANNEM PAULLUM de GELDER cum uxore liberisque legitimis jam natis et qui nascentur maribus foeminisque, descendentesque ab his legitimo matrimonio nepotes neptesque et ex his propagatas rursus legitimi connubii jure lineas utriusque sexus æterna serie nobilitatis hujus nostræ collegio ac societati addimus adscribimus ac æquiparamus cæterisque horum nostrorum Regnorum Principatum ac ditionum Nobilibus ac Generosis parem prorsus cum facimus haberi que pro talibus ab omnibus singulisque volumus, perinde ac si per avos atavosque paternum maternumque stemma a prisca et nobili prosapia ac stirpe deducerent, omnibusque privilegiis honoribus dignitatibusque ac immunitatibus gaudere fruique volumus jubemus quibus cæteri horum nostrorum Regnorum Principatum ac ditionum Nobiles Equestres ac Generosi gaudent fruunturque aut in posterum gaudebunt fruunturque; inque hujus nostræ Regiæ gratiæ clementiæque signum æternumque monumentum prædicto JOHANNI PAULO DE GELDER et descendentibus ab ipso lineis utriusque sexus Gentilem clypeum et gentilitia insignia auximus ornavimus illustravimus, et sic aucta ornata illustrataque prout hic depicta vivisque coloribus repræsentata extant ubivis locorum in quibusvis ludis equestribus cunctisque honestis occasionibus adeoque ubicunque voluerint ferre ostentare concessimus permisimus, et pro lubitu libere uti fruique. Estque clypeus in quatuor areas partesve divisus, in prima area supremæ Regionis Crux alba sive argentea e solo campove rubei coloris promicat, in altera area in solo cærulei Coloris Cataphractus spadiceo eqvo insidens stricto ense ictum minitatur; in prima area infimæ regionis clepsydra transversim posita in solo candidi sive argentei coloris jacet, in altera ejusdem regionis sive quarta et ultima area culmen fastigiumve lutei sive aurei Coloris in solo fusco attollitur,

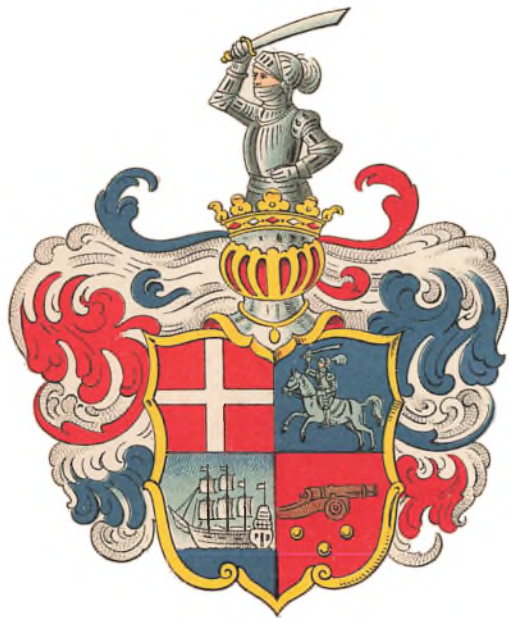
duabus ad latus et tertia in medio positis sagittis argenteis cuspidate in altum erecta; totum clypeum parmamve per cancellos aperta liberalis ac nobilis galea obumbrat ex qua cyanei coloris Triton prominens armataque jaculo dextra ictum intentat. Quibus jam dictis insignibus aere nostrae gratiae clementiaeque et collatae nunc in praedictum JOHANNEM PAULLUM DE GELDER liberosque ipsius legitimos ac descendentes utriusve sexus Nobilitatis dignitatisque monumento gaudere fruique ipsum ipsosque perpetuo et in omne aevum volumus jubemus, fierique a quoviam contra haec aut in fraudem hujus nostri diplomatis quidquam prohibemus vetamus. In quorum omnium fidem hasce patentes nostras literas manu nostra subscripsimus et Regia nostro Sigillo corroborari jussimus. Dabant in arce nostra Regio Hafniæ die 19 Octobris a. Domini 1670 Regni nostri primo.

Det sidst meddelte Adelsbrev med dets Forakter afgiver ogsaa fra de danske Arkivers Side, om end indirekte, afgjørende Bevisligheder for, at det forholder sig rigtig med de Ruijters danske Adelskab. Thi det var paa Grundlag af sit Adelskab, at han opnaaede sin Stedsøns Optagelse i Adelsstanden, og Beviserne for dette foreligge den Dag i Dag i alle behørigte Former. For det første er van Gelders Adelsbrev indført med Vaabenafbildning i de nu i Justitsministeriets 2. Departement opbevarede officielle Kopiebøger over Adelsbreve. For det andet opbevares Konceptet dertil i Danske Kancellis Arkiv¹⁾, og for det tredje findes sammesteds og som Indlæg dertil de Ruijters originale ovenfor aftrykte Andragende med Aftegning af det Vaaben, han foreslog, men hvori van Gelder sluttelig maatte optage to Felter af Stedfaderens. Endelig er Konceptet til sidstnævnte Adelsbrev ogsaa indført i Kancelliets Registrant over sjællandske aabne Breve fra 1670 som Nr. 658—659.

Skulde da ikke de Ruijters eget Adelsbrev lige saa vel kunne spores i de danske Arkiver? Vi have jo nu faaet at vide, at han er bleven adlet den 1 Aug. 1660, og man vil da nemt kunne efterse, om det er blevet indført i den tilsvarende Registrant.

I Registranten over sjællandske aabne Breve finder man fra nævnte Dag fire Skrivelser, Nr. 164—67, hvis Overskrifter lyder

¹⁾ Ved Sjæll. aabn. Br. 1670, 19 Okt. N. 658 og 659, hvorefter ovenstaaende Adelsbrev er gengivet.

Admiral de Ruijters danske Vaaben efter Adelsbrevet af 1. Aug. 1660 (jfr. S. 137 f.).

Det af de Ruijter for Johan Paulusz van Gelder foreslaaede Vaaben (jfr. S. 141 ff.).

Johan Paulusz van Gelders danske Vaaben efter Adelsbrevet af 19. Okt. 1670 (jfr. S. 145 f.).

saaledes: No 164 Michael de Ruijter oc E[u]stachius Püch[l]er
 bref paa aarlig pension, [Brevet selv staar dog in blanco me-
 dens kun Overskriften er indført], No 165 Maximilianus Ro-
 senkrans fich bref paa aarlig pension, No. 166 Niels Gyntelberg
 Confirmation paa sit Adelskab, No 167 Eyler Holch Forlehnings-
 bref paa Cronborg 2 Aug. 1660.

Det vil af disse Breves Indhold og navnlig af No 166, som
 direkte angaar en Andens Adelskab, fremgaa, at det utvivlsomt
 er denne Registrant, hvori Afskriften af de Ruijters Adelsbrev burde
 søges, men det er ikke indført, og man finder heri antagelig For-
 klaringen af, at de danske Adelslexikoner ikke have faaet de Ruijter
 optaget i Listen over Danmarks Adel. Man har overset, at dette
 fremgik af Forakterne til Stedsønnens Adelsbrev, og at de Ruijters
 danske Adel saa ofte omtales i den hollandske Litteratur, hvorigen-
 nem det antagelig ogsaa har fundet Vej til enkelte danske Værker¹⁾.

At Adelsbrevet ikke er blevet indført i Registranten, skyldes
 maaske den Omstændighed, at det blev overleveret de Ruijter,
 lige som han stod i Begreb med at forlade Kjøbenhavn med sin
 Flaade. Man har jo heller ikke givet sig Tid eller Lejlighed til
 at indføre Brevet om de Ruijters Pension i ovennævnte Regi-
 strant, men kun en Overskrift, der angiver dets Indhold, og til
 ingen af Brevene har Koncepter været at finde.

De tre omtalte Vaabens Udseende fremgaa af modstaaende
 farvelagte Afbildning.

Spørges der om Betydningen af *Felterne i de Ruijters danske
 Vaaben*, bør her ikke forbigaaes en ganske interessant Diskussion
 i det nederlandske Tidsskrift: „De Navorscher“ om dette Emne.

I 10de Bind S. 290 stilles følgende Spørgsmaal underskrevet
 „9 Januarij“: M. Adrsz. de Ruijter siges at være født af ringe
 Forældre. Vi antage det, men spørge: hvorledes kom han til
 sit Vaabenskjold, ikke hvad de Felter angaar, der vedrører Sø-
 væsenet, Kanon, Skib, Løve²⁾ o. s. v., og ikke med Hensyn til

¹⁾ Saaledes: S. A. Sørensen, Kjøbenhavns Belejring 1658, S. 155, H. D. Lind,
 Kong Fred. III's Sømagt, S. 200 og flere danske Konversationslexikoner.

²⁾ Jeg forbigaaer foreløbig den Del af Diskussionen, der angaar Feltet med
 Løven, der blev indsat i Vaabenet i Anledning af, at Kongen af Spanien
 havde udnævnt ham til Hertug og „forbedret“ hans Vaaben dermed.

det Felt, som forestiller en Rytter. Men vi sigter til Hovedfeltet som er rødt, belagt med et Sølvkors?

Spørgeren fik i 11te Bind S. 121 to Svar. Et meget overlegent fra „Menno“, der finder det mærkværdigt, at nogen har kunnet spørge om, hvorledes de R. er kommet til sit Adels skjold, og anvender paa ham, hvad en Medarbejder ved „de Navorscher“ skrev: „at mange vil nok vide noget, men ikke gjøre sig den Ulejlighed at spørge Kilderne“. Han omtaler derpaa efter Brandt (S. 214) Frederik III's Adelsbrev af 1 Aug. 1660, Karl II af Spaniens Diplom af 5 Aug. 1676 m. m. Hovedfeltet, gætter han, er det danske Flag, og han nævner sluttelig, at, selv om det ikke staar paa de R.s Gravsten, var dennes Vaaben forsynet med en af Hjelmen opdukkende harniskklædt Mand med Sølvsværd med Guldfæste, og henviser til Vaabenafbildninger i J. R. Rietstaps Armorial général S. 910 og 911.

En anden svarer under Mærket $\varphi^2 - \varphi$, at de forskellige Felter efter hans Mening, med Undtagelse af Skibet og Kanonen, ere laante af det danske Vaaben, hvori den harniskklædte Rytter forestiller Ditmarsken og et gyldent Kors i blaat Felt Delmenhorst, og mener, at det kan være en Tilfældighed, at Rytteren svarer til hans Efternavn, ligesom det er en Tilfældighed, at den franske Michaels-Orden svarede til hans Fornavn [!].

I samme Bind S. 185 tilbageviser „9 Januarij“ Mennos bitre Beskyldning. Selv kendte han meget godt, hvad der stod hos Brandt om de Ruijter S. 215, men han havde lagt Mærke til, at der sammesteds i det aftrykte Adelsbrev stod omtalt, at Frederik III til Brug for de R. og hans lovlige Arvinger havde forbedret hans „gamle Skjold og Slægtvaaben“ saaledes, at de maatte føre en fri adelig og kronet Hjelm, og han spørger kun om, hvorledes de R., der var af ringe Forældre, var kommet til det Sølvkors i det røde Felt. Mennos Gisning finder han ikke uantagelig, men kun en Gisning. Spørgsmaalet var dog ikke grebet ud af Luften. Brandt omtaler Side 4, at en dansk Genealog har ment,

men saa sent, at hans Død indtraf, inden han fik Underretning derom, hvorfor han aldrig selv førte saadant Vaaben, som imidlertid fik rig Anvendelse ved Begravelsen.

at de Ruijters Moder var Skud af en dansk ell. norsk Adelslægt (Rytter), og derfor var den skjulte Hensigt med hans Spørgsmaal at opdage, om denne Slægt havde ført et Kors i Vaabenet¹⁾, og de Ruijter saaledes ikke blot havde faaet Moderens Navn, men ogsaa hendes Vaaben. Og han slutter, aabenbart fornøjet med sin Afvæbning af Menno: Ligger nu Kilderne til Besvarelse af mit Spørgsmaal saa lige for Haanden? Menno, lær mig at finde dem!

Endelig kommer (i samme Bind) en i Heraldiken bevandret Mand „J. ter Gouw“ og fortæller, at han allerede har talt om de Ruijters Vaaben i en Artikel „Over wapens en wapenlegenden“ i Dietsche Warande²⁾ del V bl. 453 og 454.

Han besvarer efter at have nævnet Felterne Hovedspørgsmaalet kort og rigtigt: „Dannebrog er Symbolet paa Danmark, og tydeligere kunde ikke i heraldiske Billeder fremstilles: Danmark forsvaret af de Ruijter til Søs og til Lands“. Han tilføjer, at Hjelmmerket ogsaa tydeligt viser, at de R. havde erhvervet Adelen ved sin Tapperhed. Om Dannebrog henviser han til ovennævnte Afhandling. I Anledning af „9 Januarij“s sidste Bemærkning advarer han mod at lægge for megen Vægt paa Ordene om de R.s „gamle Skjold og Slægtevaaben“; det var kun en Formel i hine Dage, der stod i Forbindelse med et Kunstgreb beregnet paa at skaffe den nysadlede et gammelt Stamtræ, som om han med eet ogsaa var af gammel Adel! . . . Det kunde ikke falde en dansk Genealog besværligt at opdage en høj adelig Slægt Reuther [Rytter] og at antage, at de R.s Moder var et Skud af denne Slægt. Ligesom naar den tyske Kejser sommetider — for gode hollandske Dukater — forlenede en hollandsk Patricier med et adeligt Diplom, saa har han strax udfundet, at den hollandske Patricier nok var en Ætling af et eller andet andet adeligt Hus i Schwaben eller Tyrol, hvilket da na-

¹⁾ Dette er ikke Tilfældet med nogen af de to her uddøde Adelslægter Rytter, hverken den danske eller norske, ligesom der overhovedet ikke kendes nogetsomhelst til, at de Ruijter skulde stamme fra nogen af disse Slægter paa mødrene Side.

²⁾ Denne Kilde har jeg desværre ikke hertillands kunnet efterse.

turligvis enhver gerne troede, siden det var bekræftet med det kejserlige Segl. Saaledes f. Ex. da Kejser Leopold i 1677 gav et saadant Diplom til vor amsterdamske Borgmester Andries de *Graeff*, da hed det sig ogsaa, at hans Forfædre havde blomstret i Tyrol under Navnet *von Graben*.

En udførlig gammel Forklaring og Beskrivelse af Felterne i de Ruijters Vaaben kunde iøvrigt være fundet baade af Spørgeren og den Svarende, hvis disse havde efterset et „Grafdicht“ af den nederlandske Digter A. Moonen, der findes trykt i Brandts Levnetsbeskrivelse af de Ruijter (S. 1052 ff.). Her helliges først et Vers „Op het geheele Wapen van den Amirael“, hvori tales om hans firdobbelte Adelsskjold, Lønnen for Mars' Sønner, om hvilket Ludvig XIV hængte Ridderkæden, og hvortil Karl af Spanien gav den sidste og bedste Perle (Hertugkronen og Hjerteskjoldet). Siden hædres hvert af de fire Felter paa lignende Maade. Først „het Kruis“ (Korset), hvorum Slutningslinierne fortæller, hvorledes det fra Algier fra tusinde Munde høres, at Halvmaanen aldrig krymper sig med større Skræk end for de Ruijters firkantede Kors. Det tredie Vers „De Ruiten te Paerde“ viser, hvorledes de Ruijter stod lige saa blank i sin Rustning som en Perseus, da han svang Oranjobanneret og friede Andromeda (sit Fædreland) fra Britter og Galler. Det fjerde Vers „Het oorlogschip“ beskriver det tredie Felt hans flyvende Hest, Flaadens Tilflugt. Det femte af disse Vers „Het grof Geschut“ viser tydeligst sin danske Oprindelse. Ordlyden af disse fem hollandske Vers er følgende:

Op het geheele Wapen van den Amirael.

Beproefde dapperheit by eene trits van kronen
 En onzen staet verdient dees' Helt den Adeldom
 En viervout wapenschilt, het loon van Mavors Zonen.
 Vorst Luidewijk hangt hem de Riddersketen om,
 Gy schenkt aen deze kroon de leste en beste parel,
 Uw' leeu, den woutvorst self, o Katholyke Karel.

Het Kruis.

Kruisridders belgt u niet om dezen Edelman,
 Om Helt *De Ruiten*, al heeft hem uw eedtespan

Te Malte of Rodes 't zwaert niet op de sy gebonden.
 Men fragt het out Algier: dat spreekt met duizent monden:
 Noit kromp de Halve maen, de hoop van Otmans huis,
 Met groter schrik, dan voor de Ruiters vierkant kruis.

De Ruiter te Paerde.

Zoo blank in't harnas stondt *De Ruiter* op't kampanje,
 Wanneer hy, Perseus van ons aengevochten lant,
 De trotze Zeebanier van 't heldenryk Oranje
 Liet zwaaien, en om 't hooft de dappre rechte hant.
 Hy vryde Andromeda noch voor Britoen en Gallen
 Waer hy met zyn Pegaes den lande niet ontvallen.

Het oorlogsschip.

Dit is het vliegent paert, welk onze Helt beklom,
 Wanneer een Waterdrack, te schielijk opgedondert,
 De vrye Maegt begrimde en dreigde van rondtom.
 Op 't brieschen van zijn stem stondt lucht en Zee verwondert.
 Men hang dit zeepaert met zijn wieken in 't gestarnt,
 Der vloten toevlucht, als de zee afgrijfsk barnt.

Het grof Geschut.

Dit koper Funen dwong tot zyn gehoorsamheit,
 Toen 't sich voor Nieuburgh liet, gelijk een donder, horen
 Gustaef, mistroostig om zijn' ydlen arrebeit.
 Klonk dit geluit, vol schrik te Gottenburgh in d'ooren.
 Men eer, sprak Vrederijk, dit Zegenrijk Metael,
 En schonk het aen den schilt van ons Aerstamirael¹⁾.

Fra Begravelsen har man endnu yderligere Vidnesbyrd om,
 hvor stor en Rolle det adelige Vaaben og dets i ovenstaaende
 Digt besungne Emblemer, spillede i hine Tider. Vi kunne endnu
 følge det paa hosstaaende Afbildning af hans Ligbegængelse fra
 Brandts Levnetsskildring af ham, selv om de stærkt formindskede

¹⁾ Det sidste Vers (om det grove Skyts), der udelukkende sigter til de
 Ruijters Fortjeneste af Danmark lyder oversat paa dansk:

Det Kobberstykke Fyen til Lydighed har bragt,
 da det for Nyborg som en Torden lod sig høre.

Gustav, mistrøstig ved forgæves anvendt Magt,
 dets Brag til Gothenborg klang skrækkelig i Øre.

Men Fred'rik loved' det velsignede Metal,
 som til sit Adelsskjold han gav vor Admiral.

Enkeltheder (der dog i det her givne Udsnit er i samme Størrelse som paa Originalen hos Brandt) kun ere meget utydeligt udførte. Vi skulle efter Originalen nævne hvad Numrene paa Billedet forestiller. N. 7 Vier Trompetters. N. 8 De Groote Admiraals Vlagh (med hans danske Adelsvaaben). N. 9 De Standaert (med de 4 Felter heraf). N. 10, 11, 12, 13 De vier Quartieren (hvor man skælner Korset og mulig Kanonen som de to sidste). N. 14 Het groete Blaoen (ligeledes aabenbart det danske firdelte Vaaben). N. 15 De Spooren. N. 16 De Handschoenen of Gantelets¹⁾. N. 17 Het Rapier. N. 18 Het Kasquet (Hjælmen). N. 19 De Wapen Rok (hvorpaa atter det firdelte Vaaben). N. 20 Het Rouw Paardt (Sørgehesten). N. 21 De Tweede Standaert (ogsaa med Vaabenet). N. 22 De Curassier met de Regimentstok. Og endelig N. 23, Ligkisten, bekranset af Vaabenskjolde med det samme Vaaben, baa- ren af N. 24, 4 Admiraler, og N. 25, 16 Kaptajner.

Hans Landsmænd gav ham ikke blot denne fyrstelige Begravelse men

¹⁾ Disse ere i nævnte Sang ogsaa besungne i følgende svulstige Vers:

Met ongeschoede vuist en klem van forsse
vingeren

Kan Hollant Jupiter van zyn' zeeadelaer
Den glöenden blixem in de Britsche
vlooten slingeren.

Hy hoeft geen hantschoen, die geen
vier freest noch gevaer.

ogsaa et Æres-Gravmæle eller som Hollænderne ikke med Urette efter Ordenes danske Betydning kalder det en „Praelgraf“, hvori atter det danske Vaaben spiller en stor Rolle, om end som før antydet, „forbedret“ med spanske Hertugkroner, en rød Løve som Hjerteskjold og som Skjoldholdere en Løve og Hest, hvad alt nøjere kan ses af en anden Afbildning (S. 1010) hos hans Levnetsskildrer Brandt, som saaledes ogsaa uden Støtte af de her fremdragne Dokumenter fra de danske Arkiver har fremført Kendsgerninger om hans danske Adel af tilstrækkelig Vægt til, at ingen af hans Læsere vil tvivle herom.

Før vi forlade Felterne i de Ruijters Vaaben kan det være af Interesse at iagttage, hvor megen Overensstemmelse i Valget af Symbolerne, der hersker mellem de to Venner og Sølhelte de Ruijters og Adelaers Vaaben, som de fik bekræftede af Frederik III henholdsvis 1660 og 1666. Begge henvender Tanken paa det Land, hvor de kæmpede, men medens de Ruijter som Symbol paa det Land, han forsvarede, fører Dannebrog i første Felt, fører ganske vist Adelaer hverken Venedigs eller Hollands Vaaben men 3 Halvmaaner, der tyder paa Fjendens Mærke. Ved Valget af de andre Felter er Ligheden saa meget større. De Ruijter fører en Rytter svarende til *sit* Navn, Adelaer en Ørn (hollandsk adelaar) svarende til *sit*, begge førte et Orlogsskib i Vaabenet (dog Adelaer i et Hjerteskjold, hvorved han fik et Felt mere), og medens de Ruiten i *sit* ene resterende Felt førte et Stykke grovt Skyts til Erindring om Slaget ved Nyborg, fik Adelaer til Minde om sine Sejre to Felter, et Kastel med 9 Kobberstykker og et Tyrkerhoved paa Spidsen af et Sværd.

Medens der paa Hjelmen af det førstomtalte Vaaben findes som Tapperhedssymbol en væbnet Rytter, findes paa det andet som Trofæer 7 Galejgalioner med 7 Standarter (i Forbindelse med en Lykkegudinde). Betyder det ene Vaaben: Danmark forsvaret af de Ruijter til Lands og Vands, betyder det andet Vaaben lige saa tydeligt: Halvmaanen angrebet af Adelaer til Lands og Vands.

Efter nu at have fremført forskellige fra dansk Side mer eller mindre upaaagtede Vidnesbyrd om de Ruijters Optagelse i den danske Adel og om hans Vaaben, vilde det falde naturligt hertil at knytte nogle Bemærkninger om *Grunden til at han adledes*, hvis det ikke paa Forhaand var givet, at de Ruijters store Fortjenester af Danmark i Krigen mod Sverrig i Aarene 1659—60 i Hovedtrækkene er velbekendte. Vil man gaa nærmere i Detailler kan en god Høst gøres fra de Ruijters egen Journal, ført under hele hans Ophold i Danmark, som jeg blev opmærksom paa og fik afskrevet i Rigsarkivet i Haag, hvortil den — heldigvis først efter Marinearkivets ulykkelige Brand i 1844 — er afgivet fra Familien. Enkelthederne herfra hører dog Krigshistorien og ikke Personalhistorien til. Lidet er overhovedet ellers bekendt herhjemme om de Ruijters Ophold i Danmark og hans Forhold til Kongerne Frederik III og Christian V, til hvem han gennem disse Belønninger, trofast som han var, knyttedes nærmere, og et Par Sider herom vil antagelig derfor naturligt slutte sig til Oplysningerne om hans Optagelse i den danske Adelsstand.

De Ruijter har sikkert tidligt som Sømand gjort Bekendtskab med de danske Farvande, og der bevares endnu i Rigsarkivet i Haag en Journal, han i 1633 har skrevet som Styrmand paa en Grønlandsfarer; dog var han ikke i det Land, vi nu kalde Grønland, men i Omegnen af Spitsbergen, for at fange Hvaler. Han foer endnu næsten en Snes Aar som Styrmand og Skipper mest til Koffardis, før han 1652 blev Schoutbynacht og siden yderligere vandt Berømmelse som Admiral. Med Fr. III har han neppe gjort Bekendtskab før muligvis i 1656, da han og Pieter Floriszoon i Maj Maaned med to Eskadrer kom til Helsingør for der at oppebie deres Overadmiral Obdam eller Wasenaer, og senere med Flaaden at beskærme de hollandske Skibe i Østersøen og specielt Farten paa Danzig under Krigen mellem Sverrig og Polen. De Ruijter tog da ind til Kjøbenhavn for at forhandle med de hollandske Gesandter, og Brandt meddeler, at han ved den Lejlighed hilste paa Rigshovmesteren, Kansleren og Admiral Lindenov. Naar det i Registeret (men ikke i Teksten)

til nævnte Værk ogsaa hedder, at han dengang hilste paa Kongen af Danmark, er det dog muligt, at Forfatteren har forvexlet ham med Wassenaer, som kort efter gjorde Kongen sin Opvartning og ved den Lejlighed fik Elefantordenen; mulig har dog ogsaa de Ruijter dengang været i hans Følge.

Hans Samtale med de danske Rigsraader synes ikke at have været helt uden Frugt, jfr. en Skrivelse fra Rigsraadet til Kongen af 24 Sept. 1656, hvori siges:

„Tiderne vdkreffue oc vel, att Floden skulle til forestaaende Foraar være j beredskab, oc att derhos tenckis paa dychtige oc erfarne Officerer, huortil wj nu ingen bedre E. K. M.^{tt} vide at faareslaa end de Rytter, som Tieniste, om den hannem tilbiudis, formoedes vel at skulle acceptere.“¹⁾

Maaske har Rigsraaderne netop ved nysomtalte Sammenkomst forhørt sig, om han skulde være villig til at træde i dansk Tjeneste. At han skulde givet noget Løfte i saa Henseende, har jeg dog ikke fundet omtalt i hollandske Kilder.

I Mai Maaned 1659 fik Vice-Admiral de Ruijter Overbefalingen over en Flaade paa henimod 40 Skibe med Ordre til at stille sig under Lt. Adm. Wassenaers Overanførsel i Kjøbenhavn, hvor han skulde landsætte Undsætningstropper. Forskellige diplomatiske Forhandlinger hindrede længe Flaaden i at virke til Fordel for Danmark. De Ruijter maatte først gaa til Beltet. Først 24 Juli n. St. kom han til Kjøbenhavn, Dagen efter besaa han Staden og dens Befæstning. Den 1 August om Eftermiddagen traf Wassenaer og han ombord hos Henrik Bjelke sammen med Kong Frederik III, der bad dem gaa under Sejl i hans Paasyn, men det var for sent. Næste Dag gik de under Sejl, men Dagen efter kom de hollandske Gesandter ombord og forbød dem at agere mod Svenskerne. Endnu den 18de klager de Ruijter i et Brev²⁾ over, hvor det er en bedrøvelig Tjeneste at ligge unyttig her med Flaaden mellem Møen og Stevns og Dag efter Dag ikke opleve mere, end om de var i Holland. De fik

¹⁾ Danske Magazin 3 R. 4 B. S. 299.

²⁾ Jfr. Brevkoncept i Rigsarkivet i Haag.

ikke en Gang Lov at sætte Tropperne i Land, saa der var mange Munde at føde til ingen Nytte og stor Omkostning og Besvær. I November 1659 er det, at de Ruijter ved at overføre Tropper til Fyen, landsætte dem ved Kerteminde og beskyde Nyborg bidrager saa mægtigt til Svenskernes Nederlag. Hans før omtalte utrykte Journal bringer en daglig Beskrivelse af Foretagendets Gang. Da han den 17 kom til Kjøbenhavn, blev han buden til Kongen om Aftenen og siger derom i Journalen: vi blev fortræffeligt underholdte, og der var stor Glæde hos Kongen og alle de hosværende Rigsraader. Tre Dage efter fik han en smuk Belønning af Kongen. Vi kunne endnu sammesteds se, hvorledes han refererer det uden Spor af Praleri blandt Dagens øvrige meget dagligdags Begivenheder:

„Item den 20 om Morgenen smukt Vejr, Danzig-Konvojen kom noget nærmere Staden. Efter Middag kom Hr Admiral Beelkens [ø: Bjelke] til mig og gav mig fra Kongen af Danmark en skøn Guldkæde med en skøn Medaille derved, ellers [hændte] intet synderligt [!]. Isen blev paa Vandet, men det frøs ikke haardt; Vinden fremdeles ost syd ost hele Natten til den 21de.“ Hans Biograf Brandt tilføjer: „Denne Kæde var af fire og femdobbelte Led flettet i eet. Dronning Sofia Amalia havde egenhændig bundet en Guldmedaille derpaa, paa hvis eene Side Kongens Billede stod, besat med to og fyrretyve Diamanter; paa den anden Side saa man et Orlogsskib paa Søen, og derunder hang en skøn Perle. Dette var det højmodige Kendetegn paa hans kongelige Gunst og Taknemlighed over de Ruijters Heltebedrift og den Tjeneste, der var vist Kongen og Riget. Nogle fortæller, at Kongen, da de Ruijter takkede ham for Gaven, blandt andet sagde til ham: Jeg ved, i den Tilstand jeg er, ikke andet at give ham“. — Aaret efter fandt han dog bl. a. Raad til at give baade ham og Püchler en anseelig aarlig Pension. I Holland fejredes Sejren bl. a. af deres berømte Digter Vondel med Digtet: Het veroverte Vünen.

Nu var Vinteren begyndt, og Flaaden laa indefrossen i det endnu belejrede Kjøbenhavn. De Ruijter isede om Skibene, kommanderede omtrent 1000 Matroser og 400 Soldater til Hjælp

for de belejrede, og den 9 Januar opstillede han dem for Kongen og mange høje Officerer, og Kongen takkede ham for hans gode Omsorg. Den 12 Jan. (2 Nytaarsdag for de danske) havde han Kongen til Gæst med de franske, engelske og nederlandske Ambassadører¹⁾. Birkerod fortæller det samme og tilføjer: „Og stod samme Admiral van Ruyter, saalænge Maaltidet varede, selv for Borde og opvartede sine Giester“²⁾.

Den 13 Februar var de Ruijter hos Kongen for at se hans Kunstkammer. Man undrer sig ikke over, at Jakob Jensen Normands smukke Konststykke falder denne Sømand i Øjnene. Det hedder herom i Journalen: „Her saa jeg mange skønne Rariteter og blandt andet et Skib, 3 Fod langt, som helt var gjort af Elfenben, Master, Sejl, Ankere, Kanoner og fremdeles alt, som hører dertil, meget net og vel gjort, saa det var en Lyst at se.“

Den 23 Februar havde de Ruijter endog Damer ombord, baade Kongen og Dronningen med flere fyrstelige Personligheder, Admiral Bjelke og Frue, Ambassadører og det gik meget muntert til, siger han i Journalen.

Saasnart Isen brød op, var de Ruijter parat til at angribe Svenskerne, men det hindredes snart af Is, snart af Vinden, og afbrødes oftest af de diplomatiske Forhandlinger, og de Ruijter imødesaa iøvrigt med Glæde den kommende Fred. Og da denne var sluttet, tog han meget energisk fat paa at overføre de svenske Tropper, hvis lange Indkvartering var til stor Plage for de danske. Han overførte med stor Højtidelighed d. 22 Juli adskillige faldne, i Helsingør bisatte svenske Officerer, modtog med Høflighed flere svenske Admiraler og omtaler den svenske Nation som en „subtil“ Fjende, som ikke maatte negligeres. Den 8 August meldte de R. Kongen, at han havde faaet Ordre til at føre Flaaden hjem. Om de sidste 2 Dage førend han forlod Danmark, hedder det kort og beskedent som altid, i Journalen:

¹⁾ Jfr. de R.s Journal.

²⁾ Biskop Jens Bircherods biogr. Dagbøger for Aarene 1658—1708 ved Chr. Molbech. Kbh. 1846. Sammesteds henlægges Foræringen af Kæden og Medaillen, der nævnes æstimeret paa „nogle 1000 Daler“ urigtigt, til 17 (7 Decbr.).

„Item den 12te om Morgenen, Vinden n. vest, smukt Vejr, blev vi trakterede af General Schack. Samme Dag fik jeg Adelsbrevet fra hans Majestæt [altsaa *Dagen efter* dets Datering af 1 Aug. g. St. 3: 11 Aug. n. St.], videre den 13. under Sejl til Sundet. Item den 13. om Morgenen ere alle vore Skibe sejlet til Helsingør, og Kongen holt mig op til Middag, saa gik jeg under Sejl med Kaptajn Schey, Vinden Vest, Staden gav mig diverse Æresskud, og vi kom Kl. 6 om Aftenen for Helsingør, Vinden Vest til den 14de.“

Hermed forlod de Ruijter Danmark for stedse, men han var som antydet gennem Brevvexling fremdeles knyttet saavel til Kongehuset som til andre.

I Rigsarkivet i Haag findes et paa tysk affattet Brev til ham fra Frederik III af 29 Jan. 1661, hvori denne anbefaler Vice-Admiral Jørgen Bjørns Søn, „vor bestalter Skibskaptajn Peter Biørns“, der endnu er i sine blomstrende Aar og gjerne vil gjøre sig videre kapabel „under Eders renommereede Conduite“, hvorfor Kongen beder ham godvillig admittere Peter Biørns i Kvalitet af en Volontær ved „Eders berømmelig forehavende Expedition til Strædet“.

I det danske Rigsarkiv findes de Ruijters Svar herpaa, dat. Amsterdam, 20 Apr 1661 n. St., hvori han lover at tage samme Pieter Beerents eller Beerentszoon i Tjeneste ved sin forehavende Rejse til Middelhavet; idet han begynder og slutter med Tak for al Naade af og Bøn om alt godt for Kongen og den kgl. Familie. Fremdeles et andet Brev af 5 Decbr. 1665 med venlige Ønsker for Kongen og Kongehuset om langvarig og god Fred, Rigets Formerelse og Udbredelse m. m., med Underretning om, at Oberst Gorgas med Hustru og to Børn ere tagne tilfange, og om at han selv har travlt med at gøre Flaaden klar og faar den i god „Positur“ mod Engelskmanden, haabende bedre Succes end i forrige Bataille.

Den 29 Febr. 1668 tilskrev Kongen de Ruijter atter et Anbefalingsbrev, der nu findes i Rigsarkivet i Haag, for Peter Dannel, Søn af afdøde Kaptajn David Dannel, til at blive Assistent i det ostindiske Kompagni.

De opbevarede Kongebreve er dog meget faa og mindre oplysende end Curt Adelaers om det gode Forhold mellem Kongefamilien og de Ruijter. Af disse ses bl. a., at Fr. III meget havde ønsket de Ruijters Portræt, og at denne engang havde sendt et Maleri, der gik tabt ved en Stranding. Adelaer var ked af at skulle melde Kongen det, men denne havde ikke uden Lune svaret, at det dog altid var godt, at det kun var Portrætet og ikke Manden, der var druknet. En Erstatning for det druknede Billede er sagtens det smukke Portræt af de Ruijter, malet af Ferdinand Bol, der endnu smykker den kgl. Malerisamling, og hvorefter Gengivelsen over Artiklen er tagen.

Til Christian V stod de Ruijter lige saa vel i et godt Forhold som til Frederik III. Vi have foran set, at det var Christian den Vte, der paa de Ruijters Ansøgning optog hans Stedsøn van Gelder i Adelsstanden, hvilket skete saa tidligt efter hans Tronbestigelse, at han vel endog er den første, hvem denne Ære vederfores. Forresten havde de Ruijter allerede i Juli 1659, medens Frederik III trakterede de hollandske Admiraler paa Amager, underholdt sig endel med den da kun 13aarige Prins, og siden udtalt, at denne havde talt med saa megen Kundskab og saa god Dømmekraft, at man skulde tro han var 25 Aar gammel¹⁾. Efter de Ruijters Død 1676 sendte Kong Christian V d. 21 Juni følgende Kondolence Brev til Enken Anna de Gelder²⁾:

Christianus Quintus etc. Wir haben auß dem in Ewren Nahmen an Uns abgelaßenen Unterthänigstem Schreiben³⁾ den Todtlichen hintritt Ewres Seel: Ehemannes des *Lieutenant Admiral Michael de Ruyters* mit sonderbahrem Leidtwesen ersehen, gestaldt Unß nun deßsen gute qualiteten, Undt Unßerm Königl. hauße erwiesene Unterthanigste Devotion gnugsahm bekandt, und wir daher demselben gerne ein längeres Leben hetten wünschen

¹⁾ Brandt S. 175.

²⁾ Udskrevet efter Kopien i Außländische Registrant 1674—76 fol. 287 i det danske Rigsarkiv, hvor den af en Fejltagelse er dateret 21 Juni 1678 for 21 Juni 1676.

³⁾ Skrevet i Enkens Navn af Svigersønnen Bernardus Somer, dat. Amsterdam 6 Juni 1676 (Danske Rigsarkiv, 1 Afd., Holland A., Breve fra bekendte Hollændere 1670—77.)

mögen, alß nachdeme Eß den Allerhöchsten anderst gefallen, werden Wir nicht unterlaßen, ermelten Ewres Ehemans guten *Meriten* stets eingedenck zu verbleiben, und die Unßerm Königl. hauß geleistete vnterthänigste dienste umb Euch und die Ewrige bey fürkommenden Gelegenheiten in Königl. hulden und Gnaden allemahl zu erkennen geben etc.

Medens vi ovenfor have set tilstrækkelig afgørende Vidnesbyrd om de Udmærkelser, de Ruijter modtog af Kong Frederik III 1659 ved den omtalte Kæde og 1660 ved Optagelsen i den danske Adel, er der endnu af nogle tillagt ham en tredie meget fornem Udmærkelse fra dansk Side, som jeg dog endnu hverken kan bestemt bekræfte eller benægte.

I en Artikel i „de Navorscher“ for 1876 fortæller Redaktøren P. Leendertz forskellige Exempler paa, hvorledes man ofte tillægger berømte Personer Anekdoter, som have passeret i deres Tid, idet man har glemt, hvem de angaa, og saa, for dog at knytte et Navn til Fortællingen, sætte dem i Forbindelse med et kendt Navn fra samme Tid uden at tage det saa nøje, om det passer. Blandt andet omtaler han, at „De almanak der Maatsch. tot Nut van't Algemeen“ fra 1857 S. 119 meddeler følgende: Da Michiel Adriaansz de Ruyter af Kongen af Danmark blev udnævnt til Ridder af Elefanten, en Ridderorden hvorfor man maatte betale 2000 Rigsdaler [!], men som ogsaa for danske havde mange Fordele, Frihed for Besværing o. s. v., hvorfor vor Admiral naturligvis ingen Brug havde, takkede han Kongen venligt, men læggende Dekorationen paa sin Haand sagde han smilende til Kongen: „Sire! hvad skal det store Bæst leve af?“ Kongen forstod ham og skænkede ham tillige en god Aarpenge. Leendertz tilføjer: „Vi begynder at tvivle paa Sandheden af denne Anekdote, naar vi læser, at de Ruijter fire Aar, efter at han var bleven Ridder af Elefanten, fik en Aarpenge af 2000 Gylden af Kongen af Danmark, da vi hos hans omhyggelige Levnetskildrer Brandt finder, at han allerede tidligere havde faaet en Aarpenge af denne Konge. Dog er Historien passeret men med Kortenaar, ikke med de Ruijter. I Begyndelsen vidste man det; men en eller anden har senere hørt det fortælle. Kortenaar har

han sandsynligvis ikke kendt, men han vidste, at Begivenheden var foregaaet med en hollandsk Admiral og nu har den bekendteste af de Admiraler, som ogsaa har staaet i Forbindelse med den danske Konge og ogsaa har baaet Elefantordenen [! ?], maattet laane sit Navn dertil, for at fylde Hullet.“

Det er mere end sandsynligt, at Leendertz har Ret i, at Vittigheden med Elefanten ikke kan tillægges de Ruijter, saalidt som selve Ordenen, det er nemlig næsten utænkeligt, at de Ruijter 3 Aar, før han fik Guldkæden (1659), og 4 Aar, før han blev adlet (1660) skulde have faaet den højfornemme Elefantorden. Men Leendertz's Rettelse er sikkert urigtig; thi selv om vore Kilder til Oplysning om Elefantordenen er meget mangelfulde om Tiden før 1690, er der al Grund til at tro, at Kortenaer endnu langt mindre har haft Ordenen end de Ruijter, og det uagtet hele nævnte Anekdote udtrykkelig fortælles om ham i von Aa's Biogr. Woordenbook der Nederlanden (III, S. 743). Denne var ganske vist en udmærket Sømand men af ganske ringe Herkomst og er snarere bleven forvexlet med Wassenaer selv, hos hvem han endnu i 1658 kun var Skibschef, medens denne netop i 1656 (de omtalte 4 Aar før de Ruijter blev Ridder) som Leder af en hollandsk Østersøflaade hædredes med Elefantordenen, som sjældent tildeltes andre end fyrstelige Udlændinger og kun her vides af nævnte Konger at være tildelt de af Herkomst mere fornemme hollandske Admiraler Wassenaer og Cornelius Tromp (1675), der begge vare Baroner. Den sidste blev endog dansk Greve (af Sølvisborg).

For at faa Vished om, hvorvidt de Ruyter har været Elefantridder eller ej, ligger det nær at gennemse Peder Biørns 1776 udgivne: Nye Samling over Riddere af Elephant og Dannebrog's Ordenen fra Aar 1660 til 1776. Men her nævnes han ikke. Paa en Henvendelse til Ordenshistoriografen, Hr. Professor Troels Lund, har denne velvillig svaret mig, at den i Ordenskapitlet beroende Fortegnelse over Elefantriddere ganske vist gaar tilbage til 1660 men kun omfatter dem, der var ilive 1690 (hvorfor man ikke her kunde vente de Ruijter nævnt). Nogle haandskrevne gamle Fortegnelser paa det kgl. Bibliothek og navnlig Thottske

Saml. 766 Fol. nævner adskillig flere Elefantriddere i Fr. III's og Chr. V's Tid end Bjørn, men ej heller de Ruijter.

Jeg vilde derfor betragtet det som ganske givet, at han ikke havde været Elefantridder, hvis ikke et enkelt ret vægtig Vidnesbyrd talte derfor. Paa Udskriften af det i Rigsarkivet i Haag opbevarede føromtalt Brev fra Frederik III til de Ruijter af 29 Januar 1661 staar efter den mig meddelte Afskrift „Dem Edlen und Manhafften unszerm lieben besondern Michael de Reuter, Rittern der ordre des Elephanten, und Ihrer Hoch unndt Mögenheiten, der Herrn Staten General, bestalten Vice-Admiral.“ Man kan jo sige, at naar den enevældige Konge skriver saaledes til ham, om det saa er paa Udskriften af et Brev, saa er han eo ipso Elefantridder. Men paa den anden Side, Kongen har jo ikke selv skrevet det, Skriveren kan have taget fejl, og paa det senere Kongebrev af 20 Febr. 1668 staar det ikke og ej heller paa et eneste af Admiral Curt Adelaers 12 Breve fra 1669 og 1670, hvad der er end mere paafaldende, da denne dog søgte at skaffe de Ruijter al Ære og Fordel hos Kongen og som god Hofmand neppe har forsømt Titulaturen. Kun paa 2 Breve fra 1670 har han nævnt ham Chevalier, og hermed tænkes sagtens paa den franske St. Michaels Orden, som han da havde. Man kan ikke godt tro, at Curt Adelaer ikke her udtrykkeligt havde paaskrevet Navnet paa den fornemme danske Orden i hans Titel, om de Ruijter havde havt den. Endvidere er det lidet troligt, at de Ruijter efter at være optaget i den danske Adelsstand d. 1 Aug. 1660 i det Øjeblik, da han forlod Danmark, allerede inden 29 Jan. 1661 tillige skulde have faaet Elephantordenen, og endelig havde han i saa Fald sagtens ladet Ferdinand Bol anbringe den danske Orden paa det til Kongen af Danmark malede Portræt, der maa være malet flere Aar efter 1661, siden han herpaa bærer den i August 1666 af Kongen af Frankrig modtagne St. Michaels Orden, for ikke at tale om, at Brandt, der stod hans Familie saa nær, i saa Fald ogsaa nok skulde havde faaet Plads til at omtale Elephantordenen i hans Biografi, hvor han anvender over tusinde Foliosider til at fortælle alle kendte Enkeltheder om hans Liv og navnlig hvad der tjener til hans Ære.

Om de Ruijter har haft denne ydre Udmærkelse mere eller mindre, spiller dog nu en ganske underordnet Rolle. Han optraadte her i Krigen 1659—60 som Leder af en nederlandsk Flaade, og man kan ikke bebrejde ham, at hans usvigelige Pligt-troskab mod hans Fædreland af og til maatte afholde ham fra Foretagender, som de danske kunde have ønsket, men som stred mod hans Pligt. Mange Gange havde han af et godt Hjerte benyttet en gunstig Lejlighed til at forsvare Danmark mod dets overmægtige Fjende, om ikke Haagerkoncerterne havde bundet hans Hænder, og hans Hjælp til Generobringen af Fyen var af en saa overordentlig Betydning for Danmark, at man kun med Tilfredshed kan konstatere, at Frederik III gjorde sit til at hædre ham ved at optage ham i den danske Adelsstand saa vel som ved forskellige Hædersgaver, og navnlig den betydelige Gave af 2000 Gylden paa Livstid.

Ved en anden Lejlighed vil det antagelig kunne interessere Tidsskriftets Læsere at erfare lidt nærmere om den Efterslægt, der kan takke Michael de Ruijter og Johan Paulusz de Gelder som Stamfædre for, at de have Krav paa at mindes blandt Danmarks øvrige Adelslægter.

Fortegnelse over Bidragydende¹⁾ til Personalhistorisk Tidsskrift i de forløbne 25 Aar.

Samlet af **Poul Bredo Grandjean.**

Baron C. S. Th. Adeler. — Kammerherre, Oberstlieutenant C. J. Anker. — Adjunct M. Arnesen. — Translateur Fr. Bajer. — Dr. phil. Gustav Bang. — Sognepræst V. Bang. — Forfatter Fr. Barfod. — Sognepræst Imm. Barfod. — Cand. juris Sophus Bauditz. — Frk. Emilie Bernhoft. — Archivskriver Jul. Bidstrup. — Købmand Fr. Bing Buck. — Universitetsbibliothekar S. Birket Smith. — Premierlieutenant Chr. Blangstrup. — Forfatter L. Bobé. — Lærer P. C. B. Bondesen. — Rigsarchivar, Dr. phil. C. F. Bricka. — Overbibliothekar, Dr. phil. Chr. Bruun. — Cand. Ch. Brøndsted. — Professor Nic. Bøgh. — Archivar, Dr. phil. Chr. Villads Christensen. — Kammerraad C. Christensen. — Cand. mag. Carl S. Christiansen. — Bibliotheksassistent, cand. mag. Jul. Clausen. — Bureauchef Alf Collett. — Forfatter Edgar Collin. — Exam. juris F. Crone. — Dr. phil., Professor L. Daae. — Fhv. Statsraad, Toldcasserer L. Daae. — Professor F. C. B. Dahl. — Cand. pharm. E. Dam. — Directeur C. Delgobe. — Cand. phil. Karl Dons. — Justitsraad Sofus Elvius. — Rector A. E. Erichsen. — Dr. phil. Kr. Erslev. — Secretair S. H. Finne-Grøn. — Dr. phil., Underbibliothekar J. A. Fredericia. — F. R. Friis. — Grosserer Villh. Foss. — Genealogisk Institut. — Cand. juris Th. Graae. — Oberstlieutenant H. F. Grandjean. — Litterat P. B. Grandjean. — Archivsecretair G. L. Grove. — F. Chr. Grønvald. — Bernt Grønvold. — Forstassistent A. Hagemann. — Boghandler Ejler H. Hagerup. — Adjunct J. Hanssen. — Oberstlieutenant H. W. Harbou. — Redacteur Th. Hauch-Fausbøll. — Dr., Overlærer A. Heise. — Capitain B. Hielm. — Oberstlieutenant J. C. W. Hirsch. — Capitain C. C. W. F. Holck. — Etatsraad J. J. Holten. — Overretssagfører G.

¹⁾ anførte med Angivelse af den Stilling, de beklædte ved det af dem sidst indgivne Bidrag. De, der kun have ydet Bidrag til „Spørgsmaal og Svar“, „Tillæg og Rettelser“ o. l. ere dog ikke medtagne.

Huitfeldt. — Rigsarchivar H. J. Huitfeldt-Kaas. — Cand. theol. Julius Høyer. — Dr. med., Læge V. Ingerslev. — Lærer F. Jacobsen. — N. C. Th. Jessen. — Frk. Selma Jessen. — Coloni-
bestyrer J. C. Joensen. — Lærer S. Jørgensen. — Dr. phil.,
Bibliotheksamanuensis Karl Henrik Karlsson. — Læge F. C. Kiær.
— Provst L. Koch. — Archivregistrator Fr. Krarup. — Archivar
G. N. Kringelbach. — Provst J. F. Lampe. — Proprietair C. V.
Langkilde. — Capitain J. A. L. Lesser. — Sognepræst H. D.
Lind. — Cand. polit. H. Lund. — Archivfuldmægtig O. G. Lundh.
— Boghandler J. L. Lybecker. — Oberst Emil Madsen. —
Archivassistent E. Marquard. — Cand. phil. O. C. Molbech.
— Capitain C. M. Munthe. — Adjunct H. Munthe-Kaas. —
Bibliotheksassistent, cand. mag. H. Ehrencron-Müller. — Dr.
phil., Archivar O. Nielsen. — Professor C. Nyrop. — Di-
recteur Bernhard Olsen. — Lærer A. Petersen. — Archivsecre-
tair C. U. A. Plesner. — Journalist Fred. Poulsen. — Archiv-
amanuensis W. Rasch. — Skolebestyrer H. Rasmussen. — Gods-
forvalter, Etatsraad O. F. C. Rasmussen. — Capitain K. C.
Rockstroh. — Archivassistent H. C. Roede. — Baron G. Rosen-
krantz. — Frk. Marie Rosenvinge. — Sognepræst, Dr. phil. H.
F. Rørdam. — Cand. phil. O. A. Schleisner. — Jægermester
C. E. A. Schøller. — Cand. mag. C. E. Secher. — Rigsarchivar,
Dr. juris V. A. Secher. — Cand. mag. Gabriel Sibbern. — Provst
C. N. Smith. — Creditforeningscasserer C. F. Sommer. — Soren-
skriver F. M. B. Steen. — H. K. Steffens. — Docent, Dr. phil.
Arthur Stille. — Professor, Dr. phil. Gustav Storm. — Cand.
mag. Mikael Sundt. — Oberstlieutenant S. A. Sørensen. — Ar-
chivar A. Thiset. — Archivar E. A. Thomle. — Cand. mag. P.
K. Thorsen. — Sognepræst D. Thrap. — Capitain A. Tuxen.
— Læge N. Tønder. — Professor P. S. Vig. — Provinsarchivar
G. L. Wad. — Kammerherre, Oberst J. T. Wegener. — Archiv-
assistent Fr. Jürgensen West. — Commandeur C. L. With. —
Dr. E. Wrangel. — Forlagsboghandler Otto B. Wroblewsky. —
Overlærer D. H. Wulff. — Læge M. K. Zahrtmann. — Cand.
theol. L. Zinck. — Archivassistent O. A. Øverland.

Udkommet er:

Slægten Gjerløff med dens Sidelinier gennem cirka tre hundrede Aar, samlet og udgivet af Frederik Hjort, Ejer af Baagegaard ved Tommerup Station, Fyen. Odense 1904. 194 Sider. (Med mange Portræter).

Dette Hefte udgaar som 5. Rækkes 2. Bind 1. Hefte. Samfundets Medlemmer anmodes om at interessere sig for Tilgang af ny Medlemmer.

Indhold.

	Side
Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personallistorie. Fem og tyve Aars Historie. Ved Rigsarkivar <i>H. J. Huitfeldt-Kaas</i>	1
Christen Holcks Stambog. Ved Arkivar <i>A. Thiset</i>	8
Franske Emigranter i Danmark. Af <i>Louis Bobé</i>	36
Fra H. C. Andersens Barndoms- og Ungdomsliv. Af Professor <i>Nicolaj Bøgh</i>	58
H. P. Frederiksen. Nogle Træk af et bevæget Liv. Af Professor <i>C. Nyrop</i>	80
Foged Heiberg i Mandal. Af fhv. Sognepræst <i>D. Thrap</i>	103
Bidrag til Landsdommer Gustav Ludvig Badens Biographi. Af Provi- arkivar <i>Gustav Ludvig Wad</i>	109
Om Admiral Michiel de Ruijters Optagelse i den danske Adtel og hans Forhold til Kongerne Frederik III og Christian V. Af Arkivsekretær <i>Gerhard L. Grove</i>	134
Fortegnelse over Bidragydende til Personallistorisk Tidsskrift i de for- løbne 25 Aar. Samlet af <i>Paul Bredo Grandjean</i>	164

Skriftlige Henvendelser bedes sendte til Samfundets Sekretærer: for Norge Expeditionschef Alf Collett, Christiania — for Danmark Arkivsekretær G. L. Grove, Tidsskriftets Redaktør, Strandgade 46, Kjøbenhavn C. Samfundets Samling af Bøger og Manuskripter opbevares hos den danske Kommissionær, Forlagsboghandler H. Hagerup, Gothersgade Nr. 30, hvorfra de udlaanes til Medlemmerne.